

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IOAN-AUREL POP, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 5–6, MAI-IUNIE 2022

Anul XXXII • 379–380

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 – decembrie 2017

Acad. Cristian HERA
ianuarie 2018 – aprilie 2018

Acad. Ioan-Aurel POP
mai 2018

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Marius ANDRUH
Acad. Mircea DUMITRU
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Nicolae-Victor ZAMFIR
Acad. Ioan DUMITRACHE

Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Cristian HERA
Acad. Constantin IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Acad. Eugen SIMION
Acad. Maria ZAHARESCU

COORDONATOR:

Acad. Răzvan THEODORESCU
Vicepreședinte al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNESCU

Redactori I
Dr. Andrei MILCA
Mihaela-Dora NECULA

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Dr. Roland VASILIU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Monalisa STANCA

Responsabili de număr:
Mihaela-Dora Necula
Andrei Milca
Narcis Zărnescu

Adresa web: http://www.acad.ro/academica2002/pag_academica.htm

E-mail: academica@acad.ro

revista_academica2006@yahoo.com

Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

Cuprins

ACADEMICIAN IONEL HAIDUC – 85	
Cristian Hera, La aniversarea domnului președinte Ionel Haiduc. Gânduri de suflet	6
Păun Ion Otiman, Academicianul, savantul, profesorul, liderul, președintele, colegul, mai presus de toate, omul Ionel Haiduc	14
Doru Pamfil, Academicianul Ionel Haiduc la ceas aniversar	18
Marius Andruh, Profesorului Ionel Haiduc, omagiu	21
Zeno Gârban, Academicianul Ionel Haiduc – mentor, magistrul și manager în viața științifică și academică	23
Carmen Socaciu, Academicianul Ionel Haiduc: <i>Spiritus mentor</i>	27
ACADEMICIAN PĂUN ION OTIMAN – 80	
Cristian Hera, Secția de științe agricole și silvice omagiază seniorii	31
Valeriu D. Cotea, Cuvânt de răspuns	35
Zeno Gârban, Academicianul Păun Ion Otiman – „Dorința de a făuri” de la intenție la acțiune	42
Ion Bold, Manea Drăghici, Academicianul Păun Ion Otiman – o viață dedicată țăranului și satului românesc	45
Cătălin Peptan, Academicianul Păun Ion Otiman – un Om al Cetății	53
Cosmin Alin Popescu, O carte eveniment: <i>Dialoguri cu oameni ai Cetății – Academician Păun Ion Otiman</i>	56
BASARAB NICOLESCU, MEMBRU DE ONOARE AL ACADEMIEI ROMÂNE – 80	
Omagierea profesorului Basarab Nicolescu la 80 de ani	60
Emil Constantinescu, La science, l’histoire et la vie. Laudatio Basarab Nicolescu – 80	62
Ioan Chirilă, En l’honneur du professeur d’université Basarab Nicolescu, membre honoraire de l’Académie Roumaine	65
Florent Pasquier, En dialogue vidéo avec Basarab Nicolescu	67
Atila Ertas, Professor Basarab Nicolescu Earned the Admiration of Transdisciplinary Community	69
Magda Cârneci, Basarab Nicolescu ou la transdisciplinarité	70
Horia Bădescu, Hommage à Basarab Nicolescu	72
Simona Modreanu, Basarab Nicolescu – l’Homme cosmoderne	73
Simona Modreanu, Basarab Nicolescu et les voies de la connaissance	74

Doru Costache, Beyond Religion: (Orthodox) Christianity in Transdisciplinary Perspective	75
CONFERINȚELE ACADEMIEI ROMÂNE	
Ionel Căndea, Brăila, un oraș cosmopolit	78
CONVORBIRI	
Cătălin Mosoia, J.-J. Askenasy – Adevărata esență umană: a vedea omul din fiecare evreu așa cum vezi omul din fiecare român, francez sau spaniol	84
PAGINI DE FILOSOFIE	
Marin Aiftincă, Arta și dezestetizarea artei	90
ISTORIA MUZICII ROMÂNEȘTI	
Lucian Emil Roșca, Redescoperirea și restituirea unor capodopere muzicale aparținând compozitorului Marțian Negrea	98
EVOCARE	
Alexandru Porțeanu, 150 de ani de la moartea lui Ion Heliade-Rădulescu	102
IN MEMORIAM	
Nicolae Florea (1921–2022)	104
Dumitru Protase (1926–2022)	106
CRONICA VIETII ACADEMICE	108
APARIȚII LA EDITURA ACADEMIEI	110
GHID PENTRU AUTORI	113

Academician Ionel Haiduc

Președinte al Academiei Române (5 aprilie 2006–8 aprilie 2014)
Vicepreședinte al Academiei Române (13 februarie 1998–17 martie 2000)
Președinte al Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române (1995–2006)

La aniversarea domnului președinte Ionel Haiduc. Gânduri de suflet*

Acad. Cristian Hera**

La 9 mai acad. Ionel Haiduc, președinte al Academiei Române în perioada 2006–2014, a împlinit vârsta de 85 de ani. Este o mare și frumoasă sărbătoare, atât a Domniei Sale, cât și a întregului corp academic român. Numele său s-a înscris pentru totdeauna în istoria înaltului for de știință și de cultură al țării, mai cu seamă în calitatea de președinte al acestuia.

Ales, la 5 aprilie 2006, în fruntea Academiei Române și reales, peste patru ani, la 8 aprilie 2010, Domnia Sa nu s-a considerat „primus inter pares”, ci „par alii”, egal cu ceilalți colegi, așa după cum avea să afirme chiar la puțin timp după prima sa alegere: „Principiul de bază pe care vreau să-l aplic va fi să nu iau nicio hotărâre de unul singur. Ete un principiu pe care l-am aplicat întotdeauna, m-am consultat cu oamenii competenți pe tema sau domeniul cu care aveam de-a face”; nu de puține ori, în ședințele de Birou sau de Prezidiu ori în discuțiile contradictorii, ne spunea: „Sunt foarte receptiv la un punct de vedere opus dacă acesta este justificat și nu mă supăr dacă cineva mă corectează, când se întâmplă să greșesc”. Acest crez l-a călăuzit de-a lungul celor opt ani în care s-a aflat în fruntea Academiei Române.

De la acest principiu nu a abdicat niciodată, nici când a condus renumita Universitate „Babeș-Bolyai” sau Filiala Academiei din Cluj-Napoca și nici timp de opt ani, în fruntea Academiei Române. Cu tact, cu înțelepciune, cu clarviziune și, mai ales, cu sfătuirea colaboratorilor apropiați, a reușit să depășească problemele care stăteau în fața instituției academice. În toți acești ani, dintre

2006 și 2014, când la cârma Academiei s-a aflat academicianul Ionel Haiduc, proverbialul „calm ardelenesc” i-a purtat, fără îndoială, numele.

Având onoarea, bucuria și plăcerea de a-i fi alături, ca vicepreședinte al Academiei Române în mandatul 2010–2014, perioadă de profundă și frumoasă colaborare în slujirea primei instituții de cultură și știință a țării, la această aniversare îmi îngădui să evoc câteva momente semnificative ale activității noastre comune ce mi-au rămas întipărite, pe care, la moment aniversar, le reamintesc colegilor și colaboratorilor Domniei Sale.

A avut de înfruntat numeroase probleme de care nici instituția academică nu a fost ocolită: de la cele științifice la cele administrative, financiare și patrimoniale, la complicate aspecte naționale. Pe toate le-a rezolvat, cu înțelepciune, sfătuindu-se, de fiecare dată, cu cei apropiați (acad. Marius Sala, acad. Dan Berindei, acad. Florin Filip, acad. Marius Iosifescu, ca vicepreședinți în primul mandat, acad. Dan Berindei, acad. Marius Sala, acad. Cristian Hera, acad. Ionel-Valentin Vlad, în al doilea, și acad. Păun Ion Otiman, secretar general, în ambele mandate). Rezultatele acestei activități nu au întârziat să apară: în Academie au fost alese personalități de marcă ale culturii și științei din țară și din străinătate, au fost inaugurate obiective sau lucrări emblematică pentru instituția academică.

În acest sens, voi reaminti că președintele academician Ionel Haiduc a avut principalul rol în atât de necesara **reparație istorică prin revenirea M.S. Regele Mihai I în Academia Română**. Argumentele domnului președinte Ionel Haiduc

* Omagiu academicianului Ionel Haiduc cu prilejul împlinirii vârstei de 85 de ani

** Președinte al Academiei Române (ianuarie-aprilie 2018), vicepreședinte al Academiei Române (2010–2017), președinte de onoare al Secției de științe agricole și silvice a Academiei Române

Primirea Regelui Mihai la Academia Română

s-au bazat pe documentarea legăturilor strânse ale M.S. Regele Mihai cu Academia Română, din care cităm: „*Simt întotdeauna o vie mulțumire când pot arăta Academiei marele interes ce-l am pentru activitatea sa, mai ales azi când doresc mai mult ca oricând evidențierea țării mele prin seriozitate, voință și muncă. Activitatea plină de erudițiune a Academiei este vrednică de admirat; nu trebuie însă să ne bucurăm numai de laurii trecutului, ci să râvnim și pe acei ai viitorului. Fiind sigur că voi găsi în Domniile Voastre tot concursul și toată înțelegerea, vă mulțumesc încă o dată pentru dragostea și credința pe care Academia mi-o mărturisește în toate împrejurările*” (Cuvântarea Regelui Mihai în Ședința solemnă a Academiei Române, 28 mai 1946, *Analele Academiei Române*, Tom. LIX, 1945–1946, p. 304–305).

Cu altă ocazie, Regele Mihai declara: „*Ori de câte ori am prilejul să mă aflu în mijlocul Domniilor Voastre simt o adevărată bucurie. Vă mulțumesc pentru frumoasele sentimente ce mi-ați exprimat și sunt fericit că putem sărbători împreună al optzecilea an de activitate al acestui locaș de cultură românească. Am credința nestrămutată în puterea de muncă, în înțelegerea și în calitățile reale ale poporului meu și sunt sigur că prin ajutorul lui Dumnezeu vom reuși curând să reclădim o Românie puternică prin morala ei, rodnică prin propășirea ei, strălucitoare prin*

punerea în valoare a facultăților ei intelectuale” (Cuvântarea Regelui Mihai la Ședința solemnă a Academiei Române, 5 mai 1947, *Analele Academiei Române*, Tom. LXVI, 1946–1947, p. 366–367).

În Adunarea generală a Academiei Române din 19 decembrie 2007, condusă de președintele academician Ionel Haiduc, cu un număr impresionant de voturi, Regele Mihai I al României a redevenit, după șase decenii, membru de onoare al Academiei Române. La sărbătorirea Zilei Academiei Române din 8 aprilie 2008, când i s-au înmănat însemnele academice de către președintele academician Ionel Haiduc, Regele Mihai I a spus: „**La aniversarea Academiei se înfăptuiește o reparație istorică, prin reluarea legăturii dintre Regalitate și Academie. Mă bucur că, peste vicisitudinile timpului, atât Casa Regală, cât și instituția academică au rezistat, rămânând simboluri trainice ale valorilor românești. Refăcându-se legătura istorică, sper ca împreună să recâștigăm locul României și în domeniul cultural, artistic și științific, așa cum am făcut-o deja în cel militar și politic. Astfel, vom pune în valoare marele potențial uman în sprijinul dezvoltării europene a țării noastre**” (Cuvântarea Regelui Mihai la Ședința solemnă a Academiei Române, 8 aprilie 2008, revista „Academica”, mai 2008).

Președintele acad. Ionel Haiduc deschide festivitățile de la Berthelot (10 octombrie 2010)

Din mulțimea de inițiative ale președintelui academician Ionel Haiduc, care vor rămâne măturii perene în Academia Română, doresc să amintesc încă două.

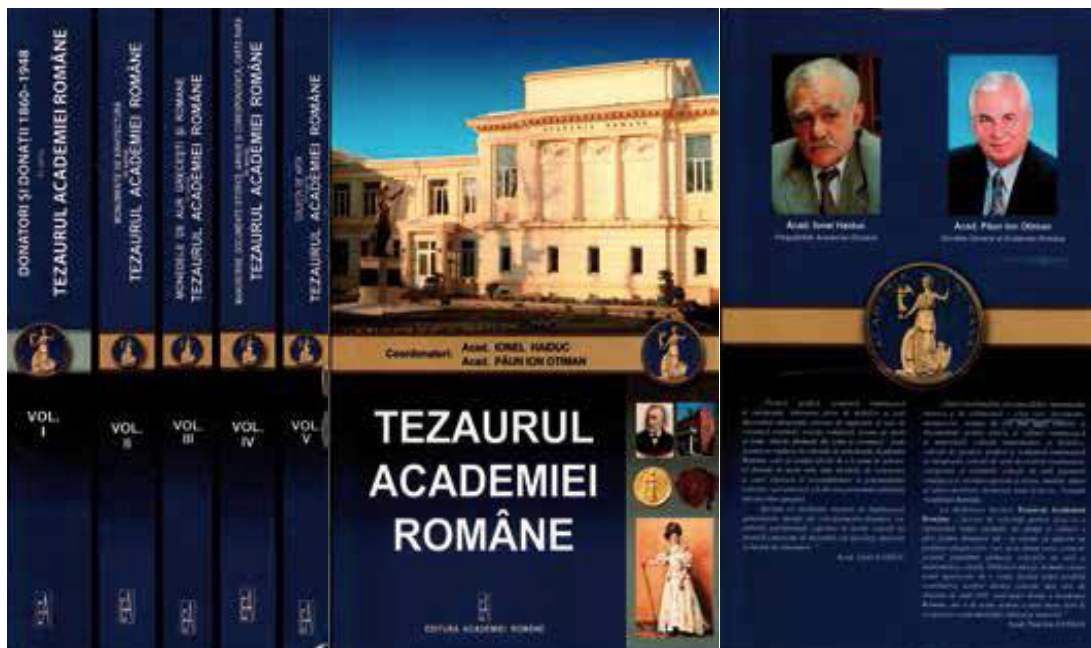
Prima inițiativă se referă la reabilitarea așezămintelor Generalului Berthelot din Țara Hațegului, despre care, la inaugurarea Centrului Academiei Române, președintele a spus: „Prin

inaugurarea Centrului de Cercetări de Dezvoltare Durabilă și Biodiversitate în acest spațiu, Conacul General Berthelot, s-a încheiat un proiect important al Academiei Române. Timpurile au fost necruțătoare cu aceste așezăminte, au distrus acest loc care a reprezentat mult pentru istoria Academiei Române. Academia Română a renovat acest spațiu cu sprijinul Norvegiei, Islandei, Liechtensteinului. Va fi un Centru de Cercetare a Biodiversității și pentru Dezvoltarea Durabilă, inițiat de Academia Română, cu participarea Universității din București și a Asociației Intercomunale Țara Hațegului. Sperăm că noul Centru va deveni activ, vizitat și utilizat, va reprezenta un punct de reper și o atracție pentru comuna Berthelot și pentru toată zona. Este important ca acest Centru să funcționeze, să atragă cercetători, să fie de folos localității și comunităților din zonă, să devină model și pentru alte zone ale țării și un loc în care Academia Română să-și desfășoare activitatea în afara zidurilor sale din capitală sau din marile orașe ale țării”, iar ambasadorul Norvegiei la București, E.S. Oystein Nordkinn, a relatat: „Sunt onorat să întâlnesc aici reprezentanți ai celui mai înalt for de cultură din țară, Academia Română, alături de reprezentanții Universității București și ai Asociației «Țara Hațegului». Aș spune că acesta este un exemplu perfect de abordare

În fața așezământului Berthelot (10 octombrie 2010)

*Acad. Ionel Haiduc prezintă Tezaurul Academiei Române
(martie 2014)*

științific-pragmatică ce conduce simultan la un centru unic de cercetare în domeniul bio- și geodiversității și la crearea unei strategii de dezvoltare durabilă cu beneficii pe termen lung pentru economia comunității locale. Norvegia susține peste 70 de proiecte din diferite domenii în România. Cred că proiectul din comuna General Berthelot este unul dintre cele mai bine implementate și cu cele mai bune rezultate dintre proiectele noastre din România” (Centrul pentru

Dezvoltarea Durabilă a Țării Hațegului al Academiei Române, General Berthelot, Editura Academiei Române, 2010).

A doua inițiativă cuprinde unul dintre cele mai importante proiecte realizate în mandatele Domniei Sale, **Tezaurul Academiei Române**, care, constituit în decursul timpului, confiscat, în integralitate, de statul comunist, a fost readus în Academie în mandatul președintelui Ionel Haiduc și al colegilor Domniei Sale.

În primul volum, președintele Ionel Haiduc deschide marea operă astfel: „*Cu seria de cinci volume intitulată sugestiv Tezaurul Academiei Române (1. Donatori – Donații; 2. Monumente de arhitectură; 3. Colecții numismatice; 4. Colecții de artă; 5. Documente), inițiată de conducerea din acea perioadă a instituției noastre, pe care o deschidem cu volumul de față, dorim să punem la dispoziția membrilor Academiei, cercetătorilor, dar și publicului larg informații referitoare la marea bogăție culturală și artistică a Academiei Române, adunată cu grijă încă de la înființarea ei*” (Tezaurul Academiei Române, vol. I, Editura Academiei Române, 2012).

În cei peste 145 de ani de existență, Academia Română a reușit să acumuleze o zestre culturală impresionantă, datorată unor donatori generoși proveniți din toate straturile societății: de la membri ai supremului for academic la reprezentanți ai bisericii și armatei, de la oameni de știință și cultură la simpli proprietari și învățători de țară. În primul volum al seriei sunt prezentate principalele donații de cărți, manuscrise, opere de artă, dar și de imobile, terenuri agricole și silvice, precum și pe cei cărora li se datorează acestea. De asemenea, celelalte patru volume din cadrul seriei cuprind date și imagini despre monumentele de arhitectură aflate în proprietatea ori în administrarea Academiei Române, piesele colecției din cadrul Cabinetului numismatic, carte rară, manuscrise ale bibliotecii noastre, precum și colecțiile de artă etc.

Prin Legea 189/2010 privind retrocedarea către Biblioteca Academiei Române a documentelor istorice reținute în mod abuziv la Arhivele Naționale, inițiată de președintele Ionel Haiduc

(mandatul 2010–2014), începând cu data de 10 ianuarie 2011 s-a procedat la recuperarea documentelor istorice și așezarea acestora la locul lor firesc, de unde au plecat: 345 052 de documente istorice, constituite în 1996 de pachete; documente istorice peceteți – 610; documente istorice suluri – 172; arhiva Casei Comerciale Constantin Hagi Popp – 362 mape, 143 797 documente și 410 registre (Tezaurul Academiei Române, vol. V, Editura Academiei Române, 2013).

Îmi îngădui să apreciez exemplara colaborare a președintelui Ionel Haiduc cu Biroul Prezidiului și cu cei apropiați. Atmosfera instituită în conducerea Academiei, de bună înțelegere și de deplină conlucrare, s-a răsfrânt benefic asupra activității întregii instituții și a institutelor sale. În acest sens, doresc să prezint un eveniment semnificativ inițiat de Biroul Prezidiului Academiei Române, mandatul 2010–2014, cu implicarea decisivă a președintelui Ionel Haiduc.

În luna martie 2014, odată cu venirea primăverii, după ample lucrări de modernizare și înfrumusețare a spațiului Academiei Române (anterior, multă vreme lăsat în uitare), întreprinse de noi în mandatul 2010–2014: reconstrucția Casei Moxa, refacerea parcului, ridicarea statuii efigiei Academiei – Zeița Minerva etc., într-o zi frumoasă ne-am hotărât, toți membrii Biroului, să plantăm puieți de brazi pe alea ce leagă clădirea Bibliotecii de refăcuta Casă Moxa, mai ales că patru dintre colegi să își încheiau mandatul în scurt timp.

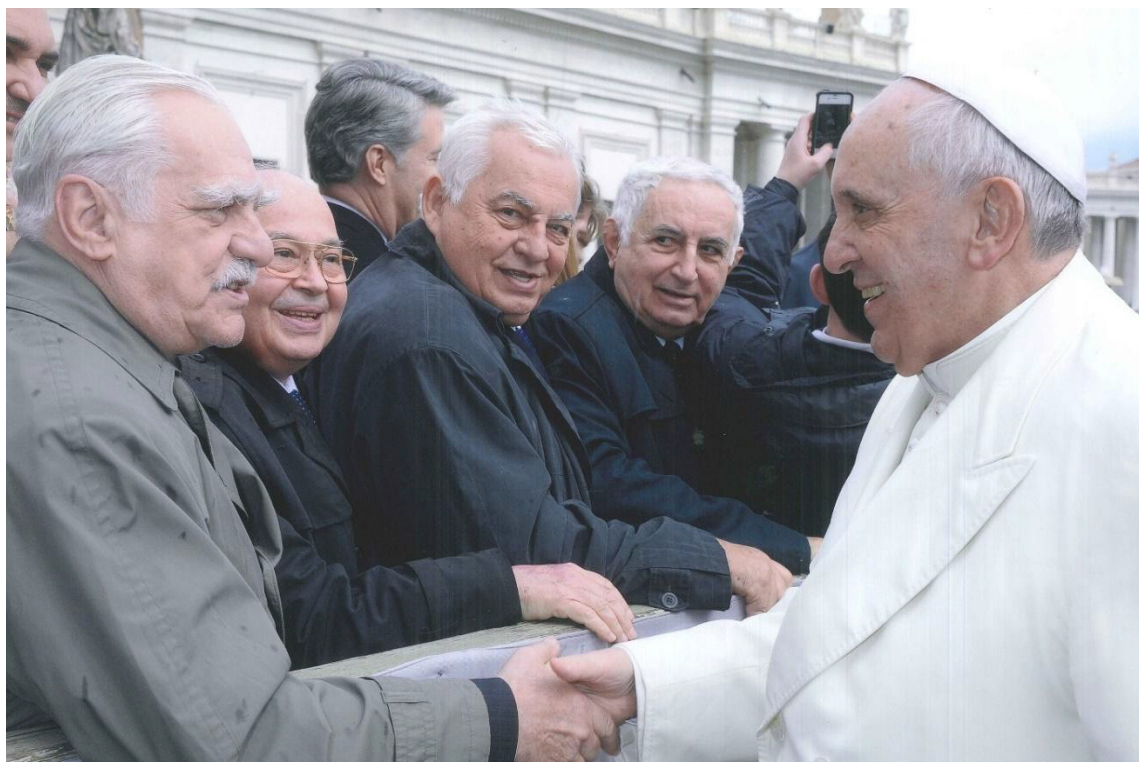
Despre atmosfera dintre colegii Biroului, imprimată de președintele academician Ionel Haiduc, relatez, în câteva cuvinte, modul în care

am sărbătorit, în fiecare an, Sfântul Ion, împreună cu soțiile, la Casa Oamenilor de Știință. Patru dintre cei șase membri ai Biroului avem prenumele de Ion, Ioan, Ionel: Ionel Haiduc, Ionel-Valentin Vlad, Cristian Ioan Hera și Păun Ion Otiman. Momente de reală bucurie și apropiere, de bună înțelegere și armonie, de cunoaștere și profund respect care va dăinui întreaga perioadă a mandatelor de președinte ale academicianului Ionel Haiduc, dar și de mare cheltuială pentru ceilalți doi colegi (non-Ioni), Dan Berindei și Marius Sala, care de Sfântul Ion, în fiecare an, ne făceau cadou bine-venita și mult apreciată cupă de șampanie. Aceeași plăcută și destinsă atmosferă am simțit-o și resimțit-o la fiecare aniversare anuală a colegilor de birou. Ce vremuri, ce atmosferă, ce înțelegere!

Nu pot trece peste modul de cooperare din cadrul Biroului fără a aminti ceea ce a scris regretatul coleg, vicepreședintele academician Ionel-Valentin Vlad (mandatul 2010–2014), după ce a fost ales, în aprilie 2018, președinte al Academiei Române (acad. I.-V. Vlad, revista „Academica” nr. 9/2018): „Am lucrat ca vicepreședinte al Academiei Române în Biroul de Prezidiu din toate

puterile mele să secondez un distins președinte și savant, domnul academician Ionel Haiduc, și să colaborez în conducerea Academiei cu o echipă de renumiți academicieni, domnii: Dan Berindei, Cristian Hera, Marius Sala și Păun Ion Otiman, în care experiența profesională și umană s-au îmbinat cu patriotismul luminat. Am învățat mult în această colaborare. Am învățat mult de la domnul acad. Ionel Haiduc, ca și de la întregul nostru Birou de Prezidiu, care de altfel m-a susținut și în alegerea mea ca președinte al Academiei Române”.

Președintele acad. Ionel Haiduc a fost un neobosit ambasador al Academiei Române în lumea academică internațională, efectuând zeci de călătorii în întreaga lume, finalizate cu încheierea unor acorduri de colaborare științifică, scopul acestora fiind ridicarea nivelului cercetării românești și propulsarea ei în avanscena internațională. În acest sens, mi se pare edificator să prezint din mulțimea de activități internaționale inițiate de președintele Ionel Haiduc vizita întreprinsă de toți membrii Biroului Prezidiului la Papa Francisc, la Vatican, și la Accademia di Romania de la Roma, în martie 2014.

Papa Francisc și delegația Academiei Române (Vatican, 2014)

„Către sfârșitul mandatului de opt ani de slujire a Academiei Române, conducerea acesteia – formată din acad. Ionel Haiduc, președinte, acad. Marius Sala, acad. Cristian Hera, acad. Ionel-Valentin Vlad, vicepreședinți, și acad. Păun Ion Otiman, secretar general – a fost invitată să facă o vizită oficială, în luna martie 2014, la Vatican. În perioada 24–28 martie, academicienii din echipa de conducere a Academiei Române, însoțiți de prof. Wilhelm Dancă, membru corespondent al Academiei Române, decanul Facultății de Teologie Romano-Catolică de la Universitatea din București, absolvent al Universității Catolice din Roma și doctor în teologie al aceleiași Universități, au vizitat, pe rând, mai multe instituții științifice, culturale și spirituale de pe lângă Sfântul Scaun. De asemenea, delegația Academiei Române a vizitat Colegiul „Pio-Romeno”, instituție de învățământ superior teologic, care pregătește preoți pentru parohiile greco-catolice din România.

Delegația Academiei Române a vizitat, în această perioadă, și filiala sa din Roma, *Accademia di Romania*, inițiată de acad. Vasile Pârvan și construită de Statul Român în anii 1920–1930 ai secolului al XX-lea, ca instituție academică a României care să pregătească tinerele elite românești (cercetători și universitari) în domeniul istoriei și arheologiei.

În toată această perioadă, delegația Academiei Române a fost însoțită de E.S. dr. Bogdan Tătaru-Cazaban, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al României pe lângă Sfântul Scaun și deținător al Ordinului Suveran Militar de Malta, cercetător științific la Institutul pentru Istoria Religiilor al Academiei Române.

Aflându-ne la Roma de sărbătoarea Bunei Vestiri, 25 martie 2014, am fost invitați de rectorul Colegiului Pontifical „Pio Romeno” din Vatican, instituție de învățământ superior teologic care pregătește viitorii preoți greco-catolici pentru România, cu ocazia hramului bisericii colegiului. Cu acest prilej, am avut posibilitatea să întâlnim mai mulți cardinali, înalți demnitari ai Sfântului Scaun, cu care am discutat viitoarele colaborări între Academia Română și Cetatea Vaticanului.

Întâlnirea și primirea de către Sfântul Părinte Papa Francisc a fost memorabilă, de neuitat.

Președintele nostru, acad. Ionel Haiduc, ne-a prezentat pe fiecare, i-a înmănat Sfântului Părinte cadourile simbolice, iar Papa, la rândul său, și-a exprimat bucuria de a primi delegația Academiei Române, binecuvântând truda noastră îndreptată spre mai binele poporului român și al întregii lumi. Papa a oferit fiecăruia dintre noi un cadou simbolic, un lănțișor cu cruciuliță, cu însemnele papale și ale Sfântului Scaun”.

Acum, la ceas aniversar, se cuvine amintit efortul extraordinar depus de acad. Ionel Haiduc, reputat chimist, **în apărarea, cu argumente științifice de necontestat, a zonei de la Roșia Montană**. Renunțarea la exploatarea cu cianură a zăcămintelor și salvarea minelor romane au fost un succes deopotrivă al țării, al Academiei Române și personal al acad. Ionel Haiduc, care a pus în salvarea zonei nu numai cunoștințele în domeniu, dar mai cu seamă sufletul său de ardelean, de român.

Președintele academician Ionel Haiduc a fost un fin și atent observator al vieții publice și politice a României, inițiator al multor poziții ale Academiei Române către clasa politică a țării, din care redăm: „Din punctul de vedere al președintelui Academiei Române, o reînnoțire a unui trecut de care foarte puțini mai au cunoștință, ceea ce nu îl face mai puțin important, este o parte a unui proces de recuperare a memoriei, de asumare a unor obligații istorice și legale, dar mai ales de onoare și de revigorare a identității noastre instituționale și culturale. Din punct de vedere uman, este o datorie de respectare, după mai bine de trei sferturi de veac, a celor din urmă și a celor mai importante dorințe ale celor mai semnificativi donatori ai Academiei Române.

O instituție precum **Academia Română**, născută prin mobilizarea unor inteligențe prestigioase din toate domeniile, un for de elită, echivalând cu un veritabil **Senat intelectual**, nu poate trata cu indiferență evenimentele care au loc pe scena publică. În calitatea ei de protector tradițional al limbii române, **Academia Română** își manifestă îngrijorarea că nu este consultată sau implicată în disputele publice curente, pentru a contribui la reducerea coeficientului de agresivitate, precaritate gramaticală și sărăcie lexicală. Este motivul pentru care Academia Română s-a adresat clasei politice, președinției, parlamentu-

---

lui, guvernului, partidelor politice, precum și tuturor cetățenilor, cu îndemnul de a valorifica tezaurul de cunoaștere și bună-credință a Academiei Române, resursele de noblete ale limbii române și bogăția de cunoștințe acumulate de-a lungul timpului de cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică românească.

Întreaga țară, toți românii așteaptă soluții economice și sociale de dezvoltare durabilă, trainică și performantă a țării, care să slujească bunăstării meritate de toți cetățenii săi. În acest sens milităm pentru dezvoltare durabilă a României, convergentă celei europene, prin care fiecare român, tânăr ori vârstnic, să își găsească locul și împlinirea în țara lui. Pentru buna reușită a României prin aplicarea programelor de dezvoltare, oferim experiența noastră, având ca exemplu ilustre generații de academicieni, predecesorii noștri” (Apelul Academiei Române către clasa politică, Prezidiul Academiei Române, 17 septembrie 2008).

Preocupările legate strict de funcția sa în fruntea Academiei nu l-au împiedicat pe acad. Ionel

Haiduc să renunțe la activitatea sa științifică, domeniu căruia i s-a dedicat întreaga viață. În toți acești ani, cu iubirea deplină pe care o poate avea pentru știință, și-a continuat cercetările, concretizate în lucrări apărute în țară și în străinătate, unanim apreciate de comunitatea științifică internațională.

Acum, la acest popas aniversar, se cuvine să-i aducem academicianului președinte Ionel Haiduc atât mulțumiri, cât mai ales întreaga noastră recunoștință pentru tot ceea ce a împlinit pentru Academia Română, exemplul său de comportament cu adevărat academic în slujirea primei instituții de cultură și știință a țării, **constituind un adevărat Model pentru toți cei care i-am succedat și care-i vor succeda în fruntea înaltului for de cultură și de știință al țării.**

Prin tot ce a realizat, se poate afirma că sub conducerea sa Academia Română a devenit *Academia militans* – visul renumitului sociolog și președinte Dimitrie Gusti –, adică o instituție vie, activă, prosperă și respectată atât în interior, cât și pe plan internațional.

Academicianul, savantul, profesorul, liderul, președintele, colegul, mai presus de toate, omul Ionel Haiduc*

Acad. Păun Ion Otiman**

Deși în această lună mai a anului curent 2022 se împlinesc mai bine de opt ani de la încheierea mandatelor în Academia Română a domnului acad. Ionel Haiduc, ca președinte, și a subsemnatului ca secretar general, mi-a rămas vie în memorie perioada petrecută împreună în slujba înaltei instituții a țării. De multe ori, în acest răstimp (2014–2022), mi-am pus întrebarea: cărui fapt (sau căror fapte) se datorează această perenitate a memoriei? Răspunsul este unul simplu și sigur: atmosfera și rezultatele acesteia desprinse din modul de conlucrare și colaborare ale Biroului Prezidiului Academiei Române, imprimare de președintele Ionel Haiduc, acceptate și promovate de noi, toți colegii.

În atmosfera colegială, destinsă și distinsă, în care rolul determinant l-a avut președintele Ionel Haiduc, s-a lucrat bine și cu spor. Rezultatele perioadei pot să fie (re)văzute și citite și astăzi. Însă, mai presus de toate, nu pot să trec peste cel mai de seamă rezultat al perioadei, efect al concepției de conducător a domnului președinte Ionel Haiduc – **spiritul cu adevărat academic** întronat în Academia Română. Întâlnirile noastre zilnice, ședințele de birou, discuțiile colegiale au reprezentat, pentru noi toți, bucuria de a ne întâlni, de a lucra, de a colabora. Sunt sentimentele care mi-au marcat cei opt ani cât am fost lângă președintele Ionel Haiduc, sper, perioadă cu spor și rezultate care se văd și acum, peste ani.

Nu puțini sunt colegii cu care ne întâlnim după atâția ani și care continuă să ne spună: „*Ce aleasă, frumoasă și autentic academică a fost perioada voastră!*” Vă mulțumim, stimați

colegi, pentru aprecierile, evident, sincere și dezinteresate!

Acum, cu prilejul împlinirii frumoasei vârste a președintelui nostru, doresc să reiau câteva gânduri, câteva cuvinte, pe care le-am scris cu mai mult timp în urmă, deopotrivă din minte și din inimă, despre acad. Ionel Haiduc, parcă mai actuale acum.

Să vorbești despre activitatea și opera științifică atât de vastă a academicianului Ionel Haiduc este o încercare temerară pentru oricine, dar mai cu seamă pentru mine, deoarece sunt departe, ca domeniu de cercetare și ca preocupări științifice, de Domnia Sa. Numai dacă mă gândesc la parcursul profesional al academicianului Ionel Haiduc: doctor în științe la 27 de ani, conferențiar la 32 de ani, profesor universitar titular, în condițiile restricțiilor perioadei dinainte de 1989, la 36 de ani, afirm, fără teamă de a greși, că profesorul Ionel Haiduc este printre cei mai performanți universitari români ai zilelor noastre.

Cine-i parcurge CV-ul, măcar numai în diagonală, își poate explica simplu că toate gradele universitare și academice, comparativ cu rezultatele științifice de excepție, le-a obținut cu tardivitate, pentru că studiile doctorale și postdoctorale, cercetările științifice cu rezultate remarcabile la mari laboratoare de chimie ale unor prestigioase universități, precum Lomonosov din Moscova, Iowa State University, Georgia University, *visiting professor* la universitățile Magdeburg, Humboldt, El Paso, Singapore, South Caroline, Columbia, Sao Carlos, Göttingen ș.a., sunt tot atâtea fapte care îl acreditează de timpuriu ca un mare savant român.

* *Omagiu academicianului Ionel Haiduc cu prilejul împlinirii vârstei de 85 de ani*

** *Secretar general al Academiei Române (2006–2014)*

Cu toate că sunt tentat să prezint rezultatele științifice ale academicianului Ionel Haiduc, singular în știința românească, – peste 400 de lucrări științifice, mai toate publicate în reviste înalt cotate ISI, cărți și tratate apărute la cele mai prestigioase edituri internaționale, peste 3000 de citări în literatura de specialitate, unul dintre cei mai înalți indici Hirsch realizat de un om de știință român, membru al multor academii din lume, titlul de *doctor honoris causa* al multor universități (mai multe din considerente etice, neacceptate în perioada mandatului de președinte al Academiei Române) – în continuare nu mă voi referi la Ionel Haiduc savantul, ci la colegul, managerul, liderul, mai presus de toate, omul, deoarece timp de opt ani, zi de zi, am colaborat cu Domnia Sa, strâns și, sper, eficient și benefic pentru Academia Română.

Mai întâi, câteva cuvinte despre președintele Ionel Haiduc ca **manager** și, totodată, **lider de necontestat** al Academiei Române. Se spune, pe drept cuvânt, că managementul, ca act de conducere a unei entități, indiferent de natura acesteia, comercială, administrativă, politică, culturală, universitară sau academică, este atât o știință, cât și o artă. Iar dacă ne referim la Academia Română, instituție atât de consacrare, cât și de activitate științifică permanentă, care reunește peste 3500 de salariați, dintre care 2700 de cercetători științifici, cu nenumărate personalități prestigioase ale științei românești din toate domeniile de activitate, avem imaginea cuprinzătoare și exactă a ceea ce înseamnă managementul academic, iar academicianului Ionel Haiduc prin **arta** sa, prin **tactul** său, prin **știința** și **simțul** dezvoltat de a colabora cu colegii, de a lucra, cu colaboratorii și cercetă-

torii, cu oamenii, în general, a reușit, la alegerea sa ca președinte al Academiei Române (în care, cinstiți fiind cu noi, trebuie să recunoaștem, și, între paranteze să spunem, că nu am găsit, în mai 2006, o atmosferă tocmai lipsită de turbulențe, vezi *Analele Academiei Române*, anul 2006, 40, vol. XVII, p. 105–117, 191–194, 245), în scurt timp, după preluarea mandatului, să întroneze o atmosferă cu adevărat academică, colegială, desținsă, caracteristică marilor instituții și personalități academice.

În legătură cu modul Domniei Sale de a înțelege colaborarea, conclucrarea și atmosfera din cadrul echipei manageriale a Academiei Române, introdus ca mod de lucru în mandatul 2006–2014, doresc să reproduc remarca unui om simplu din Academie cu privire la aceste aspecte. Într-una din zile, la circa trei-patru luni de la preluarea funcției de președinte al Academiei Române, domnul acad. Ionel Haiduc a intrat de trei ori în biroul secretarului general, pentru a discuta nu mai știu ce probleme. La plecarea domnului președinte, pentru a treia oară, omul despre care vorbesc a intrat la mine în cabinet și mi-a spus următoarele cuvinte (pe care le reproduc din memorie): „– *Domnule profesor, eu lucrez la acest cabinet de 15 ani, dar în această perioadă niciun președinte al Academiei Române nu a călcat vreodată în biroul secretarului general*”.

Trecând peste aceste gesturi, întâmplări simple, dar care spun deosebit de multe, vreau să prezint câteva aspecte legate de **liderul** Academiei Române Ionel Haiduc și **leadershipul** său. Afirm cu toată convingerea că realizarea sa cea mai de seamă în cei opt ani ca președinte, ca lider – **primus inter pares** – a fost reprezentarea Academiei

Române pe plan academic național și internațional și afirmarea acesteia în atât de prestigiosul sistem academic european. A fost prezent mereu, activ și competent, la mai toate reuniunile academice europene și mondiale în calitate de conferențiar, raportor sau *chairman*.

Poziția de **lider activ și curajos** al Academiei Române și-a manifestat-o din plin președintele Ionel Haiduc și în cea ce numim, îndeobște, complicata viață românească. Este suficient să reamintesc vocea sa puternică, competentă și de neînduplecat cu privire la gravele erori referitoare la exploatarea auriferă de la Roșia Montană și la prea facila cedare de către conducerea statului român a prerogativelor României, ca proprietară și beneficiară, asupra resurselor naturale principale ale țării. În același timp, Academia Română, prin cuvântul și autoritatea președintelui Ionel Haiduc, a luat poziție față de stările de anormalitate din societatea românească, în general, și din viața politică, în special. Iată ce spune Ionel Haiduc într-un apel către politicienii României: „*Societatea românească, în general, și viața politică, în special, este dominată de o serie de stări de turbulențe, deosebit de dăunătoare activităților economice, culturale și sociale curente, normale și eficiente, care afectează, după cum am văzut în ultimele luni, profund, pacea socială din țară. De fapt, starea de bulversare pregnantă a vieții sociale românești nu este altceva decât reculul, reacția stărilor de gravă și regretabilă conflictualitate din clasa politică. Absența dialogului, incapacitatea de negociere, eliminarea voită a discuțiilor constructive în adaptarea soluțiilor politice, economice și juridice, promovarea unui dialog nedemn, înjositor și de neacceptat pentru tribuna parlamentară sau publică, sunt realități nocive care domină, de multă vreme, atmosfera politică din România.*

Întreaga țară, toți românii, după cum bine se vede, așteaptă de la oamenii politici soluții economice și sociale de dezvoltare durabilă, trainică a țării, de atenuarea și eliminare a efectelor crizei economice, acțiuni care să slujească bunăstării bine meritate de toți românii. Prin urmare, așteptăm o competiție a ideilor bune, a programelor performante și a acțiunilor perseverente, pline de moralitate, precum și a dialogului așa

buna parlamentară. În acest sens, vă invităm să vă conectați eforturile de acțiune politică spre o strategie economică și socială a României, pe programe elaborate consistent, realiste și realizabile (și nu pe populisme, cum nu de puține ori au procedat partidele politice) prin care fiecare român, tânăr ori vârstnic, să-și găsească locul și împlinirea în țara lui.

Pentru buna reușită a României, prin elaborarea și aplicarea programelor de dezvoltare, Academia Română își oferă experiența și expertiza sa, având ca exemplu activitatea, în multe momente grele ale României, a ilustrelor generații de academicieni, predecesorii noștri. Problemele educației, sănătății, economiei, științei și culturii naționale, a exploatării resurselor naturale ale României, în primul rând în interesul poporului român, sunt probleme care ne preocupă și pe noi, membrii și cercetătorii Academiei Române (Apelul Academiei Române adresat politicienilor României, 2012).

Perene vor rămâne în Academia Română urmele adânci lăsate de președintele Ionel Haiduc prin inițiativele sale referitoare la circumscrierea instituției noastre în circuitele academice europene, asigurarea climatului academic și a condițiilor financiare în permanentă evoluție pozitivă, a îmbunătățirii sistemului și nivelului de salarizare a personalului, precum și deschiderea, după mulți ani de stagnare, concursurilor atât de necesare activității de cercetare științifică din institute și din filiale. De asemenea, vor rămâne, peste timp, concrete, realizările academicianului Ionel Haiduc ca președinte, care se văd și se admiră, zi de zi, de către colegii de azi și de cei care vor veni, referindu-ne aici la recuperarea celei mai mari părți din tezaurul artistic, documentele, manuscrisele și cărțile rare, editarea și tipărirea minunatului și importantului *Tezaur al Academiei Române*, în cinci volume, la statuia Minerva, care-i primește pe toți cei care intră în incinta Academiei, la Memorialul *Marea Dramă a Academiei Române – 1948*, la recuperarea și reabilitarea așezămintelor Berthelot din Țara Hațegului, Conacului Maican din Penteleu – Buzău, a caselor memoriale Nicolae Titulescu – Titulești, Olt, Gică Ștefănescu – Câmpulung Muscel, Bellu – Urlați, Vasile Alecsandri – Mircești, Gheorghe Oprescu și Coandă –

București; la recuperarea unui imens patrimoniu agricol și silvic (peste 25 000 ha), constituirea Ocolului privat Penteleu-Maică al Academiei Române, realizarea unor investiții importante pentru construcția, dotarea și echiparea laboratoarelor din institutele de cercetare și filialele Cluj, Iași și Timișoara (233 milioane lei în opt ani).

În final, doresc să prezint omul Ionel Haiduc, așa cum l-am văzut, citit și simțit eu în cei opt ani de activitate comună, zilnică, și în cei 25 de ani de la prima întâlnire. Ionel Haiduc, la prima vedere, este un om obișnuit, modest, sociabil, agreabil, dotat totodată cu un spirit de observație rar întâlnit și cu un umor de o finețe caracteristică marilor, elegantelor inteligențe ale marilor români. Pedant în lucrări până la perfecțiune, atent la redactări și puncte de vedere până dincolo de perfecțiune, în calitate de conducător își manifestă critica față de colaboratori cu o finețe de cele mai multe ori greu de sesizat. Într-un cuvânt, este un **dirijor fără baghetă** și, în anumite cazuri, un **dresor fără biciușcă**.

Bagheta sau biciușca lui Ionel Haiduc sunt cuvintele. Cuvintele fine, alese, frumoase, cu tâlc, cu mult tâlc. Pentru a-l înțelege, trebuie, uneori, să stai mult, ca ardeleanul, și să cugeți: oare ce a vrut

să spună președintele nostru? Pentru că, într-adevăr, acad. Ionel Haiduc a fost și va rămâne Președintele nostru, al tuturor, omul pe care îl admirăm și îl apreciem pentru marea sa operă de o viață: **cultul științei, onoarei și al omeniei**.

Într-un cuvânt, academicianul Ionel Haiduc s-a distins, mai presus de toate, **ca om de mare omenie și onoare**.

Acesta este crezul meu de suflet și cugetul care mă determină să-i mulțumesc academicianului Ionel Haiduc – președinte al Academiei Române în perioada 2006–2014 – la frumoasa și împlinită vârstă de 85 de ani, pentru știința, arta și simțul său dezvoltat de a lucra cu oamenii, pentru talentul său de a colabora cu colegii și, mai presus de toate, pentru întronarea unei atmosfere academice colegiale, destinate și a unui echilibru spiritual elevat și demn, **har și dar întâlnit numai la înalte, alesele și distinsele personalități academice** din toate timpurile Academiei Române aflate în slujba națiunii române de peste 155 de ani.

La împlinirea vârstei de opt decenii și jumătate de viață primiți, domnule președinte, din partea mea cele mai alese sentimente de prețuire și admirație.

La mulți, sănătoși și frumoși ani!

Academicianul Ionel Haiduc la ceas aniversar*

Acad. Doru Pamfil

Președintele Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române

Filiala Cluj-Napoca a Academiei Române are bucuria de a-l aniversa pe cel mai titrat membru al său, academicianul Ionel Haiduc, cu ocazia împlinirii a 85 de ani. Cu acest prilej dorim să-l felicităm, încă o dată, și să-i conferim „Diploma de merit” care să exprime aprecierea noastră pentru strălucita sa carieră didactică, științifică și academică. Este cu totul remarcabil și dorim să reamintim că prin opera sa științifică a reușit să se poziționeze în elita celor 2% cei mai cunoscuți specialiști pe plan mondial în domeniul său de activitate, chimia. În acest vast domeniu și-a orientat activitatea științifică, în special, spre domenii de mare actualitate, precum chimia coordinativă și organometalică, chimia supramoleculară, chimia ciclurilor anorganice, chimia compușilor biologic activi ai metalelor, nomenclatura și sistematizarea în chimia anorganică, managementul științei.

S-a remarcat prin puterea sa de muncă, inteligență și caracter încă din timpul absolvirii Liceului „Emil Racoviță” din Cluj-Napoca, ca șef de promoție, și apoi ca student la Facultatea de Chimie a Universității „Babeș-Bolyai” (UBB). Își amintește mereu cu plăcere de cele două doamne profesoare care i-au marcat formarea profesională: profesoara de chimie din liceu Cecilia Marian și profesoara Raluca Ripan, prima femeie membră a Academiei Române și aleasă rector al universității UBB. Tânărul student de atunci nu știa că peste 30 de ani avea de făcut un schimb de generații și de funcții la conducerea prestigioasei universități cu eminenta academiciană, continuând apoi prodigioasa sa activitate, până în prezent, ca profesor emerit.

A publicat, la un an de la absolvirea facultății, prima sa monografie *Introducere în chimia ciclurilor organice*, care s-a bucurat de un enorm succes, fiind continuată cu alte două ediții în limba engleză la prestigioasele edituri Wiley (1970) și Academic Press (1987). Au urmat alte publicații care merită amintite: *The Chemistry of Inorganic Ring Systems* (2 vol., Wiley-Interscience, London, New York, 1970); *Chimia compușilor metaloorganici* (Editura Științifică, București, 1974), în care introduce în chimia românească un nou domeniu, al chimiei organometalice; *Basic Organometallic Chemistry* (în colab. cu J.J. Zuckerman în Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1985), devenit un manual utilizat de multe universități americane și vest-europene; *The Chemistry of Inorganic Homo- and Heterocycles* (2 vol., cu D.B. Sowerby în Academic Press, London, New York, 1987); *Organometallics in Cancer Chemotherapy* (2 vol., cu C. Silvestru în CRC Press, Boca Raton, Florida, USA, 1990, 1991), prima publicație care tratează pe larg această tematică actuală. În 1999 a publicat în Statele Unite cartea sa de referință *Supramolecular Organometallic Chemistry*, pentru care a devenit cunoscut ca „părintele chimiei supramoleculare organometalice”, domeniu care s-a născut odată cu cartea sa. Într-o recenzie a Societății Americane de Chimie, se preciza: „Chimia organometalică supramoleculară nu a existat până la apariția acestei cărți... fiind un domeniu pe care autorii l-au creat ei înșiși prin fuziunea demult așteptată a două capitole paralele ale chimiei”.

Seria de publicații a continuat cu cartea *Inverse Coordination Chemistry. A Novel Chemical*

Concept (scrisă în colaborare cu un coleg din Malaysia, Elsevier 2020), despre care un profesor englez scria: „Autorii acestei cărți trebuie felicitați pentru colectarea unei bogate diversități de structuri cristaline ale compușilor metal-ligand și unificarea lor sistematică sub titlul unui nou concept de chimie coordinativă inversă..., iar cunoscătorii chimiei coordinative vor fi fascinați de conținutul cărții”. Pentru elogiile recenzii academicianul Ionel Haiduc recunoaște cu modestie, într-un recent interviu, că „spre deosebire de sportivi și artiști, care au nevoie de aplauzele mulțimii, un slujitor al științei este fericit când câțiva colegi prestigioși, pe care el însuși îi respectă, îi recunosc și îi apreciază realizările”. Este remarcabil că și în prezent proiectele sale editoriale sunt în plină activitate cu o nouă ediție berlineză, care va apărea în acest an, la cartea sa *Basic Organometallic Chemistry*, publicată inițial în colaborare cu un coleg american, acum 36 de ani. Este de fapt o carte nouă la care autorul menționează: „Am preluat din prima ediție informațiile devenite clasice, dar la care s-a adăugat tot ce ni s-a părut necesar ca nou, după un interval atât de lung”. Deși recunoaște că „este greu să mai am prea multe alte preocupări, iar la vârsta mea mă simt într-o cursă contra timp”, tot mai are o carte lucrată în proporție de 80% cu tema *Chimie comparată*, pe care a scris-o într-o „altă viziune decât cea obișnuită în prezentarea cunoștințelor despre chimie”.

A fost enumerată doar o parte din lucrările științifice semnificative ale academicianului Ionel Haiduc, care totalizează sute de articole și cărți publicate în țară și străinătate și care i-au adus o largă recunoaștere internațională. Aceasta a fost marcată de stagii de lucru și colaborări cu numeroase laboratoare și universități de prestigiu, de invitații ca profesor vizitator la universități din America, Europa și Asia. Meritele științifice l-au recomandat pentru alegerea sa ca membru în colectivele de redacție a unor renumite reviste de specialitate: „*Synthesis and Reactivity in Inorganic and Metal-Organic Chemistry*” (New York), „*Main-Group Metal Chemistry*” (Londra-Tel Aviv), „*Metal-Based Drugs*” (Londra), „*Science and Engineering Ethics*” (Guildford, Marea Britanie), „*Revue Roumaine de Chimie*” (București), „*Revista de chimie*” (București), „*Progress in*

Catalysis” (București), „*Studia Universitatis «Babeș-Bolyai». Chemia*” (Cluj-Napoca). A făcut parte din prestigioase asociații profesionale naționale și europene, fiind ales și membru al Academiei Europaea din Londra (2002), membru de onoare al Academiei de Științe a Republicii Moldova (2002), membru de onoare al Academiei Ungare de Științe (2007), membru corespondent al Academiei de Științe din Muntenegru, membru corespondent al Göttinger Akademie der Wissenschaften (2009), membru al Leibniz Sozietät der Wissenschaften din Berlin etc.

Pentru întreaga sa activitate a fost recompensat cu numeroase premii și distincții și a fost onorat cu titlul de *doctor honoris causa* al Universităților din București, Iași și Timișoara. A fost decorat cu cele mai prestigioase ordine naționale: „Steaua României” în grad de Mare Ofițer (2000), „Steaua României” în grad de Mare Cruce (2006), la care s-au adăugat Ordinul de Onoare al Republicii Moldova (2006), Medalia de aur „Dimitrie Cantemir” a Academiei de Științe din Republica Moldova (2007), Medalia „Pușkin”, acordată de președintele Federației Ruse (2007), Crucea Casei Regale a României (2008), Crucea Transilvaniei, acordată de Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului (2006), Crucea Patriarhiei Ortodoxe Române (2013), Medalia „Nihil Sine Deo” (2013) și „Coroana României” (2015), acordate de Casa Regală a României.

Dorim să menționăm, de asemenea, și meritele sale profesionale, în calitate de profesor îndrăgit de studenți, doctoranzi și de colegii săi de la UBB Cluj-Napoca, unde și-a desăvârșit cariera didactică de creator de școală universitară modernă și dinamică și unde a servit comunitatea academică, inclusiv ca decan al Facultății de Chimie, prorector și rector al instituției. A fost mereu o personalitate extrem de cultivată care a impresionat prin eleganță și un calm aristocratic desăvârșit. A participat la formarea multor tineri, astăzi deveniți adulți, unii profesori universitari în țară sau în străinătate sau chiar membri ai Academiei Române, confirmând personal și aducând dovada că „școala noastră are o calitate reală”.

Pentru meritele sale a fost primit în Academia Română în anul 1990 și a fost ales membru titular încă din anul 1991. S-a remarcat și aici prin spiritul său întreprinzător și buna relație cu membrii

---

Academiei care l-au ales vicepreședinte și apoi președinte, timp de două legislaturi (2006–2014). Filiala Cluj-Napoca a fost, de asemenea, onorată să-l aleagă președinte timp de peste zece ani, marcând astfel una dintre contribuțiile cele mai însemnate pe care le-a adus un membru al Academiei Române la conducerea acestei prestigioase instituții. Membrii Filialei noastre și-l amintesc pe academicianul Ionel Haiduc și pentru realizările din perioada sa de președinție clujeană, când instituția a beneficiat de o largă deschidere spre colaborările internaționale și când institutele și-au consolidat profilele lor de cercetare, reușind să dezvolte proiecte de anvergură la nivel național și să-și intensifice legăturile cu institute de cercetare din Europa.

Dintre caracterizările personalității sale am dori să o rememorăm pe cea făcută recent de

președintele Academiei Române, acad. Ion-Aurel Pop, care îl descria astfel: „Domnia Sa este o persoană care nu a alergat după avantaje materiale și a manifestat întotdeauna cumpătare, eleganță, bun gust, politețe fină și echilibru rafinat. Mai trebuie neapărat să fie adăugat un lucru: a rămas mereu egal cu sine, indiferent de funcția pe care a deținut-o, discret, cu vorbă rară și precisă. Domnia Sa este, cum s-a spus odinioară despre un mare om de stat, unul dintre acei oameni rari, care nici după ce ajung mari nu încetează să fie buni”.

Odată cu mulțumirile pe care dorim să le exprimăm academicianului Ionel Haiduc, pentru contribuția sa la afirmarea prestigiului Academiei Române, dorim să-i urăm multă sănătate, bucurii personale și satisfacții continue pentru prestigioasa sa activitate academică și științifică.

Profesorului Ionel Haiduc, omagiu*

Acad. Marius Andruh

Vicepreședinte al Academiei Române

Cercetătorul trebuie să bată tot timpul drumul între bibliotecă și laborator; găsind satisfacție când într-un loc, când în altul.
(Ionel Haiduc)

Fără opera Profesorului Ionel Haiduc, chimia românească ar fi fost mult mai săracă: i-ar fi lipsit o componentă importantă, chimia organometalică, domeniu în care școala clujeană, pe care a și creat-o, a adus contribuții strălucite.

Cu o imaginație caracteristică marilor creatori, cu entuziasm molipsitor, transmis mai departe, prin elevii săi, altor generații, Profesorul Haiduc este un reper și model pentru chimiști, una dintre cele mai respectate personalități ale științei românești.

...Cu o minte iscoditoare și, mai ales, cu acea esențială calitate a marilor cercetători, curiozitatea, sesizează importanța și potențialul unor noi direcții, pe care le-a dezvoltat de-a lungul anilor: chimia și sistematizarea ciclurilor anorganice, chimia supramoleculară organometalică, ilustrarea amplă, fără precedent, a conceptului de coordonare inversă.

...Cu un spirit de observație rar întâlnit, Profesorul Ionel Haiduc sesizează în literatură teme pe care le dezvoltă în articole de ansamblu fascinante. Cine s-ar fi gândit, de exemplu, să adune într-un *review* compușii obținuți întâmplător (*serendipity*), atunci când grăsimea siliconică se scurge accidental de pe dopul de sticlă în masa reacție? Puțini chimiști pot face comparații surprinzătoare între diferite domenii ale amplei Științe Chimice a zilelor noastre. Profesorul Haiduc face parte dintre ei!

De peste șaiszeci de ani, cu o intrare spectaculoasă în chimia românească prin originala carte *Introducere în chimia ciclurilor anorganice* (Editura Academiei, 1960), scrisă ca student, Profesorul Haiduc îmbogățește constant chimia anorganică prin noi compuși și reacții, ilustrând capitole mari ale chimiei contemporane: compuși chelatici fără atomi de carbon în ciclu (fascinația pentru molecule ciclice din care lipsește carbonul!), combinații complexe cu centre de coordonare organometalice cu interesante și unice caracteristici stereochemice (heterogeometrie), polimeri de coordonare organometalici, arhitecturi supramoleculare organometalice, noi liganzi și noi cărămizi moleculare și supramoleculare pentru construirea de sisteme cristaline cu structuri fascinante, compuși organometalici cu acțiune antitumorală.

Vasta operă a Profesorului Ionel Haiduc cuprinde peste 400 de lucrări originale, cărora li se adaugă zeci de capitole de carte și monumentale monografii. A deschis drumuri noi în chimie nu numai prin articolele publicate în reviste de specialitate, ci, fapt mai rar întâlnit, prin cărțile sale: *Introducerea în chimia ciclurilor anorganice* apare la scurt timp, în traducere, în Polonia și se va extinde la două ample volume (1197 pagini) în versiunea engleză (*The Chemistry of Inorganic Ring Systems*, Wiley, 1970), care aveau să influențeze puternic dezvoltarea domeniului; monografia *Supramolecular Organometallic Chemistry* (Wiley, 2000), scrisă împreună cu profesorul Frank T. Edelmann, atrage imediat atenția comunității științifice internaționale, stând la baza unui nou domeniu al chimiei contemporane (într-o

* *Omagiu academicianului Ionel Haiduc cu prilejul împlinirii vârstei de 85 de ani*

---

recenzie publicată în prestigiosul jurnal american „Crystal Growth & Design”, se scrie: *As a discrete field, supramolecular organometallic chemistry did not exist until the publication of Haiduc and Edelmann's book*. Prin cele două volume *Organometallics in Cancer Chemotherapy* (620 pagini, CRC Press, 1989, 1990), scrise împreună cu profesorul Cristian Silvestru, comunitatea internațională are la dispoziție o documentare riguroasă asupra acțiunii antitumorale, pe care o prezintă anumite clase de compuși organometalici. Harul pedagogic se manifestă cu forță în cărțile dedicate studenților: *Chimia compușilor metalorganici* (1974) și *Basic Organometallic Chemistry* (împreună cu J.J. Zuckerman, 1990, o nouă ediție fiind în curs de apariție). Profesorul Ionel Haiduc surprinde în permanență prin ideile

originale, prin temele pe care le dezvoltă în cărțile și articolele sale. Recent, o superbă carte-album ilustrează un util concept în înțelegerea chimiei anorganice: coordinarea inversă (Ionel Haiduc, Edward R. T. Tiekink, *Inverse Coordination Chemistry*, Sunway University Press, 2020).

Și încă ceva: interviurile Profesorului Ionel Haiduc, în orice formă (tipărite, audio sau video), sunt o bucurie, pentru că ne vorbesc despre bucuria cercetării, despre neastâmpărul unui mare chimist. Citindu-le sau ascultându-le descoperi un model de cercetător și profesor, o lume a creației științifice, în care vrei ca tu însuși să intri și să rămâi.

Pentru toate acestea, vă mulțumim, domnule Profesor! La mulți ani!

Academicianul Ionel Haiduc – mentor, magistrul și manager în viața științifică și academică*

Zeno Gârban

Membru corespondent al Academiei Române

Acest moment aniversar, când distinsul academician Ionel Haiduc este omagiat la împlinirea vârstei de 85 ani, aduce în atenție prestigioasele sale contribuții la viața științifică și academică națională și internațională.

Născut în data de 9 mai 1937 la Cluj, a urmat pregătirea școlară, liceală și universitară în urbea natală. A absolvit cu distincție Facultatea de Chimie a Universității „Babeș-Bolyai”. Lucrarea sa de licență intitulată *Introducere în chimia ciclurilor anorganice* a fost publicată, la scurt timp după absolvire, sub formă de volum, în Editura Academiei Române (1960). A continuat activitatea prin pregătirea doctoratului și apoi prin burse/stagii de cercetare în străinătate.

Activitatea Domniei Sale s-a concentrat pe problemele cercetării științifice de excelență și, prin evoluția faptelor, a avut remarcabile contribuții ca mentor, magistrul și manager în viața științifică și academică. Date cu privire la aceste aspecte au fost expuse, de-a lungul timpului, cu mai multă acuratețe și competență, în diverse volume publicate în Editura Academiei Române.

Statutul de mentor s-a caracterizat, de-a lungul anilor, prin cooperarea cu studenți, masteranzi, doctoranzi și, foarte important, conlucrarea cu numeroși foști studenți în cursul devenirii acestora personalități în varii domenii ale chimiei.

Atributul de magistrul s-a dovedit extrem de benefic în activitatea din țară și străinătate, relevându-se prin lucrările publicate, activitatea în laboratoare universitare din străinătate unde a fost invitat, abordarea de noi domenii teoretice și aplicative în chimia anorganică, participarea la mani-

festări științifice naționale/internaționale, redactarea de articole de sinteză referitoare la repatrierea oamenilor de știință din diasporă, cercetarea fundamentală și dezvoltarea economică, probleme specifice activităților miniere din zona Roșia Montană (de la istoriografie la economie și protecția mediului).

Activitatea managerială reprezintă o fațetă distinctă în „paleta” preocupărilor Domniei Sale oferite de viață. Alegerea în funcții de conducere: prodecan, decan, prorector, rector al Universității clujene – la vârste tinere, comparativ cu colegii de generație – i-a conferit un statut cu specific elevat și cu caracter vizionar, privind învățământul universitar și politica managerială în domeniul științei, evoluția științei în secolul XXI ș.a. În continuare a fost ales vicepreședinte și președinte al Academiei, extinzându-se astfel activitatea managerială.

La aniversarea vârstei de 75 ani a primit „Diploma de excelență” a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca al cărei rector era academicianul Ioan-Aurel Pop (actualul președinte al Academiei Române). Cu prilejul aniversării de 80 de ani a avut loc o sesiune omagială în Aula Academiei Române *in honorem acad. Haiduc* (19 mai 2017). Au prezentat alocuțiuni acad. Ionel-Valentin Vlad, președintele Academiei Române, acad. Marius Andruh, președintele Secției de științe chimice ș.a.

Activitatea prestigioasă și prodigioasă a academicianului Ionel Haiduc a fost recunoscută de-a lungul timpului prin faptul că a fost invitat ca *visiting professor* și *visiting scientist* în universități

* *Omagiu academicianului Ionel Haiduc cu prilejul împlinirii vârstei de 85 de ani*

din SUA, Germania, Spania, Mexic, Singapore, a primit titlul de *doctor honoris causa* al mai multor universități, a fost/este membru în diverse instituții academice și societăți științifice din SUA, Germania, Anglia ș.a. De asemenea, a fost/este membru în *board*-ul unor reviste științifice românești și străine. În decursul timpului a primit numeroase decorații și medalii, premii și diplome, atât în țară cât și în străinătate (Haiduc, 2017).

Prezentându-și activitatea, Domnia Sa a făcut adesea referiri la faptul că s-a bucurat de sprijinul familiei și al comunităților științifice în care a funcționat. În acest cadru se amintește că prof. dr. Iovanca Haiduc, soția Domniei Sale, a fost cadru didactic la Facultatea de Chimie (chimie analitică) și apoi la nou-înființata Facultate de Știința și Ingineria mediului (anul 2002) din cadrul Universității clujene. În această facultate a avut un aport deosebit prin introducerea disciplinei de chimie analitică, domeniu prioritar în studiile asupra mediului.

Academicianul Haiduc este considerat creator de „Școală de chimie” în domenii de excelență dezvoltate de Domnia Sa în cadrul activității didactice și științifice desfășurate în țară și străinătate (doar în străinătate a lucrat peste un deceniu, invitat în diverse Universități și laboratoare de cercetare ale unor instituții academice, detalii demne de revăzut în volumul aniversar, Haiduc, 2017). Dintre contribuțiile majore ale acad. Haiduc în domeniul chimiei se menționează succint contribuția ca fondator al școlii românești de chimie coordinativă și organometalică. În pas cu noul în științele chimice a abordat cu rigurozitate și acuratețe domeniul chimiei supramoleculare, domeniu care ființează doar de câteva decenii.

Pentru această aniversare am selectat – sub formă de *fragmentarium* – secvențe din prefața unei cărți, pe care am dedicat-o aniversatului la moment octogenar. Motivația? Consider că aceasta are încărcătura emoțională specifică momentului respectiv. Cartea în cauză este *Biotransformarea xenobioticelor de interes alimentar și farmaceutic: interacții specifice* (Gârban, 2017). Secvențele selectate sunt date în continuare: „Un volum omagial dedicat acad. Ionel Haiduc la momentul octogenar cred că reprezintă un act de reverență la care este îndreptățită o înaltă personalitate a vieții

științifice, care aproape 60 de ani s-a aflat în serviciul chimiei, iar din aceștia mulți pe diverse meridiane ale Terrei”.

Viața și opera Domniei Sale atestă înaltul grad de dăruire și aduc aminte de antica apoteogmă vergiliană *Labor omnia vincit improbus*, din cartea *Georgicele*. Activitatea depusă atestă deosebita capacitate științifică și culturală, tenacitatea și veridicitatea opțiunilor pentru atingerea obiectivelor propuse. Prin recunoașterea profesională dobândită s-a dovedit că *finis coronat opus*. La acestea se adaugă calitățile umane: sensibilitate, empatie și solitudine față de semeni, discipoli, colegi și persoane care lucrau în varii domenii ale științei, artei, culturii. Sunt calități care dau anvergură profesională și morală unei personalități...

Despre prestigioasa activitate depusă pledează peste 350 de lucrări publicate în reviste importante din țară și din străinătate și peste 5000 de citări ale acestora. Dintre publicațiile în volumele Domniei Sale se pot circumscrie, în limite mari, două cărți care permit asemuirea cu „pietre de hotar” în domeniul chimiei prin subiectele abordate și, evident, prin recunoașterea dobândită. Aceste cărți, cu valoare de simbol, au apărut la circa patru decenii diferență: în anul 1960 a fost publicat volumul *Introducere în chimia ciclurilor anorganice* (Editura Academiei, București), iar în 1999 *Supramolecular Organometallic Chemistry* cu F.T. Edelman (Editura Wiley-VCH, Weinheim).

De ce autorul acestor rânduri a dedicat acest modest volum evenimentului jubiliar? Ca student (mai puțin tânăr), am reluat studiul chimiei la Universitatea din Cluj de pe „pozițiile ucenicului”. De acei ani se leagă amintirile despre conf. dr. Ionel Haiduc, astăzi distinsul acad. Ionel Haiduc, când mi s-a redat sentimentul că destinul uman se poate modela/remodela prin muncă. De asemenea, îmi sunt prezenți în memorie prof. dr. Valer Fărcășan și prof. dr. Candin Liteanu, care în acei ani au sesizat interesul pentru chimie/biochimie și mi-au facilitat accesul în diverse laboratoare din facultate și din institute de cercetare clujene (chimie, oncologie, cercetări chimico-farmaceutice ș.a.). Am cunoscut modele și am primit încurajări, dar și critici, când a fost cazul.

Personal încheiasem un „parcurs” universitar timișorean (Facultatea de Agronomie) ca șef de promoție cu repartiție în învățământul superior,

preparator la disciplina fiziologie animală comparată. Apoi, am cunoscut „redistribuirea cadrelor” (termen din epocă), în 1962, an reprezentativ pentru „deposedarea funciară a țăranilor români”, eufemistic denumită „cooperativizarea agriculturii”. A urmat o perioadă bihoreană alături de oameni harnici și fermi. Am progresat „administrativ”, promovată prin Ordinul ministrului Agriculturii, acad. Nicolae Giosan (cu patru ani vechime în loc de opt ani, cât prevedeau normativele). După toate acestea, din nou student la Cluj cu obligațiile și anonimitatea învățăcelului, dar cu convingerea că drumul spre laborator (nu spre funcții tehnice și administrative, este drept, mai bine remunerate) se poate redeschide.

Apropierea de tematica privind metalele – în care acad. Ionel Haiduc avea recunoaștere mondială – a fost pentru mine inițial conjuncturală, odată cu reiterarea unui subiect privind acidul dezoxiribonucleic, în cadrul tezei de doctorat (începută cu dr. Horst Mantsch...).

Inițial a fost prevăzută o tematică privind acizii nucleici și interacția cu compușii policiclici hidrocarbonați și derivați acridinici. Dificultățile subfinanțării cercetărilor au condus spre retrasarea tematică: interacția acizilor nucleici cu ioni metalici (de care nu eram străin). Inerent s-a produs apropierea de tematica în care acad. Haiduc lucra cu rezultate strălucite de buni ani. Un exemplu, apariția cărților Domniei Sale *The Chemistry of Inorganic Ring Systems*, volumele I și II (editura Wiley-Interscience London-New York, 1970) a fost o revelație pentru dascălii clujeni, dar și pentru studenți. În ziarul clujean „Facla” apăruse o scurtă notă, care zile în șir era citită, comentată, iar apariția cărților era cotate ca o reușită de excepție a autorului și a școlii clujene de chimie.

În anii care au urmat perioadei clujene, viața m-a adus în contact cu prof. dr. Benedict Menkes, membru corespondent al Academiei Române, și cu acad. Nicolae Cajal, care a agreat interesul pentru cercetări în biologia moleculară. De fapt, pentru acest motiv, în 1968 „am luat ghiozdanul” din nou, dar „în metropola someșană”.

Altă contingentă profesională cu acad. Haiduc. După 1990 am inițiat la Timișoara, sub auspiciile Academiei Române, Simpozionul internațional „Metal Elements in Environment, Medicine and Biology”. Aceasta a însemnat extinderea

cercetărilor privind compușii metalici și metalomica. Avizul inițierii simpozionului a fost dat în anul 1993 de acad. Nicolae Cajal, vicepreședinte al Academiei Române. Desfășurarea lucrărilor s-a făcut în cooperare cu prof. dr. Petru Drăgan, distins chirurg urolog, preocupat și de probleme de patologie biochimică. Simpozionul (cu periodicitate bienală), patronat inițial de Comisia de biochimie a Academiei Române, a trecut în grija Filialei Timișoara. Am propus ca președinția Comitetului științific să fie preluată de acad. Ionel Haiduc. La această propunere s-a raliat și prof. Drăgan. S-a solicitat și acordul acad. Nicolae Cajal care a avut un răspuns punctual: „Nici nu se putea o alegere mai potrivită!” Propunerea a fost acceptată de acad. Haiduc. Domnia Sa de fiecare dată cu prilejul simpoziunilor (dacă se afla în țară) era prezent la Timișoara. În final s-au publicat zece tomuri ale simpozionului (1994–2010).

Succintele memororii nu au nevoie de alte explicații pentru a înțelege valoarea de simbol a prezentului volum omagial, la aniversarea distinsului acad. Ionel Haiduc. Subiectul cărții de față suscită oare interes? Este o întrebare valabilă atât pentru autor, cât și pentru cititor. Volumul include selectiv date din cărțile publicate de autor în perioada 2005–2016, completate cu noi informații privind interacțiile specifice în biotransformare. Răspunsul cu privire la importanța acestui subiect poate fi aflat în varii publicații apărute sub egida ONU, elaborate de organisme internaționale din subordinea acesteia, în a căror atribuție intră problemele siguranței alimentului și sănătății publice, la nivel mondial.”

În perioada mandatelor de la Academia Română (2006–2014), în care acad. Ionel Haiduc a deținut funcția de președinte, iar funcția de secretar general acad. Păun Ion Otiman, au existat revirimente instituționale. Despre prodigioasa activitate științifică și managerială din Academia Română stau mărturie și Anuarele publicate de Editura Academiei Române. Se exemplifică două împliniri de notorietate. Una este edificarea statuii zeiței Minerva „adusă” în perimetrul din fața clădirii Academiei Române din București; inaugurarea a avut loc la 14 noiembrie 2011, ilustrată și de imagini publicate, istoriografic, se știe că propunerea de adoptare a reprezentării zeiței Minerva pe „sigiliul Academiei” s-a făcut de către George

Barițiu în ședința din 13/25 septembrie 1867 a Societății Academice Române din București). A doua împlinire o reprezintă publicarea volumelor *Tezaurul Academiei Române*, volumele I–V (2012–2014), coordonatori I. Haiduc și P.I. Otiman, la care au contribuit și reputați istorici contemporani (un rol esențial a avut dr. Dorina N. Rusu, membru corespondent al Academiei Române).

După încheierea secundului mandat în calitate de președinte al Academiei Române, acad. Haiduc a continuat pasiunea de o viață – cercetarea științifică în chimie, marcând noi repere de excelență. Pentru aceasta a pledat inițierea de cercetări în domeniul „coordinării inverse în chimie” în care și-a adus importante contribuții. A publicat și articole de sinteză monografică în acest domeniu. În final, sistematizând datele existente în literatura științifică și propriile contribuții, a elaborat, alături de colegul malaezian prof. dr. Tiekink, volumul *Inverse Coordination Chemistry: A novel Chemical Concept*, publicat inițial în editura Sunway University Press, Selangor (Haiduc și Tienkink, 2020).

Acest articol, dincolo de o modestă tentativă de sinteză, dorește să aducă și câteva informații, mai puțin cunoscute despre prezența acad. Haiduc la diverse evenimente științifice din universități timișorene și la Filiala Timișoara a Academiei Române. Astfel, se amintește faptul că la Timișoara a participat la simpoziioanele internaționale „Metal Elements in Environment, Medicine and Biology” – MEEMB (1994–2010), desfășurate sub egida Academiei Române. Participarea acad. Haiduc la aceste simpoziioane a fost semnalată de prof. dr. ing. Ioan G. Carțiș în volumul retrospectiv privind mandatele de rector (perioada 1996–2004) al Universității Politehnica din Timișoara (Carțiș, 2013).

În anul 2004, la Universitatea „Politehnica” din Timișoara, i s-a decernat titlul de *doctor honoris causa*, prilej cu care a rostit o alocuțiune cu titlul *Cinci decenii de călătorii prin Chimia anorganică*, cu interesante referiri la chimia compușilor organometalici și la unele activități din țară și

străinătate. În anul 2008, Facultatea de Chimie Industrială a Universității Politehnica din Timișoara a împlinit 60 de ani de la înființare, prilej cu care a fost invitat și acad. I. Haiduc. Se cunoaște faptul că înființarea Facultății de Chimie Industrială de la Timișoara are la origine prezența Facultății de Științe, Secția chimie de la Universitatea Cluj (perioada 1940–1944). Ulterior, în anul 2016, i s-a decernat titlul de *doctor honoris causa* al Universității de Vest din Timișoara, unde a rostit cuvântarea *Mărturisiri despre o carieră de șase decenii*.

Prezentul moment ce marchează aniversarea de 85 de ani a distinsului acad. Ionel Haiduc îmi oferă prilejul de-a transmite un mesaj de veche sorginte academică, din tradiția universităților medievale latine europene, cu dublă adresabilitate:

*Ad personam: Ad multos et felices annos! și
Ad opus: Vivat, crescat, floreat!*

Referințe bibliografice

Haiduc I. – *Introducere în chimia cicurilor anorganice*, Editura Academiei Române, București, 1960.

Haiduc I. – *Organometallic compounds in the environment, medicine and biology*, pp.19–22, în *Metal Elements in Environment, Medicine and Biology*, Tome III (Editori Gârban Z., Drăgan P.), Publishing House „Eurobit” Timișoara, 1998.

Haiduc I. – Disertația *Cinci decenii de călătorii prin chimia anorganică*, prezentată cu prilejul acordării titlului de *doctor honoris causa* al Universității Politehnica din Timișoara (volum conținând *Ladatio* din partea UPT și Disertația), Editura Politehnica, Timișoara, 2004.

Haiduc I., Otiman P.I. (coordonatori) – *Tezaurul Academiei Române*, vol. I–V, Editura Academiei Române, București, 2012–2014.

Carțiș I.G. – *Destine confluențe*, Editura Politehnica, Timișoara, 2013.

Haiduc I. – *80 ani de viață, 60 ani de chimie – Volum aniversar*, Editura Academiei Române, București, 2017.

Gârban Z. – *Biotransformarea xenobioticelor de interes alimentar și farmaceutic: interacții specifice*, Editura Academiei Române, București, 2017 (carte cu dedicație la aniversarea acad. Ionel Haiduc).

Haiduc I., Tiekink E.R.T. – *Inverse Coordination Chemistry: A novel Chemical Concept*, Sunway University Press, Selangor, 2020.

Academicianul Ionel Haiduc: *Spiritus mentor**

Carmen Socaciu**

Spiritus mentor, o modalitate de a elogia personalități, în timp și pentru veșnicie, dedicată celor care au inițiat și au dezvoltat direcții noi de cercetare. Strălucita carieră didactică, științifică și academică a domnului academician Ionel Haiduc este astfel elogiată în aceste zile – la împlinirea celor 85 de ani – de către numeroase personalități din România și nu numai, dar și de discipoli. Opera sa științifică îl poziționează în elita specialiștilor de top în chimie, la nivel mondial și desigur, ca lider la nivel național, cel puțin în ultimele cinci decenii.

Numeroase cărți de referință și articole științifice publicate de Domnia Sa și de colaboratori, participarea sa la conferințe naționale și internaționale, performanța în lumea științifică internațională, ca bursier și apoi expert, au contribuit la prestigiul său unanim recunoscut, nu numai prin indicatorii scientometrici, dar mai ales prin recunoașterea unanimă de către specialiștii în domeniu. Meritul său suprem a fost acela de a fi inițiat și dezvoltat în România, și nu numai, domenii distincte, cum sunt: Chimia ciclurilor anorganice, Chimia compușilor organometalici, Chimia organometalică supramoleculară, Chimia coordinării inverse, prin cărți de referință publicate în anii 1960, 1974, 1999 și, respectiv, 2020, dar și prin cercetări experimentale în aceste domenii. Recunoașterea sa internațională a fost împlinită prin colaborările inițiate și dezvoltate în timp, cu laboratoare de elită și universități de

prestigiu, prin implicarea sa ca *visiting professor*, membru în comitete editoriale ale unor reviste renumite („Synthesis and Reactivity in Organic and Metal-organic chemistry”, „Main-Group Metal Chemistry”, „Revue Roumaine de Chimie”, „Revista de Chimie”, „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”), dar și ca membru al unor prestigioase asociații profesionale internaționale.

În armonie cu meritele sale sus menționate, doresc să rememorez aici, acum, și calitățile sale de *Spiritus mentor*, pentru mulți dintre noi, foști studenți, doctoranzi, discipoli deveniți acum personalități în chimie și domenii conexe. Îmi amintesc cu nostalgie anul 1972, anul debutului meu profesional, destin fericit pentru mine, întrucât domnul profesor tocmai se întorsese din SUA, după mulți ani și stagii în laboratoare internaționale de renume. Revenind într-o Românie suficient de dinamică în acea perioadă benefică pentru cercetare, prin posibile colaborări cu SUA și Europa de Vest, având deja experiența și „cheia succesului” în grupuri de cercetare cu tineri doctoranzi și cu studenți, domnul profesor a preluat și a dezvoltat acest model în Facultatea noastră de Chimie din Cluj.

Acum, după 30 de ani de carieră universitară, îi sunt recunoscătoare pentru ocazia unică de a-l avea ca *Spiritus mentor* pe domnul profesor Ionel Haiduc! Am „crescut” în grupul de cercetare coordonat de Domnia Sa încă de la înmatricularea mea ca student (locul întâi la concursul de admitere,

* *Omagiu academicianului Ionel Haiduc cu prilejul împlinirii vârstei de 85 de ani*

** *Profesor emerit dr., Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj-Napoca*

dificil în acele vremuri... obținut după ani de succes la olimpiade de chimie), o șansă și o oportunitate unică pentru mine. Destinul meu profesional a fost, astfel, „proiectat” de domnul profesor – încă din anul I de facultate – care ne-a imprimat nouă, studenților pasionați, atitudinea exigentă, dar și perspectiva unui viitor cercetător, începând cu o documentare științifică profundă, cu multe ore petrecute în bibliotecă, conceperea de „fișiere” cu informații selectate (scrise de mână, în anii în care nu exista internet...), urmate de multe ore în laborator. Am lucrat cu pasiune în „familia” laboratorului nostru ani și ani (licență, specializare și doctorat), alături de dragi colegi, care au fost (regretatul Ionică Silaghi Dumitrescu) și sunt profesori de renume: Luminița Silaghi Dumitrescu, Iosif Gergen, Lelia Ciontea, Cristian și Anca Silvestru, Monica Venter, Eugenia Hârșan.

Interesul său constant pentru cunoaștere, capacitatea de a acumula și utiliza mega-date științifice au fost insuflăte discipolilor, fiind un model de competență și performanță științifică. În multiple seminarii și simpozioane științifice așteptam cu interes judecata exigentă, corectă a mentorului Haiduc, prin cuvinte puține, dar esențiale, prin discursuri succinte, dar consistente, cu laude bine motivate și meritate. A menținut coeziunea grupului nostru în mod discret, stimulând în același timp competiția.

Teza mea de doctorat – dedicată sintezei și caracterizării unor noi compuși organostanici (incluzând lucrări publicate în *Inorganic Chemis-*

try, în 1980), a fost finalizată în 1986, când eram cercetător în Laboratorul de genetică și biochimie celulară al Facultății de Medicină Veterinară din Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj – a inclus aspecte originale privind implicațiile biochimice și activitatea antitumorală a acestor compuși, valorificate prin lucrări originale. În anul 1993, am obținut Premiul „Gheorghe Spacu” al Academiei Române pentru cercetările originale privind acțiunea antitumorală a compușilor organostanici, alături de colegii Cristian Silvestru și dr. Adela Bara, biochimist, Institutul Oncologic Cluj, cu studii care au continuat și care au fost valorificate prin publicații și participări la conferințe de profil biomedical.

Ca unul dintre nenumărații discipoli ai prof. Haiduc, studenți sau doctoranzi care l-au avut mentor timp de 15 ani, chiar dacă am părăsit grupul de chimie și m-am dedicat biochimiei compușilor naturali, am continuat să îi urmez exemplul. La rândul meu, am devenit mentorul unor generații de doctoranzi și cercetători, având imprimată aceeași mentalitate și sete de cunoaștere, exigență și atitudine. Am devenit profesor la Departamentul de chimie, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară, descendentă a domnului academician Cornel Bodea, o altă personalitate a Clujului, președinte al Filialei Academiei, în anii 1960–1980.

Astfel, cred că pot fi și eu un exemplu, o dovadă elocventă a misiunii împlinite a unui *Spiritus mentor!* Îmi amintesc cu plăcere lungile după-amiezi și seri petrecute, după cursuri și

---

seminarii, în laboratorul nostru, până seara târziu, cu profesorul alături; imaginea sa, scriind la măsura cu modesta mașină de scris, îmi va rămâne veșnic în memorie.

Nu am încetat, ani la rând, să păstrez legătura cu mentorul meu, la omagierea profesorului Bodea, dar și la aniversările trecerii mele prin lume, la 50, 55, 60 ani... Am fost onorată mereu să îi am alături pe alți profesori dragi, de la chimie sau biochimie. Aici, o imagine dragă, din anul 2003, când am fost onorată de prezența mentorului meu și a bunului său prieten, profesorul Octavian Bârză de la Institutul Pasteur din Paris, precum și a profesorului Silberg (Foto).

Respectat de generații de discipoli, domnul academician Ionel Haiduc rămâne modelul excepțional de valoare și integritate, un autentic *Spiritus mentor*, reper pentru prezent și viitor, în lumea academică. Domnia Sa este „unul dintre acei oameni rari, care nici după ce ajung mari nu încetează să fie buni” (citându-l pe acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române).

Domnul academician Ionel Haiduc este un simbol al cercetării românești și o mândrie pentru România. La această frumoasă aniversare, îi doresc să aibă aceeași vivacitate intelectuală și să se bucure de toate realizările sale împlinite de-a lungul anilor!

Academician Păun Ion Otiman – 80

Secretarul general al Academiei Române (26 aprilie 2006–24 aprilie 2014)
Președinte al Filialei Timișoara a Academiei Române (2004–2006 și 2014–2018)
Președinte de onoare al Filialei Timișoara a Academiei Române (din 2018)

Secția de științe agricole și silvice omagiază seniorii*

Acad. Cristian Hera**

Academicianul Păun Ion Otiman la 80 de ani. Înfăptuirile sale în calitate de secretar general al Academiei Române.

La 28 mai, academicianul Păun Ion Otiman împlinește 80 de ani. Este un bine-venit moment de bilanț, motiv pentru care am gândit că este bine să împrăpătez relizările sale în memoria membrilor din acea perioadă, dar și a membrilor nou-veniți în Academia Română, mai ales că, în calitate de vicepreședinte al Academiei Române în acea perioadă, cunosc bine contribuția sa în realizările ce vor fi prezentate în cele ce urmează.

De această dată nu voi scrie despre solida sa pregătire în științe agricole și economice, nici despre vocația de dascăl, care a slujit școala superioară agronomică și știința agronomică românească, timp de mai bine de o jumătate de secol, nici despre implicarea sa în viața „cetății”. Mă voi referi, de această dată, numai la activitatea sa de „ctitor academic”, la înfăptuirile sale în perioada în care a fost secretar general al Academiei Române.

Membru corespondent al Academiei Române din 1993 și titular din 1999, academicianul Păun Ion Otiman a fost ales secretar general în anul 2006, funcție pe care a îndeplinit-o de-a lungul a două mandate statutare, până în 2014. Ca și în celelalte funcții deținute de-a lungul anilor, și în cea de mare responsabilitate, deosebit de dificilă, de secretar general al înaltului for de știință și de cultură al țării, și-a pus amprenta prin realizări dintre cele mai însemnate, adevărate ctitorii ce vor rămâne înscrise pentru totdeauna în istoria Academiei Române. Voi prezenta numai câteva.

Statuia Minerva, zeiță a înțelepciunii, a artelor și a literelor, ne întâmpină ori de câte ori pășim în curtea Academiei Române. Simbol al înaltului for de la înființare, figura sa apare din 1867 pe sigiliul Societății Academice Române, fiind preluată apoi, în 1879, odată cu transformarea Societății Academice Române în Academia Română. În prezent, zeița Minerva domină intrarea în instituția noastră academică, grație inițiativei și grijii academicianului Otiman. A ținut o legătură permanentă cu sculptorul Mihai Ecobici, urmărind îndeaproape realizarea sculpturii, de la stadiul de proiect până la finalizare. Grija pentru detalii, păstrarea proporțiilor cerute de o statuie de for public, fidelitatea reprezentării imaginilor din trecutul Academiei de pe plăcile soclului, ca și amplasarea ei în rondul din fața Academiei, au stat mereu în atenția ctitorului și realizatorului statuii, colaborarea dintre academicianul Otiman și sculptorul Ecobici fiind exemplară. În ziua de 14 noiembrie 2011, în cadrul festivității, celor prezenți li s-a oferit o operă de artă de o frumusețe aparte. Nu întâmplător, de atunci nu puțini sunt cei care, trecând pe Calea Victoriei, intră, cu firească respect în curtea Academiei Române pentru a o admira și a o fotografia, imortalizând, astfel, o realizare de excepție a artei sculpturale, realizată în stil clasic, la început de mileniu, rod al inițiativei și grijii permanente a secretarului general Păun Ion Otiman și al talentului maestrului Mihai Ecobici.

O altă „ctitorie” a academicianului Otiman este „Memorialul” 65 de ani de la marea dramă a Academiei Române, amplasat în muzeul, organizat la parterul clădirii, inaugurat în Ziua Națională a

* *Omagiu academicianului Păun Ion Otiman cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani*

** *Președinte al Academiei Române (ianuarie-aprilie 2018), vicepreședinte al Academiei Române (2010-2017), președinte de onoare al Secției de științe agricole și silvice a Academiei Române*

instituției, 4 aprilie 2013. Ideea îi aparține tot secretarului general de atunci, al cărui respect pentru faptele înaintașilor este bine-cunoscut. Împlinirea a 65 de ani de la marea jertfă din anul 1948 – când locul Academiei Române a fost luat de Academia Republicii Populare Române, în care nu s-au mai regăsit peste o sută de personalități ale științei și culturii românești, multe dintre acestea găsindu-și sfârșitul în închisori sau continuându-și viața în umilințe și lipsuri – a reprezentat un prilej propice pentru realizarea acestui „Memorial”. „Acum, la împlinirea a 65 de ani de la momentul 1948, după revenirea într-o anumită măsură la o stare nouă a societății românești și, implicit, a Academiei Române și întoarcerea treptată spre înaltele aspirații ale înaintașilor din perioada 1866–1948, noi, cei de azi – afirma la inaugurare academicianul Otiman – avem obligația morală față de membrii Academiei Române care s-au jertfit pe altarul științei și culturii românești, față de cei care au suferit sau au dispărut în închisorile comuniste, să le încrustăm numele pe o placă comemorativă, marcând astfel imensa tragedie a Academiei Române din anul 1948”. Placa memorială, realizată de același sculptor Mihai Ecobici, este un „memento” al celor care au suferit și un permanent semnal de alarmă pentru ca astfel de evenimente să nu se mai repete sau, așa cum a ținut să precizeze academicianul Păun Ion Otiman chiar pe placă: „Am gravat în piatră drama colegilor – membri ai Academiei Române –, cu credința adâncă și curată că iertarea este omenescă, este creștinească, dar și cu convingerea fermă că uitarea (poate) naște noi monștri”.

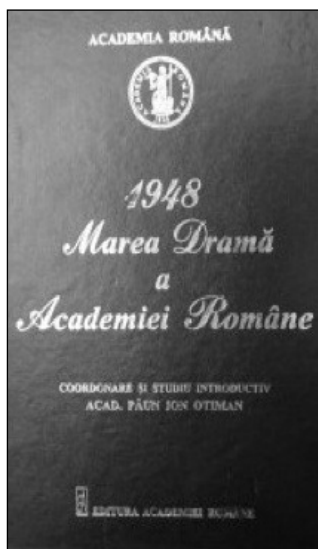
„Memorialul” este completat cu un impresionant volum, intitulat tot 1948 – *Marea dramă a Academiei Române*. În aproape 500 de pagini, sunt prezentați toți cei 113 membri ai Academiei Române înlăturați din supremul for științific odată cu schimbarea regimului politic. Este o cartedocument, realizată de secretarul general din acea perioadă. La lansarea volumului, acad. Ionel Haiduc, președintele Academiei Române, a subliniat: „Volumul a fost elaborat nu de un istoric, ci de secretarul general de astăzi al Academiei Române, domnul Păun Ion Otiman, fapt pentru care avem cu atât mai mult să-i mulțumim”. Volumul, ca și „Memorialul”, dedicate tragicului an 1948 din istoria Academiei Române, vor rămâne repere ale recunoștinței celor pentru care apărarea științei și culturii a reprezentat un crez suprem, de la care, cu toate riscurile, nu concepeau să abdice.

O altă lucrare inițiată și realizată de academicianul Păun Ion Otiman este cea sugestiv intitulată *Academia Română și Casa Regală a României. Două destine paralele. 1866–1947/1948*, apărută în anul 2013, în care a ținut să urmărească traiectoria celor două instituții fundamentale ale statului român și soarta lor comună, odată cu instaurarea regimului comunist în România. Și cu această carte, academicianul Otiman a dorit nu numai să prezinte legătura deosebit de strânsă care a existat, de-a lungul celor opt decenii, între instituția academică și suveranii țării, dar și să atragă atenția asupra sprijinului pe care Academia Română ar trebui să-l primească constant din partea decidenților de astăzi (asemenea Casei Regale) pentru susținerea științei și culturii românești și afirmarea lor în lume.

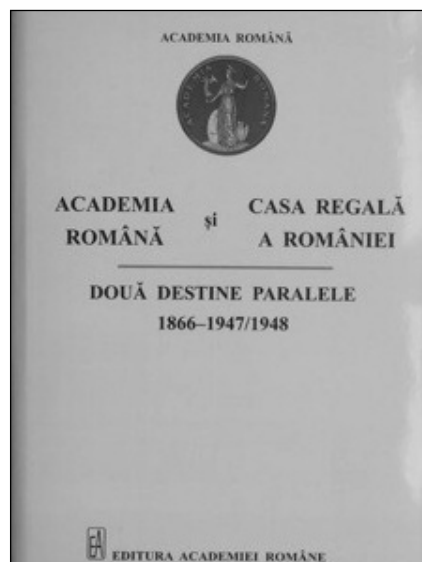
Om de carte, autor al unui impresionant număr de lucrări, academicianul Otiman a inițiat, încă din primul său mandat de secretar general, împreună cu președintele de atunci al instituției noastre, academicianul Ionel Haiduc, un proiect

editorial pe cât de însemnat, pe atât de îndrăzneț – *Tezaurul Academiei Române* –, după cum însuși mărturisea, „ca o datorie de onoare, după 145 de ani de la formare și două decenii de la reconstituirea parțială a tezaurului său, să scoată la lumină și să prezinte tuturor celor interesați de imensul patrimoniu cultural și științific al său. Prin grija sa neobosită și sub permanenta sa îndrumare, între 2012 și 2014, au apărut în această serie cinci volume, peste 2500 pagini, impresionant realizate din punct de vedere editorial, grafic: „Donatori și donații. 1860–1948”; „Monumente de arhitectură”; „Colecția ing. C. Orghidan. Monedele de aur grecești și romane”; „Manuscrise, documente istorice, arhive și corespondență, carte rară”; *Colecțiile de artă ale Academiei Române*” – documente importante pentru toți cei care doresc să cunoască o parte din tezaurul inestimabil al supremului for științific și cultural al țării.

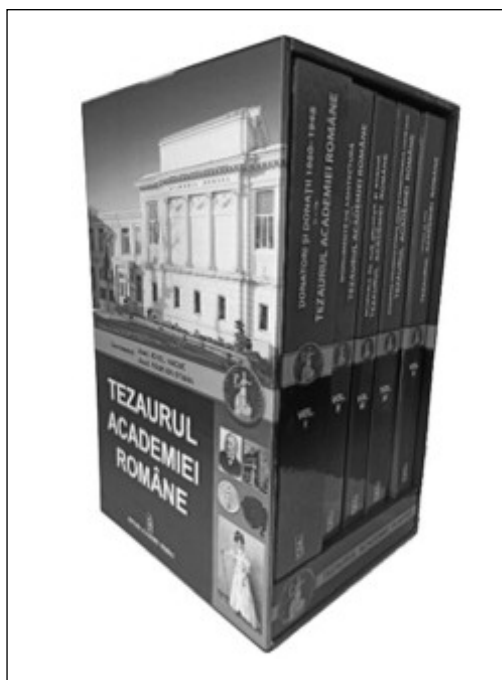
Se cuvine să evidențiez realizarea altei „cittorii” asupra căreia academicianul Păun Ion Otiman și-a pus amprenta ca secretar general al Academiei Române, *Centrul de Dezvoltare Durabilă din Țara Hațegului-Retezat, comuna General Berthelot*, inaugurat în ziua de 12 octombrie 2010, un exemplu grăitor de modul cum poate fi pus în valoare un monument istoric. Conacul Nopcea-Berthelot din comuna Fărcădin-Hațeg (azi co-

muna General Berthelot) s-a transformat, grație inițiativei și eforturilor susținute de academicianul Otiman, dintr-o ruină într-un edificiu elegant, reabilitat cu grijă pentru păstrarea elementelor arhitectonice originale. Aici, tradiția se împletește armonios cu modernitatea, încăperile fiind astfel dimensionate, pentru a servi destinațiilor bine gândite, având în vedere utilitatea lor: bibliotecă, săli de conferințe, laboratoare etc. Consecvent respectului acordat înaintașilor, din inițiativa secretarului general, a fost așezat în principala sală de ședințe un frumos tablou al generalului Henri Mathias Berthelot, flancat de fotocopiile testamentului său, prin care lăsa Academiei

Române, al cărui membru de onoare era, din anul 1926, conacul și terenul aferent, ca un gest de pietate, dar și ca un exemplu și îndemn pentru urmași. Academicianul Păun Ion Otiman a immortalizat întregul efort de reabilitare a conacului și a domeniului din Hațeg într-o carte-album, apărută în 2010, unde, prin imagini sugestive, este redat întregul parcurs al lucrărilor de refacere a clădirii și zonei adiacente.

Din respectul profund față de faptele de arme ale Generalului francez H.M. Berthelot și generoasa sa donație făcută Academiei Române, academicianul Păun Ion Otiman a continuat activitatea de păstrare a memoriei celor care s-au dăruit României și Academiei Române, prin așezarea pe soclu, în data de 21 septembrie 2015, a bustului Generalului Berthelot, operă a maestrului Valentin Tănase, sculptorul Casei Regale și al Armatei Române.

*Conacul Berthelot înainte de renovare – 2009
Conacul Berthelot după renovare – 2010*

Grija pentru recuperarea și reabilitarea unora dintre cele mai de seamă clădiri-monumente, donate Academiei Române, a stat în permanență în atenția secretarului general, Păun Ion Otiman. În această calitate, a depus eforturi susținute pentru readucerea în proprietatea Academiei a unora dintre bunurile ce i-au fost luate în 1948 și a le reda strălucirea de odinioară. Nu este locul de a le contabiliza, dar cred că este potrivit să spunem că a trebuit să depună o muncă imensă de documentare, de argumentare și de îndepărtare a numeroaselor obstacole de care s-a lovit mereu. Respectul pentru ceea ce au lăsat înaintașii și afecțiunea pentru Academia Română i-au dat puterea să învingă bariere ce păreau uneori aproape imposibil de trecut și să meargă mai departe.

În final, consider că recuperarea în mandatele 2006–2014 a patrimoniului agricol, silvic și imobiliar de 5000 ha teren agricol, 20 700 ha de pădure și peste 30 de imobile, din care 12 case memoriale de excepțională însemnătate pentru Academia Română (Casa Memorială Vasile

Alecsandri – Mircești, Casa Memorială Nicolae Titulescu – Titulești, Casa Memorială George Oprescu – București, Casa Memorială George Oprescu – Câmpulung Muscel, Casa Memorială Bellu – Urlați, Casa Memorială Maican – Varlaam, Buzău, Muzeul de artă populară musceleană – Casa Gică Ștefănescu – Câmpulung Muscel, Casa Coandă – București, Vila Djuvara – Sinaia) și multe alte clădiri din București și din țară, a reprezentat un efort și o dedicație nelimitată instituției pe care academicianul Păun Ion Otiman a servit-o în cele două mandate de decretar general.

Acum, la acest popas aniversar, se cuvine să-i mulțumim pentru tot ceea ce a realizat pentru Academia Română în calitatea sa de secretar general și să îi dorim să continue cu sănătate, noi realizări și alte proiecte academice.

La împlinirea celor opt decenii de viață, urez Stimatului Academician Păun Ion Otiman ani mulți, rodnici și binecuvântați spre binele științei românești și al Academiei Române.

Vivat, crescat, floreat!

Cuvânt de răspuns*

Acad. Valeriu D. Cotea

Domnule președinte al Academiei Române,
Stimați colegi,
Distins auditoriu,

În această zi, sub cupola înaltului așezământ în care ne aflăm, colegul nostru, academicianul Păun Ion Otiman, rostindu-și discursul de recepție, ne-a prezentat ca subiect una dintre cele mai actuale, dar și mai dramatice probleme ale României contemporane: starea de azi a agriculturii, a satului și a țaranului român. Domnia Sa a abordat grava problemă rurală care, în urmă cu 60–70 ani, a preocupat mari conștiințe scriitoricești, ca Liviu Rebreanu și Lucian Blaga, sau oameni de știință ca Dimitrie Gusti și Gheorghe Ionescu-Șișești care, sub aceeași cupolă, au vorbit, cu o determinare asemănătoare, despre stringenta necesitate a îndreptării grelelor neajunsuri din spațiul rural.

Să existe, oare, o eternă problemă țărănească? Să avem și acum, la început de secol XXI, aceeași gravă discrepanță între spațiul rural și cel urban? Să se fi adâncit, în loc să se atenueze, disparitățile dintre sat și oraș, dintre România și Europa? Potrivit datelor, faptelor și comentariului colegului Otiman, se poate afirma că, într-adevăr, există o mare problemă în spațiul rural.

Domnilor colegi,

Am văzut din problematica prezentată că, deși avem o fertilitate naturală a solurilor comparabilă sau chiar mai bună decât a multor țări din Uniunea Europeană, randamentele noastre sunt, totuși, la jumătatea celor de acolo. Cauza sau, mai bine zis, cauzele sunt de natură economică, educativă, managerială și, în primul rând, de natură politică.

Politicile agricole adoptate după Revoluție au fost ineficiente, chiar falimentare în integralitatea lor, începând cu reforma agrară sau cum s-a denumit, incorect, Legea fondului funciar. În timp ce Regele Ferdinand Întregitorul, Ion I.C. Brătianu, primul ministru al României Mari, după cum a afirmat și colegul Otiman, au apelat la marii agronomi ai timpului, Constantin Garoflid, Gheorghe Ionescu-Șișești sau la sociologul Dimitrie Gusti, ultimii doi fiind membri ai Academiei Române, pentru a redacta legile reformei agrare, după Revoluție cei care au întocmit aceste legi erau niște anonimi. De altfel, trebuie spus, rămânând tot în domeniul istoriei și al dreptului funciar, că încă domnitorul Alexandru Ioan Cuza, autorul primei reforme agrare, încredințase această operă națională ilustrelor personalități științifice și politice ale timpului, adică lui Ion Ionescu de la Brad, lui Mihail Kogălniceanu și episcopului Melchisedec Ștefănescu.

Mai mult, toate guvernele postrevoluționare, în loc să promoveze politici agricole simple și eficiente, de susținere masivă a agricultorilor, au acționat electoral.

Cred, ca și colegul nostru, că politica agricolă a României nu poate fi politica unui partid, ci una națională, care să aibă drept obiective refacerea exploatațiilor agricole, consolidarea fermierilor, sporirea randamentelor și a productivității generale agricole pentru obținerea de produse de calitate, competitive și la prețuri accesibile pentru toți românii.

Din păcate, constatăm, acum, după 17 ani, că această elementară cerință a reformei în agricultură nu s-a îndeplinit. Oamenilor li s-a retrocedat

* Cuvânt de răspuns rostit la 20 iunie 2007 cu ocazia susținerii Discursului de recepție al acad. Păun Ion Otiman

puținul pământ, dar fărâmițat, neorganizat, fără active de producție și, ceea ce este mai grav, fără fonduri de rulment și de investiții. Nu-i de mirare deci că mulți dintre agricultorii „de frunte” de astăzi provin dintre securiști, polițiști, activiști, arbitri de fotbal, generali, persoane fără niciun fel de pregătire de specialitate. În domeniul pregătirii profesionale a adevăraților agricultori, spre regretul nostru, nu s-a întreprins nimic, realitate ale cărei consecințe se văd.

Mă îngrijorează profund și marile discrepanțe dintre agricultura românească și cea europeană. Întrebarea cum vom putea concura pe aceeași piață cu germanii, francezii sau italienii devine tot mai acută. Nu există, cred, decât o singură modalitate: politicienii care conduc România să-și ia misiunea în serios, devenind autentic conștienți că politicile agrare trebuie fondate pe o bază deopotrivă economică și umanitară, asemănătoare aceleia a partenerilor europeni. Altfel, se riscă rămânerea la vechi tipare, la schimbări doar parțiale obținându-se, este drept, de multe ori o creștere a profitului economic al proprietarilor, dar pe seama perpetuării și adâncirii stării de pauperizare a populației rurale. Nici măcar la un singur indicator al „nivelului de trai”, țărănimea nu se află la nivelul celui urban sau peste, deși și acesta este destul de scăzut.

Stimat auditoriu,

Beneficiar al unei norocoase longevități, cunosc viața rurală românească pe majoritatea duratei secolului al XX-lea. Impresia generală este aceea de stagnare... Aceleași case de chirpici, fără apă, fără gaz, fără bucătărie, fără încălzire corespunzătoare. Cum să se facă agroturism când, de exemplu, în două județe din Moldova, Vaslui și Botoșani, nici 1% din case nu au baie? Să mai abordăm existența și problemele școlilor, dispensarelor, spitalelor, serviciilor de tot felul, ale băncilor rurale, caselor de asigurări, centrelor de consultanță și extensie? Cele mai multe dintre aceste instituții nu există, iar cele care sunt oferă imagini de incredibilă înapoiere. Cu toate acestea, la vârsta mea, continui să cred și să sper, asemenea colegului nostru, academicianul Păun Ion Otiman, că, măcar în ceasul al doisprezecelea, se vor găsi totuși resurse de gândire și voință poli-

tică pentru reedificarea satului nostru, pentru redresarea țăranului și rodirea câmpurilor.

Conectat intim la aceste probleme majore ale agriculturii românești, colegul Păun Ion Otiman, personalitate de referință în știința agricolă a țării noastre, a fost constant preocupat să găsească soluțiile cele mai viabile pentru rezolvarea imperativelor refacerii agriculturii noastre, necesare ridicării ei la standarde europene.

Îi cunosc bine punctele de vedere în demersurile întreprinse, îi cunosc argumentele, fermitatea constructivă, toate acestea trimițând la originea celui pornit de acolo unde s-a născut veșnicia, din satul românesc. Profund marcat de spațiul natal banățean, el aparține totuși, ca om de știință, ca exponent în viața academică, publicistică și politică, întregii țări. Academia Română, în special Secția de științe agricole și silvice, identifică în academicianul Păun Ion Otiman un eminent specialist al corpului economiștilor agronomi, un susținător al ideilor și măsurilor pe care acest for suprem le propune pentru înscrierea științei agricole românești în europenitate.

În relațiile profesionale și în stările conflictuale generate de unele neclarități legislative, Păun Ion Otiman face să primeze totdeauna interesul comunitar, nu cel individual. Promovează permanențele pe care trebuie să se sprijine agricultura viitorului și se pronunță hotărât pentru păstrarea lor. Sub acest aspect, nu exagerez afirmând că cercetarea din cadrul Academiei de Științe Agricole și Silvice îi datorează, în mare parte, supraviețuirea.

European prin formație și viziune, academicianul Păun Ion Otiman propune, în dezbateri deschise, orientări care să modifice creator structura agricolă, să încurajeze modernizarea și inițiativele constructive, în perspectiva prosperității agricole în special, și economice în ansamblu. De remarcat, de asemenea, grija constantă – a profesorului și rectorului – privind pregătirea noilor promoții în spiritul ridicării agriculturii la potențialul natural al țării. Deschis înnoirilor, onorând însemnele Catedrei, el este și un dotat manager. Cei care cunosc istoria Universității de Științe Agricole timișorene sunt încredințați că, de la regretatul prof. dr. Iulian Drăcea, instituția nu a mai avut un rector atât de reprezentativ. Se impune a sublinia, de asemenea, că în persoana

---

lui Păun Ion Otiman – academicianul, demnitarul, colegul și omul politic – se îmbină armonios disponibilitățile multiple cu moralitatea ireproșabilă.

Creator de școală în domeniul dezvoltării rurale, al analizei economice, al structurii producției agricole, al analizei și al optimizării sistemelor de producție, academicianul Păun Ion Otiman este printre primii economiști agrari care au promovat utilizarea tehnicilor moderne de calcul în agricultură.

Ca om de știință, academicianul Păun Ion Otiman a avut grijă ca, atât în cercetarea fundamentală, cât și în opera de extensie universitară, să atingă nivelul maxim al cunoașterii științifice actuale, și să abordeze domenii diferite: știință aplicată, tehnică, fapte de viață socială, politică agrară, probleme de învățământ și cultură. În vâl-mășagul evenimentelor ce au urmat după Decembrie 1989, în care oamenii cuprinși de o inexplicabilă furie păreau mai doritori să lovească decât să înțeleagă și mai grăbiți să distrugă decât să construiască, Păun Ion Otiman s-a considerat acut responsabilizat în procesul de reabordare, reevaluare și rezolvare a problemelor rurale.

Cu necesară determinare, activându-și impresionantele acumulări de cunoștințe și energie în domeniul agricol, Păun Ion Otiman a dat la iveală: 33 de cărți, 340 de lucrări științifice și articole publicate, 91 de eseuri, 21 de contracte de cercetare în România, 14 programe și proiecte internaționale. A condus echipe de cercetare internaționale sau a participat la șapte proiecte europene TEMPUS, CEEPUS și LEONARDO. În calitate de rector, a condus activitatea bilaterală în acorduri internaționale încheiate cu mai multe universități din lume: Hohenheim – Germania, Aberdeen – Scoția, Purdue și Columbia – USA, Pisa – Italia, Evora – Portugalia, ENSA Rennes – Franța, Novi Sad – Serbia, Uppsalla – Suedia, Praga – Cehia, Szeged – Ungaria ș.a.

Domnilor colegi,

În cadrul Universității de Științe Agricole a Banatului din Timișoara, academicianul Păun Ion Otiman a creat două centre de excelență, și anume **Centrul european pentru restructurarea agriculturii și Centrul de cercetări pentru dezvoltarea rurală durabilă**, ambele conduse de

Domnia Sa, centre cărora cu competențele sale de specialist le-a fixat perspective, axe de cercetare esențiale. S-au efectuat astfel numeroase studii în domeniile restructurării agriculturii și dezvoltării rurale, cu finanțare asigurată, în cea mai mare parte, din fonduri europene. Rezultatele cercetărilor au fost oferite Guvernului României, Ministerului Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale, Academiei de Științe Agricole și Silvici, precum și Comisiei Europene și publicate în reviste, tratate, cărți, iar unele s-au constituit în subiecte de teze de doctorat și lucrări de diplomă, de licență și dizertație ale doctoranzilor și studenților Universității.

Câștigând un grant al Băncii Mondiale, Păun Ion Otiman a realizat, pentru prima dată în România, la Timișoara, în colaborare cu firma Monsanto – SUA, **Laboratorul de inginerie genetică pentru modificarea genetică a soiurilor**, în care a organizat cursuri postuniversitare în colaborare cu Secția de științe biologice a Academiei Române.

Este conducător de doctorat din anul 1990, în specializarea **Management și marketing în agricultură**. Sub conducerea sa, 30 de doctoranzi au obținut titlul de doctor.

Domnule coleg,

În domeniul reformei învățământului și al cercetării științifice ați avut o contribuție valoroasă, în calitate de senator și președinte al Comisiei pentru învățământ și știință a Senatului României. Printre cele mai importante legi, la care ați contribuit substanțial, amintesc: Legea 752/2001 privind organizarea și funcționarea Academiei Române, Legea 290/2002 privind organizarea și funcționarea unităților de cercetare-dezvoltare din domeniile agriculturii, silviculturii, industriei alimentare și a Academiei de Științe Agricole și Silvici „Gh. Ionescu-Șișești”, Legea 118/2002 privind instituirea indemnizației de merit; Legea 324/2003 privind cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică, Legea 319/2003 privind statutul personalului de cercetare-dezvoltare, Legea 84/1995 privind învățământul, Legea 88/1993 privind acreditarea instituțiilor de învățământ superior și recunoașterea diplomelor, Legea 209/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, Legea 399/2004 privind organizarea

ciclurilor universitare. De asemenea, în calitate de președinte al Comisiei de agricultură și silvicultură a Senatului României în legislatura 1992–1996 ați avut un însemnat aport la elaborarea și amendarea unor legi importante din domeniul reformei în agricultură și pentru dezvoltarea rurală.

Domnilor colegi,

Ca rector al Universității de Științe Agricole a Banatului, timp de 15 ani, din anul 1990 și până în 2004, colegul nostru a avut contribuții substanțiale în modernizarea și compatibilizarea învățământului superior agricol și ale cercetării științifice din România cu cele din Uniunea Europeană. A înființat și a organizat, în învățământul superior agricol, pentru prima dată în România, specializările: *Ingineria genetică în agricultură*, *Ingineria mediului agricol*, *Biotehnologii în agricultură*, *Dezvoltare rurală*, *Tehnologia procesării produselor agricole*, *Inginerie economică în agricultură*, *Peisagistică etc.* În calitate de vicepreședinte al Consiliului Național al Rectorilor, vicepreședinte al Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare, de membru al Consiliului Național pentru Reformă în Învățământ și a Consiliului Național de Evaluare și Acreditare Academică, a contribuit la modernizarea învățământului superior din România. Pentru ansamblul acestor valoroase reușite, comunitatea universitară românească în general și cea agronomică în special îi sunt profund recunoscătoare.

Pentru activitatea științifică, lui Păun Ion Otiman i s-au decernat **Premiul „Ion Ionescu de la Brad” al Academiei Române** pe anul 1990, pentru cartea *Optimizarea producției agricole*, Editura Facla, Timișoara, 1987, **Premiul „Opera Omnia” al Ministerului Educației și Cercetării și al CNCSIS** în anul 2000 pentru întreaga activitate, **Premiul Ministerului Educației și Învățământului pentru creativitate și eficiență în învățământ** pe anul 1987; a primit **Ordinul României Serviciul Credincios în grad de Comandor**, în anul 2000, și titlul de *doctor honoris causa* al Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară din București, în anul 2002. În anul 2004 a fost nominalizat de UNESCO România drept candidat al țării noas-

tre pentru **Premiul internațional Avicenna** în domeniul eticii științifice. A mai obținut distincția de **cetățean de onoare** al orașului Philadelphia, Mississippi, SUA, 1993, și al comunei sale natale, Bănia, 2004, precum și **Diploma de onoare** a Universității Columbia – Missouri, SUA, 1993.

În schițarea căii de urmat în procesul dezvoltării agriculturii românești după evenimentele din 1989, Păun Ion Otiman a întreprins în lucrările sale o amplă analiză a evoluției agriculturii românești. Paralel, însă, pentru a crea o bază științifică propunerilor de restructurare și dezvoltare a agriculturii românești după Decembrie 1989, Păun Ion Otiman a întreprins un studiu amănunțit al situației agriculturii vest-europene după cel de al Doilea Război Mondial în contextul pieței comune, respectiv al politicii agricole comunitare, al caracteristicilor agriculturilor vest-europene, al structurilor agroalimentare în țările cu economie de piață, cu referire specială la Germania, Franța și țările mediteraneene Italia, Grecia, Spania, Portugalia.

În definirea modului de restructurare a agriculturii României după 1989, Păun Ion Otiman analizează resursele funciare, resursele umane, ameliorarea regimului juridic al proprietății, sprijinirea agricultorilor, creditul agricol, demonopolizarea activităților comerciale și de servicii din agricultură, deblocarea financiară, ameliorarea activității bancare, restructurarea administrației și asistenței tehnico-economice agricole, strategia învățământului și cercetării științifice agricole, restructurarea profesională și organizațională a agricultorilor, promovarea de politici agricole guvernamentale. Această analiză detaliată permite lui Păun Ion Otiman să concluzioneze judicios, în sensul relaționărilor necesare și a contextualizării fenomenului, considerând că „*în judecarea corectă a poziției noastre față de agricultura viitoare a României, trebuie să pornim de la aprecierea corectă a spațiului cultural, economic și geografic căruia aparținem*”. Țelul tuturor acestor înfăptuiri gândite, preconizate și susținute de colegul Otiman este, cum afirmă el însuși, „*datoria sfântă față de țărănul român. Să-l ajutăm să-și reclădească ferma, încet, cu trudă și migală, să-și lucreze pământul, cu asigurarea că între țărăn și pământ trebuie să fie o legătură*

---

sfântă. Unul fără de altul nu pot să existe, iar fără țaran și pământ, laolaltă, noi, toți nu vom putea exista”.

Domnilor colegi,

Aș mai sublinia opinia, din păcate singulară, a colegului Otiman, susținută imediat după evenimentele din 1989, conform căreia „*România trebuie să opteze pentru proprietatea și exploatarea privat-familială, în ferme mijlocii de tip vest-european, întreaga strategie legislativă și întreaga politică guvernamentală trebuind axate pe acest obiectiv*”.

Cunoașterea, cercetarea, ameliorarea și dezvoltarea spațiului rural sunt, cum se știe, activități complexe, de importanță vitală pentru o țară, atât prin dimensiunea spațiului rural, cât și prin ponderea populației ocupate. În Carta europeană a spațiului rural se apreciază că teritoriul rural al Europei reprezintă 85% din suprafața sa totală și afectează, direct sau indirect, mai mult de jumătate din populația europeană. În multe țări europene se afirmă că ruralul, cu toate componentele sale – populație, sate, cultură, tradiții, istorie, viață economică și socială, peisagii etc. – constituie cartea de vizită a țării, identitatea ei națională.

Receptiv la această imperioasă racordare la Vest a dezvoltării rurale, academicianul Păun Ion Otiman apreciază că în România nu au existat preocupări științifice complexe, sistemice, după anul 1945. Cu excepția perioadei interbelice, când marele savant Dimitrie Gusti a pus bazele sociologiei rurale românești și când s-au efectuat cercetări sociologice ample în teren, care au radiografiat satul românesc, în rest aproape nimic. De aici pledoaria colegului nostru pentru revigorarea cercetărilor în domeniul dezvoltării spațiului rural, care sunt impuse de prerogativele timpului pe care-l traversăm, de apariția unor procese cu efecte negative asupra stării de ansamblu a ruralului. Această chestiune se pune cu mai multă acuitate dacă luăm în considerare și perioada de o jumătate de secol în care s-au produs grave distorsiuni în starea de normalitate economică și socială.

Starea de astăzi a satului românesc este în mod evident intim legată de starea agriculturii și a agricultorilor, deoarece agricultura, reprezen-

tând coloana vertebrală a spațiului rural; nu se poate concepe calitate și atractivitate a acestui spațiu fără o agricultură performantă, sănătoasă, competitivă, dătătoare de sens și speranță vieții agricultorilor. Agricultura României, după cum a prezentat-o academicianul Păun Ion Otiman, s-a aflat (și se mai află) la răscruce de vânturi. Două destructurări profunde, în numai 40 de ani, două „tranziții” de la un sistem la altul, două perioade fundamentale deosebite au dezorientat, au fracturat fragilul echilibru al agriculturii române. Efectele negative ale acestor distorsiuni se resimt, acum, în concepția țăranilor față de gospodăria (ferma) privat-familială.

În România, trecerea de la economia de comandă supercentralizată, integralmente etatizată, cu o piață internă săracă și una externă neatractivă (chiar dacă relativ stabilă), spre economia de piață, s-a făcut și continuă încă a se face cu mari costuri sociale. În plus, unii analiști, adepți ai structurilor comuniste, susțin că în timp ce tranziția de la capitalism la socialism este cunoscută, tranziția inversă, de la comunism la capitalism, de la economia de comandă la cea de piață, nu este cunoscută. Nimic mai fals! Instituțiile și legislația, mecanismele și regulile de funcționare a economiei de piață sunt cunoscute. Trebuie numai avută voința și inteligența de a le adapta la economie în general și la agricultura românească în special.

Stimați colegi,

Cu toate inconsecvențele manifestate în perioada de după Decembrie 1989, România și-a exprimat indubitabil opțiunea clară de integrare în structurile economice europene. Cu alte cuvinte, România trebuie să-și adapteze structurile economice, agrare și rurale, la cele din Uniunea Europeană. Referitor la dezvoltarea spațiului rural, după cum susține colegul Otiman, România trebuie să adopte o nouă filosofie de evoluție.

Conform acestei noi filosofii, spațiul rural constituie în Europa un spațiu peisager valoros, fruct al unei lungi istorii și a cărui păstrare este o vie preocupare pentru societate. Spațiul rural își poate îndeplini funcțiile de aprovizionare, de destindere și de echilibru, apreciate drept cele mai dorite în societate, doar dacă rămâne un spațiu de viață atrăgător și original, dotat cu o

bună infrastructură, agricultură și o silvicultură viabile, condiții locale favorabile activităților economice neagricole, un mediu intact și un peisaj îngrijit. Noua filosofie trebuie, de asemenea, să se fundamenteze pe concepții de dezvoltare locală global-durabilă și sustenabilă, care presupune atât o componentă rurală solidă, cât și o componentă agricolă (sau silvică, după caz) importantă. Problematika dezvoltării rurale locale global-durabile constituie chintesenta politicilor economice și sociale ale dezvoltării comunităților locale (rurale) într-un ansamblu armonios.

Colegul Otiman susține ideile de dezvoltare ale regiunilor (zonelor) rurale, de revitalizare și reanimare a vieții satului românesc, luând în considerare disparitățile ce există astăzi între ele. În mod deosebit sunt prezentate soluțiile de dezvoltare a zonelor defavorizate, a zonelor rămase în urmă, a celor în curs de deșertificare și în dificultate, precum și politicile de echipare tehnică a gospodăriilor, localităților și spațiului rural, de extindere a rețelelor de infrastructură.

Domnilor colegi,

În lucrările sale, academicianul Păun Ion Otiman încearcă să dea răspuns la o serie de întrebări, cum sunt:

Ce fel de agricultură trebuie să facă România, pentru ce fel de viitor social și economic al țării?

Ce fel de agricultură, pentru ce fel de mediu înconjurător?

Ce fel de agricultură, pentru ce fel de dezvoltare rurală?

Ce fel de structuri agricole, pentru a le face comparabile și competitive cu cele vest-europene?

Ce fel de politici agrare trebuie să promoveze România pentru a deveni compatibile cu cele din Uniunea Europeană?

Răspunsuri pertinente și autorizate sunt cuprinse mai ales în ultimele sale trei cărți, *Agromonia banatică la răspântie de drumuri și vremuri*, 1989–2005 (2004), *Plante modificate genetic în cultură, Impactul agronomic, ecologic și economic* (2006) și, cu deosebire, *Dezvoltarea rurală durabilă în România* (2007), carte ce reprezintă o sinteză valoroasă a tot ceea ce a creat acad. Păun Ion Otiman în domeniul științei în ultimii 15–20 ani.

Păun Ion Otiman – ca și magistrul său, profesorul Mihai Lazăr, pentru perioada interbelică – consideră că dacă nu s-au putut face până acum o mai bună cunoaștere a satului și spațiului rural în ansamblu și o rezolvare adecvată a problemelor sale capitale, acestea devin imperativul prezentului și viitorului. Urgente soluții pentru rezolvarea lor cer mai ales problemele economice și sociale, îndeosebi chestiunea sărăciei rurale. Creșterea venitului pe locuitor agricol, a aportului agriculturii la formarea produsului intern brut și a exportului românesc, soluționarea dezechetelor rurale pentru surplusul de forță de muncă agricolă ar contribui astfel la ameliorarea situației economice a populației țărănești, la redresarea economiei generale a țării și ar limita „exportul” de forță de muncă românească. Aș mai adăuga la reliefaarea acestor proiecte și aspirații supreme ale colegului Otiman, regretul profund că vocea mea nu s-a făcut auzită într-un moment decisiv al unor evenimente esențiale. Mai exact, și astăzi cred că, chemarea eminentului specialist și vizionar Păun Ion Otiman la conducerea Ministerului Agriculturii, mai ales la începutul tranziției, ar fi decis până astăzi alt destin agriculturii și țărănimii noastre.

Domnule coleg,

Nu pot încheia răspunsul la discursul dumneavoastră de recepție fără a aminti deopotrivă marile proiecte pe care le-ați conceput și, în mare parte, le-ați pus în operă în domeniul învățământului și cercetării universitare și academice.

Apreciez, în finalul răspunsului meu, ca un corolar al rezultatelor științifice și manageriale, faptul că, în mai 2004 ați fost ales președintele Filialei Timișoara a Academiei Române, moment din care ați contribuit esențial la modernizarea și echiparea acesteia, iar în mai 2006 ați fost ales de Adunarea generală în funcția de secretar general al Academiei Române, poziție în care aveți un rol determinant și în recuperarea și punerea în valoare a imensului patrimoniu de care a fost deposedată, în perioada comunistă, prima instituție academică a țării.

În fine, am bucuria să reiterez în acest moment solemn că sunteți considerat și unanim

---

recunoscut ca profesor și cercetător în activitatea didactică și științifică, în viața publică și cea privată, ca un știutor de carte multă, ca un spirit fecund, creativ, transmițător de energii, cu competențe ale unui specialist de elită, cu rezultate decisive în domeniile abordate; nevoia dumneavoastră de prestație profesională și umană, fără de care, de altfel, societatea nu are vertebrală și demnitate, vă recomandă ca un model care obligă.

Domnilor colegi,

Ansamblul datelor prezentate în răspunsul meu la discursul colegului Otiman, figură de proră a domeniului științei agricole, mă îndreptătesc ca, în numele dumneavoastră și al tuturor celor prezenți în această aulă, să rostesc tradiționala urare academică: *Fii binevenit, scumpe coleg, academician Păun Ion Otiman, în Academia Română!*

Academicianul Păun Ion Otiman – „Dorința de a făuri” de la intenție la acțiune*

Zeno Gârban

Membru corespondent al Academiei Române

Prin natura preocupărilor extinse pe o vastă arie tematică, de la activitatea științifică, didactică, socială la activitatea economică și politică, academicianul Păun Ion Otiman se distinge ca o personalitate complexă, greu de caracterizat în câteva pagini ocazionate de „Momentul Jubiliar” octogenar. Din aceste considerente este preferabil a se cunoaște activitatea Domniei Sale prin iterarea unei succinte biobibliografii bazate – *per se* – pe citarea selectivă a unor importante cărți. Acestea pot aduce, prin trimiterile bibliografice, informații utile, adesea concertate pe teme relevante, reprezentând o personalitate marcantă a vieții contemporane care prin activitatea depusă a acoperit/acoperă o perioadă a „tranziției” de aproape trei decenii.

Născut la 28 mai 1942, în localitatea Gârbovăț, comuna Bănia din județul Caraș-Severin, tânărul Păun Ion Otiman a pornit dintr-un areal geografic recunoscut prin trăsăturile genetice definitorii ale oamenilor (e.g. caracter ferm, tenacitate etc.) din Banatul alpestru („Banatul Montan”, așa cum este cunoscut în istoriografia românească), mai exact din Țara Almăjului. Istoria ne confirmă această remarcă prin atributele cărășenilor din această zonă, cunoscută și prin rolul celebrelor „regimente grănicerești”, care, de fapt, au stat „de strajă” la limesul dintre două imperii (habsburgic și otoman), ce își disputau un spațiu al etnicilor de origine latină despărțiți de vicisitudinile istoriei. Tânărul elev și-a efectuat pregătirea școlară în localitatea natală, apoi gimnazială, la Bozovici (1953–1956), continuată la Liceul „General Dragălina” din Oravița (1956–1960). Liceul poartă numele unei personalități cunoscute

îndeosebi pentru rolul avut în oprirea ofensivei germane în Primul Război Mondial pe un aliniament montano-colinar din proximitatea orașului Târgu Jiu.

După absolvirea liceului, tânărul Păun Ion Otiman s-a îndreptat spre Universitatea de Științe Agronomice (fost Institutul Agronomic) din Timișoara, absolvind Facultatea de Agronomie (1965) cu rezultate strălucite, situație care i-a deschis drumul spre o carieră universitară, debutând ca preparator (1966). Interesul pentru aspectele productive (care succed activitățile tehnice din agricultură), materializate prin rezultatele economice, a condus pașii tânărului absolvent spre Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Științe Economice, Secția finanțe-contabilitate (licențiat 1971). De aici „drumurile” și opțiunile evolutive se concretizează. La originile acestora se află și două personalități, cunoscute și de autorul acestor rânduri, ale vieții științifice agronomice: prof. dr. Mihai Lazăr (originar din Banat), de la Timișoara, și prof. dr. Sergiu Vrejba (originar din Basarabia), de la București. Ambii erau licențiați ai Academiei de Înalte Studii Agronomice din Cluj (denumirea din 1929). Doctoratul a fost susținut în domeniul economiei agrare cu prof. dr. Sergiu Vrejba (1974).

O perioadă, pregătirea universitară a prof. Păun Ion Otiman și a cea a autorului acestor rânduri (la Timișoara) într-o opțiune primară similară s-au suprapus (dar cu ani diferiți și secții diferite ale facultății). Nu ne-am cunoscut personal ca studenți. Am cunoscut însă doi dintre mentorii Domniei Sale: primul, prof. Mihai Lazăr, mi-a fost și mie profesor în prima facultate; secundul, prof. dr.

Sergiu Vrejba, avea un cabinet și la ASAS, unde i-am fost prezentat de dr. Gheorghe Berehoiu, consilier ministerial (fost cadru didactic al subsemnatului), după ce terminasem Facultatea de Chimie la Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Într-o convorbire tripartită interesantă (destul de „deschisă” pentru acea vreme), prof. Vrejba a vorbit despre vechi și noi direcții științifice și economice în științele agricole (e.g. dotarea pentru agrobiologia moleculară, interesul, aproape exclusivist, pentru performanțe economice etc.). Pentru mine „surpriza” mare a fost să aflu că prof. dr. Sergiu Vrejba a fost coleg cu prof. dr. doc. Candin Liteanu, unul dintre mentorii subsemnatului în domeniul chimiei/biochimiei analitice, la Facultatea de Chimie din Cluj-Napoca (care terminase inițial Academia de Înalte Studii Agronomice din Cluj, apoi Universitatea Regele Ferdinand I, Facultatea de Chimie, aflată în refugiu la Timișoara). Evenimente de acest fel duc cu gândul la o cugetare veche a românilor: „Cât de mică este lumea aceasta!”

Întâlnirea *ad personam* cu prof. dr. Păun Ion Otiman – devenit rector al Universității de Științe Agricole din Timișoara, în 1990 – a avut loc chiar în acel an. De fapt, în această Universitate am funcționat o scurtă perioadă ca preparator universitar la disciplina de fiziologie animală comparată (redistribuit, alături de alți colegi din universitate, prin HCM 427/1962 în agricultura zisă „socialistă”). Din 1990, Universitatea de Științe Agricole „se reforma”. Prin strădaniile rectorului Otiman începeau să se prefigureze noi domenii în științele agricole. Între acestea s-a aflat și inițiativa de a înființa o Facultate de Tehnologie Produselor Agroalimentare. Noua facultate avea nevoie de cadre didactice. La acea vreme eram cercetător științific II (Biochimie) la Laboratorul de embriologie-teratologie care exista în cadrul Bazei de cercetări științifice a Filialei Academiei Române din Timișoara. Astfel, în 1990, am fost contactat prin intermediul prorectorului prof. dr. Ioan Vintilă. Am primit în același sens și sugestii pozitive de la prof. dr. Petru Drăgan, distins chirurg urolog cu specializare în SUA și bun cunoscător al lumii academice timișorene. În continuare am susținut un concurs și am preluat postul de conferențiar la o disciplină nouă, biologia moleculară și biochimie (direcționată evident și spre domeniul ali-

mentar). În condițiile acestea se poate considera că mi-am reluat activitatea didactică și de cercetare la prima universitate absolvită la Timișoara.

În învățământul universitar, acad. Păun Ion Otiman a deținut funcția de rector al Universității „SAMVB” în perioada 1990–2004, contribuind la implementarea unor concepții noi privind învățământul agricol și la extinderea numărului de facultăți, secții, specializări...

Cunoscând mai bine situația în Facultatea Produselor Agroalimentare, fiind și un domeniu nou pentru Universitate, am putut remarca, după expirarea mandatelor acad. Otiman (2004) „un recul” evolutiv...

O privire retrospectivă asupra activității complexe, diversificate, marcate de tenacitatea distinsului acad. Păun Ion Otiman, duce cu gândul la titlul unei cărți a Domniei Sale despre „dorința de a făuri”, dar și la o maximă din Antichitatea romană *Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadende* (*Picătura găurește piatra nu prin puterea ei, ci prin căderea repetată*), rămasă de la Choerilos din Samos (sec. V î.Chr.). Alegerea acestei alăturări de texte vine să justifice existența unui crez și tenacitatea pe care aniversatul a dovedit-o în numeroase împrejurări.

În activitatea sa – *inter alia* – a condus, în calitate de director, Institutul de Economie Agrară al Academiei Române și a coordonat elaborarea Strategiei pentru agricultură și dezvoltare rurală în România. Am participat, uneori ca invitat, la diverse simpozioane coordonate de acad. Otiman în domeniul economiei rurale. În numeroase cazuri am întâlnit o abordare distinctă a unor probleme de sociologie rurală. Gândul m-a condus spre „Revista Institutului Banat-Crișana” – institut și revistă înființate la Timișoara în 1932 de dr. Cornel Groșoreanu (originar prin familie din Comloșu Mare-Timiș), verișor cu bunicul autorului acestor rânduri. Reviste din perioada aceea, cu probleme de sociologie specifice Banatului (tratat după modelul inițiat în România de profesorul Dimitrie Gusti), le-am avut în mână și ca elev. Mă impresionau și poveștile bunicului și unele articole asupra cărora îmi atrăgea atenția (cu titlu informativ amintesc că era „explorat” sociologic și Banatul alpestru, e.g. localitatea Prilipăț și Banatul campestru, localitatea Balint). Am avut și am sentimentul că apropierea problemelor de

economie agrară și de sociologia rurală are și un real aport istoriografic (este o opinie personală influențată de lecturile cu specific de istorie locală).

Activitatea depusă de prof. dr. Otiman a fost recunoscută prin alegerea Domniei Sale membru corespondent în anul 1993 și membru titular în 1999, în cadrul Academiei Române.

În perioada mandatelor 2006–2014, în conducerea Academiei Române au fost aleși în funcțiile de președinte acad. Ionel Haiduc și secretar general acad. Păun Ion Otiman. Dintre publicațiile acelei perioade se menționează *Tezaurul Academiei Române*, volumele I–V.

Acad. Otiman a coordonat, de asemenea, volumele *1948 – Marea dramă a Academiei Române* (2012), un volum care atestă marea „capacitate” a Partidului Unic de a fi decimat elite ale neamului românesc și de a fi deturnat activitatea instituțiilor Academiei Române (cartea se autorecomandă prin conținut). Un an mai târziu a apărut *Academia Română și Casa Regală a României – două destine paralele* (2013).

Se impune a remarca și aportul la construirea în incinta Filialei a obiectivului Aula Academiei Române a Filialei Timișoara, devenită, în timp, un reper simbol pentru desfășurarea activităților științifice și culturale de interes național și internațional.

De asemenea, a deținut funcția de președinte al Filialei Timișoara a Academiei Române (2003–2006 și 2014–2017), în prezent fiind președinte de onoare.

Secvențial se amintește faptul că acad. Otiman a deținut și poziția de senator în două mandate în Senatul României, având un aport în Comisii de specialitate (agricultură, învățământ).

După reluarea activității la Filiala Timișoara a Academiei Române a fost preocupat și de publicarea unor cărți despre Banatul istoric, de-a lungul secolelor și a unor cărți de specialitate, interesând domeniul de activitate al Centrului de Cercetări pentru Dezvoltarea Rurală Durabilă a României din Timișoara (înființat în anul 2004).

Sub raport socioprofesional se mai amintește faptul că i-a fost decernat titlul de *doctor honoris causa* de către trei universități. Este membru al ASAS, al Academiei de Științe și Artă din Salzburg, Austria, dar și al Academiei de Educație din Serbia. Pentru activitatea depusă a obținut diverse distincții în țară și străinătate. Între acestea, se remarcă Ordinul „Coroana României” în grad de Ofițer conferit de Casa Regală a României.

Aceste rânduri, scrise la „Moment aniversar octogenar” pentru academicianul Păun Ion Otiman, constituie o circumstanță în care adresez aniversatului un mesaj personal (riscând o anumită stereotipie la astfel de evenimente), specific universităților latine europene, care vizează atât persoana: *Ad multos et felices annos!*, cât și opera: *Vivat, crescat, floreat!*

Referințe bibliografice (selectiv)

Otiman P.I. (Coord.) – *Alternativele economiei rurale a României*, Editura Academiei Române, București, 2011.

Otiman P.I. – *Dorința de a făuri*, Editura Academiei Române, București, 2012.

Haiduc I., Otiman P.I. (coordonatori) – *Tezaurul Academiei Române*, vol. I–V, Editura Academiei Române, București, 2012–2014.

Otiman P.I. (coordonator) – *Academia Română și Casa Regală a României – Două destine paralele*, Editura Academiei Române, București, 2013.

Otiman P.I. – *Agronomia Banatica sau dorința de a făuri. Retrospectivă 1989–2005, Perspectivă 2015–2030*. Editura Art Press, Timișoara, și Editura Academiei Române, București, 2015.

Otiman P.I. – *Viața academică din Banat 1866–1951–2016*, Editura Academiei Române, București, 2016.

Gârban Z. – Academicianul Păun Ion Otiman – „Dorința de-a făuri” sau „Gutta cavat lapidem...””, pp.65–69, în vol. *In Honorem Magistri – Academician Păun Ion Otiman – 75*, Editura David Press Print, Timișoara, 2017 (din acest articol omagial s-a preluat, în parte, materialul prezentului articol pentru Revista „Academica”).

*** *Monografie 70 de ani (1945–2015)* – Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului „Regele Mihai I al României” din Timișoara, Editura Agroprint, Timișoara, 2015.

Academicianul Păun Ion Otiman – o viață dedicată țaranului și satului românesc!*

Ion Bold**

Manea Drăghici***

Academicianul Păun Ion Otiman¹, la împlinirea celor opt decenii de viață, are prilejul să se bucure de rezultatele muncii sale, fapt ce l-a făcut să fie îngăduitor, cu sufletul deschis, cu aer familiar, dar care, în același timp, a continuat să-și vadă de propriul drum cu perseverență. Astfel, P.I. Otiman apare ca o personalitate complexă, frământat de multe probleme ale epocii, la care a căutat și caută să dea răspunsuri clare și convingătoare, ceea ce-l face un adevărat exponent al societății de astăzi, al înaltei instituții academice din care face parte.

Ca om de știință, are tot atâta grijă în cercetarea sa fundamentală, ca și în opera sa de diseminare, de a asigura cunoașteri superioare, abordând domenii diferite: știință aplicată, tehnică, politică agrară, probleme de învățământ și cultură, fapte de viață socială, istorică și actuală.

Creator de școală în domeniul analizei economice, al structurii producției agricole, al analizei și proiectării și optimizării sistemelor informaționale de producție, este printre primii economiști agrari care au promovat utilizarea tehnicilor moderne de calcul în agricultură, a proiectării băncilor de date pentru agricultură.

Ținuta, sobrietatea, eleganța vestimentară, zâmbetul cald, prietenos, pe care-l aduce celor cărora se adresează în semn de bună ziua de plăcere a reîntâlnirii, acesta este profesorul și academicianul și omul Păun Ion Otiman.

În vălmășagul evenimentelor ce au urmat după decembrie 1989, în care oamenii cuprinși de o

inexplicabilă furie par mai doritori să lovească decât să înțeleagă și mai grăbiți să distrugă decât să construiască, P.I. Otiman a considerat că poate să aducă puțină lumină, în special în rezolvarea problemelor agrare, în care esențială rămâne problema oamenilor de la țară.

Căci P.I. Otiman este om al ruralului, o manifestă înfățișarea sa masivă, cu mișcările unui om dintr-un neam care s-a clintit doar în ritmul larg și rar al anotimpurilor, cu privirea sa cald-verzuie, vocea catifelată și vorba plină de înțelepciune. Cu blândă îndârjire, precum adevăratul lucrător de la țară care ară, seamănă și recoltează la timpul potrivit, fără să caute la osteneala timpului, tot așa P.I. Otiman a scos carte după carte, în număr de 30; lucrări științifice publicate: 320; articole, eseuri: 91; contracte cercetare în România: 18; programe și proiecte internaționale: 12.

A condus sau a participat în echipe de cercetare internaționale la cinci proiecte europene TEMPUS, un proiect european CEEPUS și un program european LEONARDO DA VINCI.

În calitate de rector, a condus activitatea bilaterală la acorduri internaționale încheiate cu mai multe universități din lume: Hohenheim – Germania, Aberdeen – Scoția, Purdue, Columbia – USA, Pisa – Italia, Evora – Portugalia, ENSA Rennes – Franța, Novi Sad – Serbia, Uppsalla – Suedia, Praga – Cehia, Szeged – Ungaria ș.a.

Domeniile cele mai reprezentative ale cercetărilor lui P.I. Otiman sunt: Restructurarea agriculturii românești; Dezvoltarea rurală durabilă;

* *Omăgiu academicianului Păun Ion Otiman cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani*

** *Profesor universitar dr., Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară București, membru al Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”*

*** *Profesor universitar dr., Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară București, membru al Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”*

Reforma învățământului superior și a cercetării științifice; Optimizarea producției agricole; Sisteme informatice în agricultură; Analiza tehnico-economică; Managementul și marketingul agricol.

În cadrul Universității de Științe Agricole a Banatului din Timișoara a creat două centre de excelență, acreditate în anul 2000 de către CNCSIS: Centrul European pentru Restructurarea Agriculturii și Centrul de Cercetări pentru Dezvoltarea Rurală Durabilă, pe care le-a condus. În cadrul centrelor s-au efectuat numeroase cercetări în domeniile restructurării agriculturii și dezvoltării rurale, având cea mai mare parte finanțare europeană. Cercetările au fost oferite Guvernului României, Ministerului Agriculturii, Pădurilor, Apelor și Mediului, Academiei de Științe Agricole și Silvicultură, precum și Comisiei Europene. De asemenea, cercetările au fost publicate în reviste, tratate, cărți și în teze de doctorat, dizertații și multe lucrări de licență.

Păun Ion Otiman a realizat, pentru prima dată în România, în colaborare cu firma Monsanto – SUA, un grant al Băncii Mondiale, care cuprinde Laboratorul de modificare genetică a soiurilor, în cadrul căruia s-au organizat cursuri postuniversitare, împreună cu Secția de biologie a Academiei Române.

Este conducător de doctorat din anul 1992, în specializarea management și marketing în agricultură, sub conducerea sa pregătindu-și tezele 47 de doctoranzi cărora li s-a conferit titlul științific de doctor.

În domeniul reformei învățământului și a cercetării științifice a avut o contribuție însemnată, în calitate de senator și președinte al Comisiei pentru învățământ și știință a Senatului României, la elaborarea celor mai importante legi, precum Legea nr. 752/2001 privind organizarea și funcționarea Academiei Române; Legea nr. 290/2002 privind organizarea și funcționarea unităților de cercetare-dezvoltare din domeniile agriculturii, silviculturii, industriei alimentare și a Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gh. Ionescu Șișești”; Legea nr. 118/2002 privind instituirea indemnizației de merit; Legea nr. 324/2003 privind cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică; Legea nr. 319/2003 privind Statutul personalului de cercetare-dezvoltare; Legea nr. 84/1995 Legea învățământului; Legea nr. 88/1993 privind

acreditarea instituțiilor de învățământ superior și recunoașterea diplomelor.

De asemenea, în calitate de președinte al Comisiei de agricultură și silvicultură a Senatului României, legislatura 1992–1996 a contribuit la elaborarea și amendarea unui număr important de legi și acte normative din domeniul reformei în agricultură și al dezvoltării rurale.

Ca rector al Universității de Științe Agricole a Banatului a avut contribuții substanțiale în dezvoltarea și modernizarea învățământului superior agricol și a cercetării științifice din România, pentru a le ridica la nivelul competitivității cu cele din Uniunea Europeană. A înființat și a organizat în învățământul superior agricol din Timișoara, pentru prima dată, specializările: ingineria genetică în agricultură, ingineria mediului agricol, biotehnologii în agricultură, dezvoltare rurală, tehnologia procesării produselor agricole, inginerie economică în agricultură etc.

În calitate de vicepreședinte al Consiliului Național al Rectorilor, vicepreședinte al Consiliului Național de Atestare a Gradelor și Titlurilor Universitare, de membru al Consiliului Național pentru Învățământ și al Consiliului Național de Evaluare și de Acreditare Academică a contribuit la modernizarea învățământului superior din România.

Pentru activitatea științifică, P.I. Otiman a obținut numeroase premii, cele mai importante fiind: Premiul „Ion Ionescu de la Brad” al Academiei Române pe anul 1990, pentru cartea *Optimizarea producției agricole*, Editura Facla, Timișoara, 1987; Premiul „Opera Omnia” al Ministerului Educației și Cercetării și al CNCSIS în anul 2000, pentru întreaga activitate; Premiul Ministerului Educației și Învățământului pe anul 1989, pentru creativitate și eficiență în învățământ; Ordinul României Serviciul Credincios în grad de Comandor, în anul 2000; Ordinul „Coroana României” acordat de Regele Mihai în anul 2013; *doctor honoris causa* al Universității de Științe Agricole și Silvicultură din București (2002), al Universității de Științe Agricole și Silvicultură din Cluj-Napoca (2012) și al Universității Agrare din Chișinău (2013).

Pe plan internațional a obținut următoarele distincții: *cetățean de onoare* al orașului Philadelphia, Mississippi, SUA, 1993; al orașului

---

Timișoara (2017) și al comunelor General Berthelot (2010), Bănia (2015) și Șopotu Nou (2016); Diploma de onoare a Universității Columbia – Missouri, SUA, 1993.

Imaginea de mai sus a distinsului economist agrar P.I. Otiman este întregită de prezentarea câtorva dintre cărțile sale reprezentative.

Lucrarea *Programarea producției vegetale*² se înscrie în seria studiilor de introducere a cercetării operaționale și a metodelor de prelucrare automată a datelor în agricultură, în general, și în producția vegetală, în special. Studiul prezentat specialiștilor din domeniul planificării și tehnologiilor culturilor de câmp reprezintă o sinteză a cercetărilor întreprinse, sprijinindu-se pe bibliografia avută la dispoziție, precum și pe o serie de rezultate experimentale și de producție.

Ideea lucrării, generată de cerințele optimizării procesului de programare a culturilor pe unități agricole și ferme, de amplasare a culturilor în asolamente pe sole și parcele, de proiectare a tehnologiilor de obținere a producțiilor, constituie continuarea unor preocupări mai vechi, cum sunt: optimizarea dozelor de îngrășăminte și amendamente, raționalizarea repartiției teritoriale a îngrășămintelor chimice, optimizarea planurilor de fertilizare a culturilor etc. De asemenea, ideea cercetării a fost susținută de „imensitatea informațională” a problemei de programare a producției vegetale la nivel macro- și microeconomic. În lucrare se propune un set de modele, ce pot fi operaționale, prin transpunerea lor pe calculatorul electronic, devenind astfel utile pentru programarea producției în agricultură.

Având în vedere saltul realizat de științele „adiacente” disciplinelor tehnologice, economico-organizatorice și de conducere, ale căror tehnici și metode sunt intrate în portofoliul metodologic al specialiștilor din agricultură, precum și experiența în domeniu de 20 de ani, P.I. Otiman a elaborat lucrarea *Optimizarea producției agricole*³.

Originalitatea lucrării constă în algoritizarea secvențială a tehnologiilor, modelarea matematică a secvențelor tehnologice și elaborarea schemelor logice ale acestora. În acest fel, lucrarea pune bazele optimizării tehnologice de producție cu ajutorul calculatoarelor electronice. De altfel, mare parte din problemele prezentate teoretic în această carte și-au găsit aplicabilitatea practică în

mai multe lucrări contractate de diferiți agenți economici din agricultură. Lucrarea a fost favorabil apreciată în literatura științifică din țară și străinătate, fiind distinsă cu Premiul „Ion Ionescu de la Brad” al Academiei Române pe anul 1990.

În ideea de a asigura o pregătire informatică minimă a viitorilor specialiști pentru a înțelege necesitatea și utilitatea folosirii calculatorului electronic pentru a decide sau pentru a rezolva mai repede și mai bine complexe probleme ce le ridică agricultura viitorului, P.I. Otiman s-a preocupat de *Programarea pe calculator*, fundamentând și prezentând Sistemul de prelucrare automată a datelor, Bazele aritmetice și logice ale calculatoarelor electronice, Limbajul bazic, Aplicații ale calculatoarelor în statistica matematică și agricultură cu prezentarea necesității și avantajelor utilizării calculatorului, probleme statistico-matematice rezolvate și probleme de agricultură rezolvate (calculul normei de semințe; calculul dozei optime economice de îngrășăminte; optimizarea amplasării culturilor furajere; optimizarea furajelor; stabilirea clasei parțiale după origine la porcine, optimizarea rațiilor furajere la tineretul taurin îngrășat)⁴.

În dorința de a defini calea de urmat în dezvoltarea agriculturii românești după evenimentele din 1989, P.I. Otiman a făcut o amplă analiză a evoluției agriculturii românești, respectiv o încercare de periodizare: până în 1918; perioada interbelică 1918–1944; perioada comunistă 1945–1990 și perioada după decembrie '89. Pentru fiecare perioadă este efectuată o analiză și o sinteză, desprinzând aspectele caracteristice, rezultatele pozitive sau negative⁵.

Pentru a crea o bază științifică propunerilor de restructurare și dezvoltare a agriculturii românești după decembrie 1989, P.I. Otiman a făcut o amplă analiză a situației agriculturii vest-europene după război în contextul pieței comune, respectiv a politicii agricole comunitare, a caracteristicilor agriculturilor vest-europene, a structurilor agro-alimentare în țările cu economie de piață cu referire specială la Germania, Franța și țările mediteraneene: Italia, Grecia, Spania, Portugalia⁶.

În definirea modului de restructurare a agriculturii României după 1989, P.I. Otiman a analizat resursele funciare, resursele umane, ameliorarea regimului juridic al proprietății, sprijinirea

agricultorilor – creditul agricol, demonopolizarea activităților comerciale și de servicii în agricultură, deblocarea financiară, ameliorarea activității bancare, restructurarea administrației și asistenței (consultanță) tehnico-economice agricole, strategia învățământului și cercetării științifice agricole românești, restructurarea profesională și sindicală a agricultorilor, politici agricole guvernamentale⁷. Aceasta îi permite lui P.I. Otiman să concluzioneze că „în judecarea corectă a poziției noastre față de agricultura viitoare a României, trebuie să pornim de la aprecierea corectă a spațiului cultural, economic și geografic căruia aparținem”. În starea jalnică actuală, efortul reconstrucției, și mai cu seamă al renașterii spațiului rural românesc, este imens. Dar niciun efort nu va fi prea greu, prea costisitor, pentru că refăcând agricultura, țaranul și satul românesc, se reface țara și renaște națiunea română.

Este convins că „avem o datorie sfântă față de țaranul român. Să-l ajutăm să-și reclădească forma încet, cu trudă și migală, să-și lucreze pământul cu asigurarea că între țaran și pământ trebuie să fie o legătură sfântă. Unul fără de altul nu pot să existe, iar fără țaran și pământ laolaltă noi toți nu vom putea exista”⁸.

Subliniem opinia lui P.I. Otiman care este una sigură: „România trebuie să opteze pentru proprietatea și exploatarea privat-familială în ferme mici și mijlocii de tip vest-european. Întreaga strategie legislativă și întreaga politică guvernamentală trebuie axate pe acest obiectiv. Toate legile cu impact agricol trebuie să favorizeze, să stimuleze și să sprijine dezvoltarea fermei privat familiale”⁹.

În limita posibilităților restrânse de documentare, prin observație directă, prin cercetarea unor izvoare avute la îndemână, P.I. Otiman a încercat să creioneze câteva idei, câteva gânduri și unele puncte de vedere personale privind starea de astăzi, starea de sfârșit de secol și de mileniu a satului românesc, a țaranului și a spațiului rural de la noi.

Cartea *Dezvoltarea rurală în România*¹⁰ cuprinde trei părți distincte: a) conceptul de spațiu rural și caracteristicile sale; b) evoluția spațiului rural în Europa și în România; c) proiecții de dezvoltare durabilă în spațiul rural al României.

Dezvoltarea rurală a României reprezintă o sinteză a cercetărilor întreprinse în domeniu, o

încercare de tratare a complexității problematicii legate de politicile de dezvoltare echilibrată și durabilă, în favoarea, în sprijinul omului, pentru ameliorarea condițiilor sale de viață, pentru sporirea atracției tineretului de orice profesie, către ceea ce se numește viața la țară.

Cunoașterea, cercetarea, ameliorarea și dezvoltarea spațiului rural sunt activități complexe, de importanță vitală pentru o țară, atât prin dimensiunea spațiului rural, exprimată prin suprafața deținută, cât și prin ponderea populației ocupate în activități productive, de servicii social-culturale, de habitat și de turism. Carta europeană a spațiului rural apreciază că teritoriul rural al Europei reprezintă 85% din suprafața sa totală și afectează, direct sau indirect, mai mult de jumătate din populația europeană. În multe țări europene se afirmă că ruralul, cu tot ce aparține acestei noțiuni, populație, sate, cultură, tradiții, istorie, viață economică și socială, peisaje etc., constituie cartea de vizită a țării, identitatea sa națională.

Starea de astăzi a satului românesc este intim legată de starea agriculturii și a agricultorilor. Așa după cum este cunoscut, agricultura reprezintă coloana vertebrală a spațiului rural. Nu se poate concepe calitate și atractivitate a spațiului rural fără agricultură performantă, sănătoasă, competitivă, dătătoare de sens și speranță vieții agricultorilor. Agricultura României (după cum s-a prezentat în subcapitolul 2.3.) s-a aflat (și se află) la răscruce de vânturi. Două destructurări profunde în numai 40 de ani, două „tranziții” de la un sistem la altul, două perioade deosebite, nu reprezintă puțin pentru agricultorul român. Efectele negative ale acestor distorsiuni se resimt acum în mentalitatea, în concepția țaranilor față de gospodăria (ferma) privat-familială.

În România, trecerea de la economia de comandă, supracentralizată, cu o piață internă săracă și una externă neatractivă (chiar dacă relativ stabilă), spre economia de piață, s-a făcut și continuă încă să se facă cu mari costuri sociale. În plus, unii analiști adepți ai structurilor comuniste, susțin că în timp ce tranziția de la capitalism la socialism este cunoscută, tranziția inversă de la comunism la capitalism, de la economia de comandă la economia de piață nu este cunoscută. Nimic mai fals! Instituțiile și legislația, mecanismele și regulile de funcționare a economiei de

piață sunt cunoscute. Trebuie numai să avem voința politică și inteligența de a le adapta la economie, în general, și la agricultura românească, în special!

În capitolul al 3-lea sunt parcurse principalele aspecte ale evoluției și/sau involuției economiei în tranziție, cu referire specială la agricultură. Un loc aparte a fost acordat analizei programului guvernului și a acordului ASAL în domeniul sprijinirii agriculturii, comparativ cu politicile agricole comunitare din Uniunea Europeană.

În ultimul capitol, *Dezvoltarea rurală în România – opțiuni pe termen mediu și lung* – sunt prezentate o serie de puncte de vedere personale. Prezervarea caracterului privat-familial al exploatațiilor agricole este o problemă importantă pentru ființa națională a României. Sunt prezentate politici și soluții de susținere a evoluției acestui tip de exploatație agricolă, calculații globale cu privire la mijloacele financiare, necesare pentru înjghebarea, consolidarea și dezvoltarea fermelor privat-familiale românești.

O nouă lucrare a lui P.I. Otiman pornește de la conceptul că agricultura și dezvoltarea rurală în România reprezintă componente cardinale ale evoluției de ansamblu a economiei românești. Trei resurse rurale dau adevărata dimensiune a necesității restructurării agriculturii și dezvoltării rurale în țara noastră: 14,8 milioane ha suprafață agricolă utilă, 10,2 milioane de locuitori în spațiul rural din care 3,5 milioane forță de muncă agricolă și 90% din suprafața țării constituie spațiul rural.

Structurile agrare românești apărute în urma aplicării Legii fondului funciar din 1991 sunt mai defectuoase din punct de vedere economic și tehnic comparativ cu structurile agrare rezultate în urma Legii reformei agrare din 1945. Exploatațiile agricole românești, acum la sfârșit de secol XX, sunt în majoritate mici, fragmentate, subdotate, cu randamente de două-trei ori mai reduse comparativ cu fermele vest-europene și, evident, cu un profund caracter de subzistență¹¹.

Dacă la aceste caracteristici rurale ale României se adaugă faptul că țara noastră dorește, pe bună dreptate, aderarea la Uniunea Europeană, avem, de fapt, dimensiunea exactă a mării dileme: este posibilă integrarea unor structuri anacronice într-un sistem economic, social și politic modern, performant și dinamic?

Răspunsul autorului este unul singur: da, este posibil, dar cu condiția unui imens, imediat și permanent efort de restructurare a agriculturii și de dezvoltare rurală în România.

Prin această lucrare se încearcă a se da răspuns la o serie de întrebări, cum sunt:

– *Ce fel de agricultură trebuie să facă România, pentru ce fel de viitor social și economic al țării?*

– *Ce fel de agricultură, pentru ce fel de mediu înconjurător? Ce fel de agricultură, pentru ce fel de dezvoltare rurală?*

– *Ce fel de structuri agricole, pentru a le face comparabile și competitive cu cele vest-europene?*

– *Ce fel de politici agrare trebuie să promoveze România pentru a deveni compatibile cu cele din Uniunea Europeană?*

Păun Ion Otiman consideră că o mai bună cunoaștere a satului și spațiului rural în ansamblu și o rezolvare adecvată a problemelor sale capitale, dacă nu s-au putut face până acum, reprezintă imperativul prezentului și viitorului. Sunt necesare măsuri privind problemele economice și sociale, îndeosebi chestiunea sărăciei rurale; creșterea venitului pe locuitorul agricol, a aportului agriculturii la formarea PIB; a structurii exportului românesc; a soluționării deșeurilor rurale pentru surplusul de forță de muncă agricolă care ar contribui la ameliorarea situației economice a populației țărănești, la redresarea economiei generale a țării¹².

O altă carte¹³ a lui P.I. Otiman, apărută la Editura Academiei Române, este o sinteză a cercetărilor și studiilor întreprinse într-o perioadă mai lungă de un deceniu, precum și a cărților pe care autorul le-a scris în ultimii ani. Participarea sa în mai multe etape naționale sau internaționale de cercetare științifică, la congrese, conferințe și simpozioane în țară și străinătate în domeniul restructurării agriculturii și dezvoltării rurale, călătoriile de studii, documentare și informare, activitatea ca senator al României și președinte al Comisiei de agricultură, industrie alimentară și silvicultură, i-au conferit posibilitatea de a cunoaște îndeaproape, din interior, marea problematică a reformei în agricultură.

Întotdeauna a considerat agronomia ca un complex de științe care a creat un larg orizont 49

cultural și tehnic prin studierea legităților dezvoltării agricole și rurale în contextul progresului general economic și social. De aici, rolul deosebit al managerului în general și al inginerului agronom în special, în a realiza coeziunea și unitatea tuturor activităților, să coordoneze, să organizeze, să dirijeze pentru realizarea optimului economic integrat laturilor vieții sociale în ansamblu.

Aceasta contribuie la înțelegerea mai deplină a rolului economiei agrare și rurale în polarizarea eforturilor specialiștilor din diferite domenii ale științei, ai factorilor de decizie, ca o necesitate a modernizării diferitelor programe și măsuri economico-sociale în spațiul rural, în tripla calitate de profesor universitar, secretar general Academiei Române și director al Institutului de Economie Agrară.

Dezvoltarea economică agricolă și neagricolă din spațiul rural a fost realizată într-un valoros volum care atestă preocuparea pentru problematica agriculturii și dezvoltării rurale, în ideea promovării unei politici a României, căci în condițiile integrării în UE „*România are nevoie de o agricultură plurifuncțională competitivă, dar și complementară cu agricultura din celelalte țări din UE. De asemenea, în spațiul rural românesc este necesară o infrastructură modernă, corelată cu nevoile actuale ale vieții de la sate și cu activitatea economică rurală complexă*”¹⁴

Problematica dezvoltării rurale la acest început de mileniu al III-lea, în esența sa, rămâne o chestiune fundamentală de gestiune rațională a spațiului rural, de afectare a acestuia pentru folosințe economico-sociale de habitat și agrement. După cum rezultă din majoritatea studiilor întreprinse se impune o schimbare de concept, de mentalitate, o nouă filosofie a dezvoltării durabile a ruralului, corelată cu autonomia locală și regională și cu principiul subsidiarității.

Agricultura, și în multe zone rurale silvicultura, reprezintă coloana vertebrală a spațiului rural, dar în ideea de schimbare a centrului de greutate de pe aspectul productivist al agriculturii pe aspectul multifuncțional al acesteia¹⁵.

Între dezvoltarea rurală și dezvoltarea economică generală, între economia rurală și economia generală a unei țări (regiuni, județ, zone, localități) există o relație biunivocă de condiționare. O dezvoltare economică generală

atrage după sine o dezvoltare rurală echilibrată și invers, o dezvoltare rurală înaltă poate să apară într-un spațiu economic dezvoltat. Având în spațiul rural importante resurse, mai ales funciare și umane, precum și unele resurse naturale (inclusiv peisagistice), acesta, spațiul rural este un mediu economic cu potențialitate ridicată de absorbție a capitalului investițional și ocupațional, existând mari posibilități de echilibrare și diversificare a economiei rurale¹⁶.

Noua filosofie a dezvoltării spațiului rural se bazează pe conceptul de dezvoltare rurală durabilă, care presupune îmbinarea armonioasă între componenta agricolă (și forestieră) și componenta economică rurală neagricolă, fundamentată pe următoarele principii: concordia între economia rurală și mediul înconjurător (echilibrul economic-ecologic); programele de dezvoltare durabilă sustenabilă; orizont mediu și lung; materializarea spațiului rural prin păstrarea mediului natural cât mai intact; mediul antropizat, creat de om, să fie cât mai apropiat de mediul natural; folosirea în activitatea economică rurală a resurselor naturale locale cu prioritate regenerabile; diversificarea prin pluriactivitate a structurii economiei agricole, extinderea economiilor agroalimentare, neagricole și a serviciilor¹⁷.

Ca o încununare a activității pe care a desfășurat-o academicianul P.I. Otîman a elaborat lucrarea *Viața rurală românească pe lungul drum între Flămânzi și Uniunea Europeană sau Drama satului și a țaranului român întru-un secol de iluzii, dezamăgiri și speranțe*, apărută la Editura Academiei Române, în anul 2019¹⁸.

Lucrarea se adresează „copiilor și nepoților noștri”, pentru a făuri o nouă Românie, pe care generațiile precedente nu au reușit să o îndeplinească, de țară curată, mândră și prosperă; este împărțită în opt părți, în funcție de evenimentele temporale ce au fost analizate.

Partea întâi, *Țaranul. Viața rurală românească*. Sunt trecute în revistă prezentări ale țaranului român descrise în literatura românească și străină, de la „*țaranul reprezintă începutul și sfârșitul*”, la „*am fost și vom fi neam de țărani*”, la „*țărani noștri sunt iuși la minte și prind repede învățăturile noi*”, la „*țărani au plătit și plătesc pământurile lor (impozitele), cu greu în unele ceasuri, dar plătesc*”, la „*nu ne-a trebuit țaran*

cețătean, ci țaran animal”, ce oglindesc caracteristicile omului-țaran legat de pământ și mândru de munca din care își câștigă existența¹⁹. Autorul scoate în evidență perioada 1945–1990, pe care o consideră „dezdăcinarea, depopularea, distrugerea satului românesc”, perioadă ce nu poate fi „regenerată în mulți, în foarte mulți ani”²⁰.

Partea a doua, *Satul. Spațiul rural românesc*. Autorul reușește prin „marile spirite ale neamului românesc” să scoată în evidență triada existențială a poporului român: țăran-sat-pământ și să definească atât de peren prin „satul care nu s-a lăsat ispășit de istoria făcută de alții peste capul nostru, satul ca „puteri anonime ale sufletului”²¹. Autorul scoate în evidență „trei mari procese de degradare sau de distrugere: depopularea, stagnarea și demolarea ce au caracterizat perioada comunistă”²². În același timp apare „strigătul de durere” al autorului pentru localități care au fost mândria țării și care reprezintă acum o rușine pentru întreaga țară și care nu au fost cuprinse în programele de dezvoltare rurală și regională²³.

Partea a treia, *Pământul. Proprietatea funciară. Reformele agrare*. Autorul face o analiză a reformelor agrare din România, începând cu reforma domnitorului Alexandru Ioan Cuza, continuând cu reforma agrară din anul 1921, reforma din 1945 și Legea fondului funciar nr. 18/1991. Este scoasă în evidență inexistența susținerii politice a țăranului român, după Decembrie '89, care în realitate a avut ca scop „numai inducerea în eroare a electoratului rural”²⁴. Sunt scoase în evidență cauzele care au dus la reducerea producției alimentare după anul 1991, precum absența unui program de restructurare și re tehnologizare a capitalului industriei alimentare, a reducerii masive de materii prime, a reducerii taxelor vamale sau chiar a eliminării la produsele agricole²⁵.

Partea a patra. *Exploatațiile agricole din România*. După o trecere în revistă a evoluției numărului de exploatații agricole și a suprafețelor deținute, din principalele țări cu o agricultură dezvoltată, autorul face aceeași analiză a evoluției exploatațiilor agricole din țara noastră. Este interesantă concluzia critică referitoare la „agricultura românească a anilor 1990–2020, care nu se deosebește cu nimic față de agricultura latifun-

diară, chiar dimpotrivă, este mai dez-echilibrată”²⁶.

Partea a cincea. *Dezvoltarea teritorială rurală locală și regională*. După o amănunțită descriere a indicatorilor ce cuantifică gradul de dezvoltare rurală, autorul face o analiză pertinentă pe cele opt regiuni de dezvoltare, din care rezultă că „în prezent, România este împărțită administrativ-teritorial, eludând toate principiile și tradițiile românești” și că „Legea 151/1998 a eliminat în totalitate istoria, geografia, cultura, tradiția națională, a nesocotit principiile economice fiind o sfidare cu privire la formarea și consolidarea istorică a statului român”²⁷. Autorul, pe baza principiilor subsidiarității în gândire, propune realizarea unei structuri administrative-teritoriale a României pe cinci niveluri: provincii (macroregiuni), regiuni, județe, plăși și comune, orașe, municipii²⁸.

Partea a șasea. *Proiectul agroalimentar de dezvoltare rurală a României 2020–2040*. Autorul consideră Legea nr 18/1991, ca fiind una dintre cauzele care a făcut imposibilă conceperea și aplicarea unui proiect agricol românesc de lungă durată. Sunt scoase în evidență punctele slabe ale ultimelor trei decenii: dezagriculturizarea, dezoo-tehnizarea, deșertificarea fizică și socială pregnantă a spațiului rural, existența unor punji imense de sărăcie severă, economie rurală preponderent extensivă, dispariția cvasitotală a economiei rurale sociale, exploatarea rapace a pădurilor, lipsa unei autonomii reale care au dus la nonperformanța producției anuale²⁹. După o descriere a resurselor agricole autorul arată necesitatea unor politici naționale privind politica funciară, politica fiscală, politica socio-profesională în agricultură, politica de dezvoltare a infrastructurii și a serviciilor în agricultură, care să ducă la elaborarea unui proiect național agroalimentar. În concepția autorului, acest program alimentar național presupune dezvoltarea rurală durabilă, economie rurală puternică, infrastructură rurală modernă folosirea în circuitul economic a resurselor naturale locale reînnoibile, protecția mediului înconjurător și restrângerea sărăciei severe din mediul rural³⁰.

Partea a șaptea. *Codul rural românesc*. Autorul, ca profesor universitar și cercetător în domeniul agriculturii, ca senator, respectiv ca legiuitor

face o analiză critică a legislației agricole românești actuale care, de multe ori, este contradictorie sau se suprapune în ceea ce privește rolul anumitor instituții, ceea ce îl determină să propună un Cod rural, care să cuprindă ansamblul reglementărilor din agricultură și care să oglindească coerența celor aproape 200 de legi rurale³¹.

Ultima parte. *Discurs de recepție în Academia Română*. Atașarea la cele șapte părți ale lucrării *Viața rurală românească pe lungul drum între Flămânzi și Uniunea Europeană sau Drama satului și a țaranului român într-un secol de iluzii, dezamăgiri și speranțe*, a unei a opta părți – discursul de recepție în Academia Română al autorului –, P.I. Otiman întregeste continuitatea pe care autorul a dovedit-o în întreaga sa activitate, în „a contribui cu soluții concrete pentru împlinirea acestei mari speranțe: revitalizarea satului și țaranului român, spre mai binele lui și al țării”³².

Note

¹ Născut la 28 mai 1942, comuna Gârbovăț, județul Caraș-Severin. Facultatea de Științe Agronomice din Timișoara și Facultatea de Științe Economice a Universității de Vest Timișoara (1967–1971). Doctoratul la Facultatea de Economie Agrară București (1975); asistent (1968–1972); șef lucrări (1972–1977) conferențiar (1978–1990); profesor (1990) și rector al Universității de Științe Agronomice din Timișoara (1990–2004), senator (1992–1996 și 2000–2004); membru corespondent (1993), membru titular (1999) și secretar general al Academiei Române (2006–2014). Membru al Academiei de Științe Agricole și Silvicultură (2002). Președinte al Fundației Rurale Române și al Fundației Operațiunea Satele Românești. Conducător de doctorat (1992). *Visiting professor* la numeroase universități europene și americane.

² P.I. Otiman, *Programarea producției vegetale*, Buletin informativ pentru cadrele de conducere din agricultură, nr. 8/1984 (partea 1–577) și nr. 2/1985 (partea a II-a, 54 pag.), ASAS, București.

³ P.I. Otiman, *Optimizarea producției agricole*, Editura Facla, Timișoara, 1987, p. 315.

⁴ P.I. Otiman, D. Rusoiaie, A. Cojocariu, *Programarea pe calculator*, Institutul Agronomic Timișoara, Facultatea de Agronomie, Timișoara, 1989, p.1–101.

⁵ P.I. Otiman, *Agricultura României la cumpăna dintre mileniul II și III*, Editura Helicon, Timișoara, p. 15–157.

⁶ *Ibidem*, p. 158–222.

⁷ *Ibidem*, p. 223–261.

⁸ *Ibidem*, p. 262–263.

⁹ *Ibidem*, p. 258.

¹⁰ P.I. Otiman, *Dezvoltarea rurală în România*, Editura Agroprint, Timișoara 1997, p. 11–421.

¹¹ P.I. Otiman, *Restructurarea agriculturii și dezvoltarea rurală a României, în vederea aderării la Uniunea Europeană un punct de vedere*, Editura Agroprint, Timișoara, 2000.

¹² P.I. Otiman, *Agricultura României la cumpăna dintre secolul XX – un secol al deznădejzii și secolul XXI – un secol al speranței*, Editura Academiei Române și Artpress, Timișoara, 2002.

¹³ P.I. Otiman, *Dezvoltarea rurală durabilă în România*, Editura Academiei Române, București, 2006, p. 20–21.

¹⁴ *Ibidem*, p.170.

¹⁵ *Ibidem*, p.174.

¹⁶ *Ibidem*, p 27.

¹⁷ P.I. Otiman, *Strategia de dezvoltare durabilă pe termen mediu și lung a agriculturii și spațiului rural din România – România rurală XXI*, Revista Institutului de Economie Agrară, anul V, nr. I, 2008, p. 4–5.

¹⁸ P.I. Otiman, 2019, *Viața rurală românească pe lungul drum între Flămânzi și Uniunea Europeană sau Drama satului și a țaranului român într-un secol de iluzii, dezamăgiri și speranțe*, Editura Academiei Române.

¹⁹ *Ibidem*, p 39–62.

²⁰ *Ibidem*, p 65–96.

²¹ *Ibidem*, p 102.

²² *Ibidem*, p 152.

²³ *Ibidem*, p 212.

²⁴ *Ibidem*, p 359.

²⁵ *Ibidem*, p 373.

²⁶ *Ibidem*, p 517.

²⁷ *Ibidem*, p 607.

²⁸ *Ibidem*, p 617.

²⁹ *Ibidem*, p 628.

³⁰ *Ibidem*, p 630–734.

³¹ *Ibidem*, p 617.

³² *Ibidem*, p 877.

Academicianul Păun Ion Otiman – un Om al Cetății*

Cătălin Peptan**

După mai bine de trei decenii de la evenimentele din decembrie 1989 – atunci când România a „reînnoit” hainele democrației – și la peste un deceniu și jumătate de la accederea în Uniunea Europeană, moment de reafirmare a unor afinități de ordin cultural care ne-au readus încrederea în viitor, societatea românească se află, încă, departe de așteptările și chiar de aspirațiile propriilor cetățeni, parcă tot mai nedumeriți de marile discrepanțe vizibile și, în mare parte, neînțelese, față de statutul concetățenilor din societățile occidentale, care se înscriu în ansamblul țărilor lumii civilizate.

Dincolo de explicația-cadru pe care încercăm s-o oferim acestei realități factuale, trebuie să admitem că deficitul de educație din societatea românească postdecembristă și numărul tot mai scăzut al reperelor intelectuale – dar mai ales al celor caracteriale –, care să ghideze conduita tinerei generații de astăzi, nealterate de tarele regimului de dinainte de anul 1989, reprezintă unele dintre cauzele majore ale stării reale în care ne regăsim, pentru că, trebuie să recunoaștem, educația reprezintă elementul definitoriu al identității naționale și izvorul nesecat din care emană continuu, în demersul spre evoluție și progres, întreaga prosperitate a oricărei națiuni.

Pentru a readuce societatea românească acolo unde îi este locul – formatoare de elite în multe domenii de vârf ale artei, științei și tehnicii –, se impune reconsiderarea viziunii sumare asupra educației, chiar dacă aceasta reprezintă – așa cum afirma un erudit universitar clujean – cea mai

complexă și dificilă problemă care a fost conferită spre soluționare omului de-a lungul existenței sale ontogenetice și, din fericire, spun eu, asumată de acesta.

Realizarea dezideratului menționat a reprezentat, cel puțin declarativ, preocuparea vremelnicilor decidenți ai destinului societății românești, în general, și ai domeniului educației, în special, tot mai sensibilizați de faptul că educația reprezintă cel mai profund și complex mijloc de evoluție a societății și cea mai pragmatică resursă de maximizare a puterii, dar, nu în termeni de forță, ci, în termeni axiologici, a oricărui stat modern.

Fiecare dintre personalitățile implicate în acest nobil demers a încercat să confere procesului de reconfigurare a hărții spirituale a societății românești, mai ales în domeniul educației, o traiectorie în concordanță cu propria viziune sau cu propriul interes, aducând contribuții importante care și-au lăsat amprente pozitive sau, dimpotrivă, au însemnat pași înapoi, catalogați ca „dezastruoase moșteniri” de către cei care s-au succedat în funcții de decizie.

Una dintre figurile marcante ale României postdecembriste, care s-a implicat cu un devotament aparte și care și-a pus propria-i viață în slujba instituțiilor educației și a propășirii societății românești, este academicianul Păun Ion Otiman.

Fiu al Banatului strămoșesc, pe care l-a venerat și l-a considerat locul din care și-a extras filonul de aur al evoluției sale, pe bună dreptate se poate afirma – fără teama de a greși – că Domnia

* *Omagiu academicianului Păun Ion Otiman cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani*

** *Dr. ing., directorul Institutului de Politici Publice, Administrație și Științele Educației, Universitatea „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu*

Sa este un creator de școală superioară agronomică în această regiune binecuvântată, specialistul de prestigiu care și-a respectat predecesorii și le-a apreciat realizările notabile, cel care a înțeles că numai luminarea cărărilor discipolilor săi reprezintă calea spre a face pași înainte, într-o continuă linie de evoluție și progres, în acest domeniu important al științelor vieții.

Realizările domnului prof. univ. dr. Păun Ion Otiman în învățământul superior bănățean, în domeniile sale de expertiză, sunt bine cunoscute și au reprezentat, așa cum reprezintă astăzi și vor reprezenta cu siguranță în viitor, acele repere esențiale pentru orice persoană care dorește să le aprofundeze, nu numai din punctul de vedere al importanței pentru științele educației, dar, mai ales, pentru ceea ce reprezintă acestea din perspectiva securității alimentare, în societatea actuală, marcată, mai mult ca oricând, de o multitudine de amenințări ce amplifică incertitudinea și nesiguranța.

Bucurându-se de aprecierea comunității academice bănățene și chiar a celei de la nivel național și internațional, Domnia Sa a fost primul rector ales al Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului din Timișoara, în perioada postdecembristă, conducând cu înalt profesionalism destinele acestei instituții timp de 15 ani, când universitatea avea să devină foarte apreciată, chiar prima plasată între cele de acest profil din România.

Fiind ales, în anul 1993, membru corespondent al Academiei Române și apoi membru titular în anul 1999, domnul academician Păun Ion Otiman a intrat în galeria personalităților României și a oamenilor aleși ai neamului, care și-a adus o contribuție excepțională în domeniul educației științelor vieții și al societății românești, în ansamblul său. Deținând, în perioada 2006–2014, onoranta funcție de secretar general al acestui înalt for științific, Domnia Sa a reușit să se remarce prin gestionarea pragmatică și eficientă a unor problematici care au contribuit la eficientizarea activității Academiei Române în redobândirea importanței și a statutului personalului angajat, prin încurajarea și promovarea tinerilor cercetători, prin recuperarea, reabilitarea și folosirea optimă a patrimoniului Academiei și, nu în ultimul rând, prin realizarea, în calitate de unic autor

ori de coordonator al unor lucrări sau tratate de o însemnătate excepțională pentru cultura noastră națională.

Domnul academician Păun Ion Otiman, profesor cu ținută aleasă, sobră dar binevoitoare, este un redevabil om al Cetății, care a avut și are contribuții deosebite la viața comunității bănățene, pentru aceasta fiind răsplătit cu ocazia conferirii titlului și a statutului de *cetățean de onoare* al Municipiului Timișoara. De asemenea, contribuția sa în plan politic, dedicată cu devotament pentru o viață mai bună a locuitorilor Banatului, din postura de senator în Parlamentul României, a fost recunoscută și apreciată la superlativ de către partenerii sau adversarii săi de pe eșichierul politic din țara noastră.

Cuvintele rostite sau scrise poate sunt destul de limitate pentru a evoca personalitatea științifică și academică a distinsului om de acțiune care este academicianul Păun Ion Otiman, dar, dincolo de această imagine destul de cunoscută, credem că trebuie amintită o altă latură a personalității Domniei Sale, aceea de militant al promovării relației dintre știință și credință, prin înțelegerea complementarității vieții materiale și spirituale, a gândirii creatoare a omului, în aceste vremuri frământate și tulburi, în care societatea pare să-și fi pierdut propriile repere morale.

Călăuzit și îndrumat de către bunica maternă, Domnia Sa a fost și a rămas apropiat de biserică din frageda-i copilărie, marcat fiind și de personalitățile înalților ierarhi, printre care și primul Întâistătător al Mitropoliei Banatului, care i-au vizitat în acea perioadă locurile natale. Ulterior, la vârsta maturității depline, a avut privilegiul să așeze punți trainice între știință și religie, atât prin legăturile speciale cu mitropoliții Banatului, distinși cărturari și exponenți emblematici ai spiritualității noastre ortodoxe naționale, cât și prin relaționările cu diferiți reprezentanți ai altor culte religioase, promovând, astfel, armonia interconfesională și interetnică în acest spațiu românesc cu particularități cu totul aparte.

Pentru distinsul academician, preotul și dascălul satului ancestral românesc, exponenții științei și credinței, reprezintă reperele existențiale în jurul cărora s-a coagulat de-a lungul timpului viața întregii comunități, de care, astăzi, poate mai

---

mult decât ieri, este atât de multă nevoie în lumea confuză și imprevizibilă în care trăim.

În puține cuvinte, am încercat să evocăm personalitatea distinsului academician Păun Ion Otiman, care poate fi considerat un reper la care actuala generație trebuie să se raporteze și în care să-l vadă pe acela care a fost cândva tânărul vlăstar crescut în lumea satului românesc, în climatul spiritual țărănesc al familiei – așa cum, de altfel, chiar dumnealui susține –, un om care prin educație, muncă asiduă, perseverență și credință curată a deprins tainele cunoașterii, evoluând și ocupând înalte demnități la nivel național, în plan științific, academic și politic.

La aproape opt decenii de viață, domnul academician Păun Ion Otiman a avut amabilitatea de a da un curs favorabil propunerii pe care i-am adresat-o, aceea de a realiza cartea-interviu *Dialoguri cu oameni ai Cetății – Academician Păun Ion Otiman*, în care să fie abordate problematice importante ale societății românești postdecembriste.

Am considerat că este mai mult decât necesar ca o personalitate de anvergura intelectuală a Domniei Sale, care și-a însușit de-a lungul

îndelungatei și prestigioasei cariere multe dintre ideile-forțe inovatoare vehiculate în mediul universitar european și american ori în mediile elitei politice naționale sau internaționale, să aducă în spațiul public judecăți de valoare și argumente plauzibile, despre unele dintre marile problematice ale societății globale actuale, tot mai nesigure și marcată de incertitudine, de care tânără generație, și nu numai aceasta, are atât de multă nevoie. Rar se găsesc intelectuali de asemenea calibru, care se mișcă cu o eleganță desăvârșită printre cele mai dificile probleme ale lumii în care trăim și care, în ciuda venerabilei vârste, dovedește că este un cunoscător, susținător și promotor al modernismului.

Îi mulțumesc domnului academician Păun Ion Otiman pentru amabilitatea, disponibilitatea, perseverența, minuțiozitatea și, nu în ultimul rând, eleganța de care a dat dovadă pe parcursul dialogului nostru – pe care l-am prefațat cu această scurtă prezentare –, și îl asigur de întreaga mea considerație!

Cu acest prilej, în preajma împlinirii unei venerabile și frumoase vârste, îi adresez, cu mult respect, un sincer și călduros „La mulți ani!”.

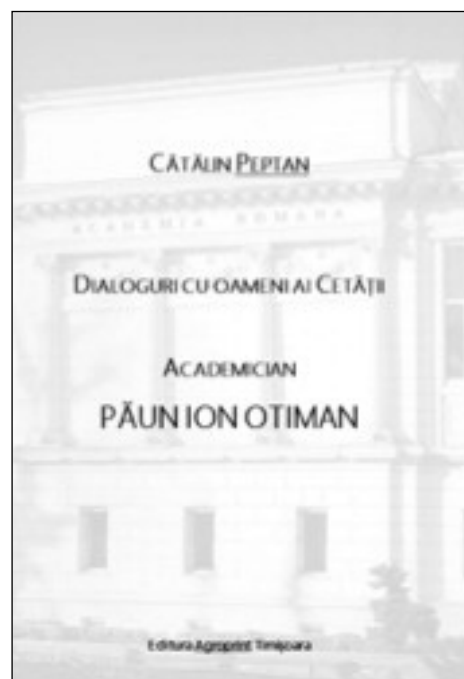
O carte eveniment: *Dialoguri cu oameni ai Cetății – Academician Păun Ion Otiman**

Cosmin Alin Popescu**

Încă din capul locului, de la borna de hotar a acestui periplu literar, biografic, istoric prin viața unui Om, a unei personalități marcante a societății românești, aș dori să subliniez faptul că, parcurgând această carte, luăm parte, cumva tăcut, dar foarte atent, la un dialog platonice între amfizionul dr. ing. Cătălin Peptan – curios, elegant și dibaci în modul de adresare și formulare a întrebărilor –, și academicianul Păun Ion Otiman – atent, perspicace, sincer și liber în spirit și simțire – parcă intenționat a lăsa prezentului și îndeosebi posterității o imagine, un tablou al societății noastre, expunând cu ușurință și grație nedisimulată adevăruri din educație, știință, agricultură, politică, credință și realități despre alte valori ale spațiului românesc.

Propunerea redactării unei prezentări a acestei cărți eveniment, venită din partea domnului dr. ing. Cătălin Peptan, director al Institutului de Politici Publice, Administrație și Științele Educației din cadrul Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, mi-a produs, încă de la început, emoție împletită cu alese sentimente de respect, recunoștință și responsabilitate. Aceste trăiri mi-au fost amplificate, ulterior, pe parcursul lecturării conținutului materialului pus la dispoziție de către autor și mi-au determinat, totodată, dorința de a împărtăși câteva gânduri din esența acestei file de istorie, fără a divulga din magia faptelor, răspunsurilor și evenimentelor prezentate în această carte, atât de sugestiv intitulată *Dialoguri cu oameni ai Cetății – Academician Păun Ion Otiman*.

Respectul, recunoștința și responsabilitatea stau la baza acestei prezentări a cărții, privindu-l pe academicianul Păun Ion Otiman, în primul rând, cu ochii fostului său student la Facultatea de Agricultură, specializarea ingineria mediului, în perioada 1992–1997. Aș putea spune că profesorul Păun Ion Otiman a fost dascălul care a reușit să-mi transmită atitudinea și exemplul unui om serios, echilibrat, responsabil și extrem de implicat în viața academică și științifică a universității, încă din primul an al studenției mele, când aveam să aflu faptul că Domnia Sa este rectorul universității. Mi s-a cristalizat această imagine a Domniei Sale pe parcursul anilor de studenție, atunci când l-am văzut și l-am ascultat

* *Omagiu academicianului Păun Ion Otiman cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani*

** *Profesor universitar dr., rectorul Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului „Regele Mihai I al României” din Timișoara, membru corespondent al Academiei de Științe Agricole și Silvicultură*

cu ocazia unor evenimente importante, precum festivități de deschidere de an universitar, sesiuni științifice, conferințe, vizite ale unor oficiali în universitate și multe alte momente din viața comunității academice.

Ulterior, începându-mi cariera universitară ca preparator și apoi ca asistent universitar, în perioada în care domnul Păun Ion Otiman deținea funcția de rector al universității, am cunoscut în mod direct efectele actului managerial performant, de calitate, exercitat de Domnia Sa, care a condus la dezvoltarea învățământului superior agronomic bănățean, prin înființarea de noi specializări în cadrul universității, profesionalizarea și valorizarea resursei umane, deschiderea către internaționalizare și implementarea rezultatelor cercetării științifice din spațiul lumii occidentale, într-o perioadă în care astfel de idei păreau încă neadaptate vremurilor în care trăiam. Lecturând interviul realizat de către dr. ing. Cătălin Peptan cu academicianul Păun Ion Otiman, mi s-a reconfirmat aprecierea și respectul acordat colaboratorilor săi din perioada de 15 ani ca rector al universității, acordată cadrelor didactice, personalului auxiliar și studenților, cărora a ținut în mod deosebit să le aducă mulțumirile pentru colaborarea corectă și onestă.

Pe Omul și Academicianul Păun Ion Otiman l-am cunoscut și am colaborat îndeaproape, mai ales în calitate de decan al Facultății de Agricultură și, ulterior, ca rector al Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului „Regele Mihai I al României” din Timișoara. Ca om de știință, academicianul Păun Ion Otiman și-a adus o importantă contribuție dezvoltării științelor agricole și agriculturii României, în ansamblul său, prin opera sa științifică, de o valoare deosebită ce se va constitui în elemente de referință pentru studiul multor generații de acum înainte.

Pe de altă parte, din onoranta poziție de secretar general al Academiei Române și de președinte al Filialei Timișoara a acestui înalt for științific, academicianul Păun Ion Otiman a influențat pe fond destinele acestor instituții. Dumnealui trebuie să-i fim recunoscători, printre altele, pentru reabilitarea spațiilor Filialei timișorene și pentru reîntregirea patrimoniului Academiei Române la nivel național. Din această înaltă demnitate academică, s-a raportat la colectivul de cadre universitare din instituția căreia i-a fost rector ca și la

colegii și colaboratorii apropiați, pe care i-a sprijinit mereu în parcursul profesional.

După exprimarea câtorva idei de ordin personal despre distinsul academician, să revenim la conținutul dialogului regăsit între copertile acestei cărți. Profesorul și academicianul Păun Ion Otiman își dovedește vocația profesorală în orice moment al discuției. Descrierile făcute de academician sunt tehnice, precise și de o acuratețe de tratat științific. Fraza este densă, nu uită și nu scapă nicio nuanță. Textul din fața noastră este de o densitate ideatică excepțională, demnă de un intelectual ajuns la desăvârșirea gândirii sale.

Poate uneori, puțin sceptic, poate dezamăgit de evoluția postdecembristă a României, pune diagnostice uneori dure cu privire la clasa politică, la intelectualii, la cadrele didactice și la studenții de azi, la democrație și la întreg fenomenul politic din ultimii 30 de ani.

Se poate observa faptul că dialogurile cărții sunt centrate pe educație, remarcându-se formația academică a domnului Păun Ion Otiman, însă Domnia Sa extinde cu ușurință judecăți de valoare la adresa întregului sistem de învățământ superior și a lumii în care trăim astăzi. Radiografiile propuse sunt, uneori, dure, arată problemele învățământului superior, în general, și ale celui agronomic, în special, și totodată propune soluții viabile pentru remedierea unor probleme actuale. Bogata experiența academică, precum și contactele cu marile universități ale lumii, îl așază pe academicianul Păun Ion Otiman în rândul susținătorilor universității metropolitane comprehensive, multiculturale, plurilingvistice și, eventual, interetnice, deși aceasta nu este o poziție populară în România, unde numai trei-patru universități ar putea răspunde exigențelor domnului academician referitoare la un *staff* universitar de peste 4000 de persoane – în mare parte trebuind să fie implicat în cercetare – și la un număr de peste 40 000 de studenți.

Deloc surprinzător, în câteva pagini ale interviului, profesorul Păun Ion Otiman face unele referiri emoționante, dar și realiste, cu privire la atașamentul țaranului față de glie și desprinderea omului contemporan de această realitate profund sufletească. Agronomul, iubitorul pământului și al roadelor sale, Păun Ion Otiman, înțelege mai bine decât oricare altul, atașamentul ancestral al țaranului față de glia străbună pentru că aceasta, în opinia sa pentru omul de la țară, pentru țaran

însemna casa, ograda, viața, pământul, vitele, familia; era o realitate concretă în care Țăranul trăia și care, sprijinindu-i viața, îi crea și sentimentul profund de atașament, siguranță și împlinire.

Academicianul trăiește această legătură cu pământul și cu satul din care provine, în care s-a întors și se întoarce mereu cu dragoste și pe care, azi, îl plânge văzându-l depopulat, plin de case goale, cu școala închisă în care nu mai răsună pilda dascălului său Iosif Olevschi, bucovineanopolonezul refugiat din Bucovina, după război, în satul său natal, pe care îl evocă atât de frumos.

Omul modern are curiozitatea de a afla detalii despre evenimente și semeni, mai ales atunci când este vorba despre o parte din viața unui om erudit, om politic, elegant și discret, un om care prin trecerea în pas grăbit și responsabil, ocupat și preocupat, cum o prezintă chiar personajul principal al acestei cărți, reușește să schimbe, să influențeze și să modeleze caractere, instituții și evenimente la nivel local, național și internațional.

Cu foarte mult tact și eleganță, prin modul în care sunt formulate și plasate, ca succesiune, cele 15 întrebări ale amplului dialog regăsit în această carte de aproape două sute de pagini dense, dr. ing. Cătălin Peptan reușește să surprindă momente și evenimente importante din viața academicianului Păun Ion Otiman, unele dintre răspunsuri constituind adevărate lecții de istorie și, în mod special, adevărate lecții de viață, conturând pentru generații prezente și viitoare un model de conduită, ca OM, DASCĂL, LIDER, ROMÂN. Tocmai pentru a trezi un interes suplimentar în lectură, vă voi spune că întrebările la care veți găsi răspuns pe filele unei cărți de două sute de pagini vizează problematici privind *evoluția societății românești – mai ales după anii '90, rolul educației în dezvoltarea societății, perspectivele educației din România, evoluția și perspectivele învățământului agronomic, reproșul adus învățământului superior românesc că nu ar pregăti absolvenții pentru piața muncii, reformele din domeniul educației, actul educațional în varianta online, educația privită din perspectivă importanței pentru securitatea națională, securitatea alimentară și crizele alimentare, ce ar trebui să reprezinte educația într-o Românie viitoare educată, rolul cercetării științifice în dezvoltarea societății, relația dintre știință și credință etc.*

Trebuie să evidențiem cel puțin trei merite deosebite ale interviewerului în demersul întreprins. În primul rând, faptul că l-a convins și l-a capacitat pe academicianul Păun Ioan Otiman, acum, în pragul împlinirii vârstei de opt decenii de viață, să accepte realizarea acestui amplu dialog, derulat pe perioada de un an, în contextul în care timpul pare că s-a condensat și a devenit tot mai prețios pentru fiecare dintre noi. În al doilea rând, trebuie remarcată abilitatea dr. ing. Cătălin Peptan de a canaliza, în puține cuvinte, dialogul cu academicianul Păun Ion Otiman către problemele majore cu care se confruntă societatea actuală, în general, și educația din România, în particular, fapt explicabil – dacă mai era nevoie – prin nivelul ridicat de cunoaștere a problematicilor lumii globale de către interviewer. Nu în ultimul rând, trebuie apreciată perspicacitatea și eleganța acestuia de a-l determina pe academicianul Păun Ion Otiman să-și prezinte, conform propriei sale viziuni, realizările profesionale din mandatele de rector al Universității și de secretar general al Academiei Române, cunoscută fiind modestia acestuia și dorința ca realizările sale să fie apreciate sau nu de către comunitatea academică și de oamenii Cetății, în slujba căreia și-a pus întreaga activitate.

Sunt convins de faptul că după lecturarea acestui interesant dialog cuprins în carte, realizat de către dr. ing. Cătălin Peptan cu academicianul Păun Ion Otiman, putem să afirmăm că acesta reprezintă o pledoarie pentru educație, știință, credință și țara-patrie, în contextul în care societatea actuală pare să aprecieze tot mai puțin aceste valori și concepte, motiv pentru care recomand cu multă căldură cartea *Dialoguri cu oameni ai Cetății – Academician Păun Ion Otiman*, în mod deosebit tinerilor de azi.

În încheierea acestei prezentări, sub același imbold al respectului, recunoștinței și responsabilității, îi transmit stimatului și distinsului **academician – rector profesor universitar dr. – Păun Ion Otiman**, în numele comunității academice din cadrul Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului „Regele Mihai I al României” din Timișoara și deopotrivă în nume personal „La mulți ani!”

Vivat, crescat, floreat!

Basarab Nicolescu
Membru de onoare al Academiei Române

Omagierea profesorului Basarab Nicolescu la 80 de ani

Biroul de comunicare al Academiei Române

Personalitate de primă mărime a științei contemporane, profesorul Basarab Nicolescu, membru de onoare al Academiei Române, a fost omagiat de Academia Română la împlinirea vârstei de 80 de ani, prin organizarea unui simpozion științific internațional.

Evenimentul s-a desfășurat în format hibrid, în perioada 25–26 martie 2022, și a fost găzduit în Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române.

Manifestarea a fost organizată în parteneriat cu Institutul de Studii Transdisciplinare în Știință, Spiritualitate, Societate – IT4S, Centrul Internațional de Cercetări și Studii Transdisciplinare – CIRET, Academia de Studii Transdisciplinare – ATLAS din Texas, SUA, și Comitetul de organizare al celui de-al treilea Congres mondial de transdisciplinaritate din Mexic.

Prima zi a sesiunii, desfășurată sub titlul *Laudatio*, a fost deschisă printr-un cuvânt al acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, transmis de acad. Mircea Dumitru, președintele Secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie din Academia Română. Un cald și emoționant discurs omagial a fost rostit de prof. univ. Emil Constantinescu, fost președinte al României, urmat de un elogiu al operei și activității științifice a prof. Basarab Nicolescu expus de acad. Mircea Dumitru.

În cadrul primei zile, moderată de Magda Stavinschi, președintele IT4S, a fost prezentat filmul *Basarab Nicolescu – omul cosmodern*, realizat de Anca Filoteanu, și a fost lansat volumul omagial cu același titlu (editori prof. univ. Simona Modreanu și prof. Florent Pasquier). Au luat de asemenea cuvântul personalități ale științei și culturii

românești și străine, care au evocat personalitatea profesorului Basarab Nicolescu: prof. univ. Ioan Chirilă, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, prof. emerit Paolo Orefice, Universitatea din Florența, prof. univ. Florent Pasquier, Universitatea Paris-Sorbonne, președinte al CIRET, prof. univ. Atila Ertas, director al Academiei de Studii Transdisciplinare, Texas, USA, Magda Cârneci, fost director al Institutului Cultural Român din Paris, Horia Bădescu, fost consilier cultural la Ambasada României de la Paris, prof. univ. Simona Modreanu, Catedra de limbă și literatură franceză, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

La sfârșitul sesiunii, prof. univ. Simona Modreanu a prezentat filmul *Basarab Nicolescu și căile cunoașterii*, realizat pe baza unor interviuri luate în ultimii ani profesorului Basarab Nicolescu, sinteză a gândirii sale filosofice.

În după-amiaza primei zile s-a desfășurat sesiunea omagială a Comitetului de organizare al celui de-al treilea Congres mondial de transdisciplinaritate care va avea loc în noiembrie 2022 la Mexico City, intitulat „Basarab Nicolescu: Emergence and Evolution of Transdisciplinarity”.

Cea de-a doua zi, intitulată *In honorem*, a reunit prezentarea a 13 lucrări științifice circumscrise domeniilor pluri-, inter- și transdisciplinarității, în care au fost abordate teme, precum educația, limbajul, etica, conștiința, spiritualitatea, transistoria.

Profesorul Basarab Nicolescu este cunoscut la nivel internațional pentru contribuțiile sale remarcabile în fizica particulelor elementare, cu deosebire pentru formularea, în 1973, în colaborare cu fizicianul polonez Leszek

---

Łukaszuk, a unei noi teorii în cadrul interacțiunilor tari la energii înalte și a introducerii conceptului numit Odderon. Considerat revoluționar în acel moment și stârnind chiar polemici de natură științifică, conceptul teoretic Odderon a fost confirmat experimental la începutul anului 2018 de către cercetătorii de la Organizația Europeană pentru Cercetare Nucleară – CERN, iar această particulă s-a dovedit a avea consecințe experimentale spectaculoase.

Membru de onoare al Academiei Române din anul 2001, în cadrul Secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie, una dintre rarele gândiri enciclopedice ale vremurilor noastre, Basarab Nicolescu și-a dedicat decenii întregi transdisciplinarității, fiind fondatorul Centrului Internațional de Cercetări și Studii Transdisciplinare – CIRET și un susținător al reconcilierii transdisciplinare între științele exacte și științele umaniste. În 2021 a fost nominalizat pentru Premiul Nobel pentru Pace.

La science, l'histoire et la vie.

Laudatio Basarab Nicolescu 80

Emil Constantinescu*

Monsieur le Président de l'Académie Roumaine, Ioan-Aurel Pop,

Cher ami Basarab Nicolescu,

Distingués participants à l'hommage international apporté au professeur Basarab Nicolescu et au troisième congrès mondial de transdisciplinarité,

Ce jour du mars 2022, nous sommes réunis dans la Bibliothèque de l'Académie Roumaine et en ligne, des différents coins du monde, pour rendre hommage à Basarab Nicolescu – un vrai Scientifique.

Comme nous ne vivons pas dans une tour d'ivoire, on ne peut pas faire abstraction des événements tragiques contemporains qui lancent un défi pour l'homme et pour la science, lorsque c'est une partie obscure de la nature humaine qui utilise la science pour menacer la vie des gens. L'avenir de l'humanité a deux options: soit la voie de la liberté, soit le chemin de la tyrannie.

La finalité de la transdisciplinarité, telle qu'elle a été formulée par Basarab Nicolescu, est la compréhension du monde, la recherche entre les disciplines, à l'intérieur des disciplines et au-delà des disciplines. Au-delà des disciplines on trouve notre vie et notre destin.

La philosophie peut nous guider sur le chemin qui va de „l'histoire connue” vers „l'histoire comprise”. Mais seulement notre vie, notre „histoire vécue”, si on apprend à la comprendre, peut lui donner un sens total.

Pendant le premier siècle, après les guerres entre les Romains et les Grecs, Plutarque a décrit „les vies parallèles” des cinquante personnalités

antiques pour réconcilier l'histoire des grecs et des romains, dans l'esprit d'un respect mutuel.

On se trouve maintenant dans cette situation troublante aussi à cause de ceux qui ont écrit l'histoire de l'Europe récente, après la fin de la Seconde guerre mondiale : ils ont raté la chance de comprendre les histoires parallèles de ceux qui ont vécu en séparation à cause du Rideau de fer, pendant de plus de quatre décennies. Le motif de la chute de ce Rideau n'a pas été une guerre gagnée par l'Occident, mais la disposition des gens soumis à une dictature cruelle de lutter et de mourir pour la liberté et pour la démocratie, dans un moment brillant de l'histoire.

Je tenterai de trouver une réponse à ces questions énoncées, en utilisant l'histoire de la vie de Basarab et mon propre histoire – nos destins parallèles semblants peuvent renouveler la mémoire d'une souffrance oubliée.

Même si Basarab est un peu plus jeune que moi, nous nous sommes nés les deux pendant la Seconde guerre mondiale et nos familles sont liées à la fortune de la même ville, Ploiești, un objectif stratégique de guerre, à cause des sondes et des raffineries de pétrole.

Basarab est né en 1942, quand ma famille se trouvait sur la rive de Nistru : mon père, ingénieur agronome, était mobilisé pour diriger les travaux d'agriculture, tandis que le père de Basarab était prisonnier dans l'Union Soviétique. En 1944, ma mère s'enfuit de l'Armée Rouge, accompagnée par ses deux enfants. Nous sommes arrivés à la maison de ma grand-mère et de mes arrière-grands parents: c'était une ruine qui avait été

---

bombardée. Basarab ne savait pas si son père est encore vivant. Donc, telle a été notre enfance, nos premiers souvenirs n'ont été pas de contes de fées, mais les atrocités qu'on regarde aujourd'hui à la télé: des bâtiments détruits, des morts et des blessés. Nous avons vécu jusqu' en 1956 sous l'occupation de l'armée soviétique, dans une dictature communiste criminelle.

Les deux familles faisaient partie de l'élite intellectuelle de la ville de Ploiești, qui a donné à la Roumanie de grandes personnalités comme: Caragiale, Geo Bogza, Paul Constantinescu, Nichita Stănescu, P. Negulescu, Ioan Grigorescu, Radu Tudoran et aussi trois présidents de l'Académie Roumaine, Andrei Rădulescu, Mihai Drăgănescu et Eugen Simion.

On n'avait pas une origine saine, comme on disait, et on a parcouru un chemin difficile pour réussir dans la vie. Des membres de nos familles et nos proches ont connu les prisons politiques communistes. Mais nous avons reçu une bonne éducation scientifique et religieuse, nous avons eu la chance d'avoir des mentors qui ont payé avec leur vie pour leur foi. Mon parrain, Constantin Tomescu, le doyen de la Faculté de Théologie de Chisinau a été emprisonné pendant des longues années, tandis que le père Tepordei, qui a célébré mon baptême, a été exilé en Sibérie. Père Galeriu, après sortir de sa prison, a initié Basarab Nicolescu dans les mystères du christianisme. Père Galeriu a été aussi à côté de moi, quand j'ai ouvert le balcon de la Place de l'Université en 1990 et aussi en 1996, quand il a dit la prière Notre Père le soir de ma victoire des élections présidentielles. Il a été celui qui a accueilli Basarab à son retour en Roumanie, après la Révolution.

A l'école, on a eu des manuels soviétiques, la langue russe était obligatoire, mais comme ça j'ai eu la chance de connaître Tolstoi, Dostoïevski, Pouskine, Lermontov et Solohov. J'ai participé aux olympiades de littérature et de science et j'ai rencontré son nom dans la Gazette de Mathématique.

Nous avons été des étudiants pendant la même période: lui, à la Faculté de Physique, moi à la Faculté des Sciences Juridiques et puis à la Faculté de Géologie. En 1966 nous étions les deux enseignants à l'Université et doctorants, lui, à la Faculté de Physique, moi à la Faculté de Géologie. En 1970 il a choisi de rester en France, moi j'ai choisi de rester en Roumanie. Les deux on a

eu des connections avec les exilés roumains en France. En 1990, quand j'ai ouvert le balcon de la Place de l'Université, on a lu le message d'Eugene Ionesco, qui s'est déclaré golan (voyou), et des autres membres distingués. Après la minériade, j'ai fondé à l'Université de Bucarest la Solidarité Universitaire et on a fondé aussi une filiale française. C'était une grande joie pour moi, en tant que président, de revoir beaucoup de ces membres à l'Ambassade Roumaine à Paris, qui ouvrait pour la première fois ses portes pour eux et j'ai eu aussi l'occasion de décorer Monica Lovinescu et Virgil Ierunca.

J'ai visité l'année passée la Bibliothèque Alexandru et Aristia Aman de Craiova, où il y a une collection impressionnante des lettres de Basarab Nicolescu adressées à Mircea Eliade, Emil Cioran, Horia Vintila, mais aussi à Solomon Marcus, Mircea Ciobanu et Stefan Augustin Doinas. Comme ça je m'ai rendu compte de sa façon de cultiver les relations d'amitié, au-delà des frontières, régime et craintes politiques.

Pour Basarab Nicolescu, le mot *amitié* a un sens profond et élevé. Pour lui, la relation interpersonnelle est un moyen de connaître l'autre et de se connaître mieux soi-même. C'est un dépassement de soi qui, selon la métaphysique de Heidegger, «n'est pas un mouvement vers quelque chose qui se trouve à un certain endroit, mais quelque chose qui doit éveiller et engendrer l'interrogation elle-même».

Basarab est passé de la science vers la fondation philosophique des façons de percevoir le monde. Il a fait cette interrogation et je vois dans son approche la reprise de questions si actuelles posées par T.S. Eliot dans les chœurs de son œuvre: «Le Roc»: «Où est la sagesse que nous avons perdue par le savoir? Où est le savoir que nous avons perdu par l'information?»

Après le passage épistémologique de la façon de penser analogique à la façon de penser logique, on est entré dans le savoir métalogue: «... l'étrangeté logique dans laquelle la physique quantique atteint la Transcendance, dont on peut craindre».

Tout en traversant le XXe et le XXIe siècle, Basarab entendit un écho de ce que l'on appelle „les âges obscurs”, le Moyen Âge, lorsque le célèbre métaphysicien, logicien et théologien saint Thomas d'Aquin tenta de réconcilier la foi

---

chrétienne avec la philosophie rationnelle d'Aristote, en harmonisant la foi et la raison.

Après l'échec de la société contemporaine des solutions basées sur la méthode classique – essai-erreur, se placer dans un contexte libéré des expériences bloquantes du passé peut générer une réponse meilleure à un problème similaire – on pourrait espérer cela. Autrement, si on n'assume pas la responsabilité des fautes du passé, on est destiné à les répéter.

Si on définit la sagesse comme un moyen d'utiliser notre savoir afin d'arriver à une compréhension supérieure des choses, on a besoin de cette capacité d'intériorisation perdue par la société postmoderne, à cause de sa deshumanisation. Cette capacité nous pourrait aider à découvrir la relation cause-effet dans un contexte inattendu, comme par exemple, la crise sanitaire de la pandémie COVID-19 et la crise militaire et morale de la guerre qui se passe en Ukraine.

Une façon de déchiffrer la nature intérieure des phénomènes pourrait être la redécouverte d'une approche intuitive, appelée *noesis* par les Grecs. Une perception inattendue de l'essence et de la signification du monde extérieur, occasionnée par la réinstallation du sacré dans le domaine profane pourrait être l'épiphanie dont on a besoin dans notre époque.

Le parcours du Basarab Nicolescu ressemble à celui du Bertrand Russell, qui s'est d'abord fait connaître comme mathématicien, puis comme philosophe, pour finalement remporter le prix Nobel de littérature. C'est pourquoi j'ai choisi de finir cette *Laudatio* par une citation du dernier chapitre du livre de Russell, *L'avenir de l'humanité et d'autres essais non populaires*, intitulé „Des hommes importants que j'ai connus”: „Les scientifiques qui synthétisent le mieux cette catégorie d'intellectuels créent une bonne impression, qui résulte de la combinaison d'un grand intellect avec une simplicité enfantine. Quand je dis „simplicité”, je ne pense pas du tout à un moins de raffinement intellectuel, mais à la capacité de penser d'une manière impersonnelle, quel que soit l'avantage ou le désavantage créé par une opinion ou une action».

Grace à cette manière de pensée, le cadeau que je fais à Basarab est, comme je l'ai dit aussi il y a dix ans, la lecture toujours renouvelée de ses écrits, qui m'ont aidé à dépasser les limites du savoir.

C'est une question que se posent beaucoup de scientifiques, arrivés à l'âge de la vieillesse: „Qu'est-ce qu'il y aura après nous?” A la fin de son étude, „Vérité et existence”, écrit en 1948, au commencement de la Guerre Froide et édité après sa mort, à la fin du 1989, quand le monde subit un changement radical, le philosophe existentialiste Jean-Paul Sartre écrivait: „En ne prétendant pas vivre avec mes petits-fils, je leur interdis de me juger avec leurs barèmes. En leur donnant mon acte comme proposition, pour qu'ils en fassent ce qu'ils veulent, j'échappe au risque qu'ils en fassent autre chose que ce que je voulais”. A mon avis, nous avons le devoir de laisser en héritage notre pensée, même si on ne connaît pas sa fortune.

Arrivé, à mon tour, à l'âge de la vieillesse, je me permets de croire que c'est bien de prendre le risque de proposer aux générations futures une approche qui envisage une expérience personnelle. Il ne s'agit pas d'orgueil, mais d'une façon de vivre dans un monde soumis en permanence à de nombreux changements qui ne peuvent pas être prévus, mais dont on pourrait se préparer à saisir le sens.

Je crois qu'à l'occasion de fêter huit décennies de vie, le bonheur signifie être en paix avec le monde, avec soi-même, et avoir la joie de dire avec Basarab Nicolescu : Pour moi, le retour vers le ciel n'est pas une métaphore, mais un fait concret”.

Pendant ces moments difficiles, on a besoin d'un retour vers soi-même et vers le ciel. La psychologie cognitive a identifié dans la société traumatisée par la Seconde Guerre mondiale un phénomène social présent notamment chez les adolescents sous la forme d'un personnage nommé «L'ami imaginaire». Soumis par le stress du confinement cause par la pandémie COVID-19 et la menace d'une nouvelle guerre mondiale, beaucoup de gens confrontés désormais avec l'absence des relations interpersonnelles auront besoin d'un Ami imaginaire. Cet Ami imaginaire ils peuvent le trouver dans la personne du Basarab Nicolescu.

En l'honneur du professeur d'université Basarab Nicolescu, membre honoraire de l'Académie Roumaine

Ioan Chirilă*

M. l'académicien Ioan-Aurel Pop, président de l'Académie roumaine,

M. Emil Constantinescu, président de la Roumanie,

Chers académiciens,

Cher académicien Basarab Nicolescu,

L'univers parisien m'a rapproché, à travers l'Académicien Basarab Nicolescu, de personnalités exemplaires de la pensée contemporaine, Lupasco, Eliade, Cioran, Ionesco, Brâncuși, mais aussi Thierry Magin, René Barbier, Edgar Morin, Boris Bobrinsky, Nicolae Ozolin, John Breck, des sommités qui m'ont donné la chance de comprendre que nous apportons un savoir qui s'accomplit dans le con-savoir, de la même façon que la conscience, qui témoigne du fait que la vérité est dans, par, au-delà de nous, dans l'autre, parmi lequel nous accomplissons en fait dans Lui, dans la transcendance qui se cache là, ici, partout, comme un tiers mystérieux qui nous permet de concevoir la vérité de notre vie dans Lui.

De ces moments de rêverie contemplative, j'ai déduit que chacun d'entre nous ouvre son propre horizon dans l'horizon de l'éternité dans la mesure où nous pouvons et dans la mesure où la Parole nous manque. J'ai surpris Acad. Basarab Nicolescu dans l'innocence de l'enfant qui avait découvert la bibliothèque de ces ancêtres, sous la magie des mots qui le portaient par les différents niveaux de la réalité. Maintenant, après des années, je comprends mieux pourquoi, en faisant référence au livre du Thierry Magnin (*Entre science et religion: Quête de sens dans le monde présent*), il

disait que le sacré s'estompe dans la création, mais, pour le retrouver il faut «l'aimer pour le comprendre» et pour voir qu'il a subi une mutation.

Pour donner suite à tels rencontres, j'ai aussi débuté, par l'approche du sacré chez Eliade, dans la période de naissance de l'école de transdisciplinarité de l'Université Babeș-Bolyai, puisque l'Acad. Basarab Nicolescu a été l'un de ses illustres professeurs et un citoyen d'honneur de la ville renommée Municipium Aelium Hadrianum Napoca à l'époque de Hadrian. Ici, il a semé ce germe destiné à faire aider les jeunes gens à se développer vers la connaissance intégrale, qui présente encore des fleurs de printemps téméraires au sein de la Faculté de Théologie Orthodoxe, où nous avons un séminaire transdisciplinaire et un cours de maîtrise appelé Dialogue Science-Religion, dont le but est de continuer les projets complexes de l'Association Roumaine pour le Dialogue entre la Science et la Théologie, en tant que humble signe de reconnaissance à celui qui nous a proposé une vision «trans», c'est-à-dire voire en même temps ce qui est entre les disciplines, à travers les différentes disciplines et au-delà de toute discipline, menés dans cet horizon de la vue du tout et du tiers mystérieux, vers l'unité de la connaissance. Je suis ainsi rentré dans la merveilleuse poésie, dans l'horizon de l'homme qui veut comprimer les chants de la Parole dans des épistèmes qui font la conquête de la transcendance; c'est de cette façon que j'ai lu les «Théorèmes poétiques» et la «Cosmologie du jeu seconde».

---

* Père professeur de Théologie Biblique à la Faculté de Théologie Orthodoxe „Babeș-Bolyai” Université de Cluj-Napoca. En plus de la discipline de l'Ancien Testament, le Père Chirila possède une expertise en histoire universelle moderne et en bioéthique et une vaste expérience dans le dialogue interreligieux, le dialogue interreligieux, le trilogue (judaïsme-christianisme-islamisme) et dialogue entre science et religion.

Quant à la révolte, je vais donner une minime explication, en partant de la description que l'Acad. Basarab Nicolescu fait de Michel Camus, notamment « qu'il était, sans le montrer directement, un vrai révolutionnaire. Il pensait, tel que moi, que la seule révolution qui avait du sens était celle de la conscience, une révolution métaphysique expérimentale qui touche l'être dans son ensemble » (*Dans le miroir du destin*). Oui, une révolution dans la sphère de l'humain intégral, une révolution quantique de la conscience, une révolution vers quoi? Vers une quatrième dimension, vers ce qui attire Stelian Oancea (*Exercices de mélancolie*) ou René Barbier, André Chouraqui, Edgar Morin ou, mieux encore, Adonis – «ce type qui envoie/ des pierres vers le ciel/.../ enseigne-nous/ ce qui tous murmures à l'espace...» – l'homme libre qui nous montre que, en scrutant l'horizon, on apprend la révolution de la conscience où on décèle les chants de la Parole en tant que niveaux de la réalité, dans laquelle le sacré est ce qui unit les êtres et les choses et qui sème dans les profondeurs de l'être humain le sentiment de respect total vers les altérités unies par la vie commune, par une seule et même terre, car la vie suit à la Vie.

Ce niveau je le supposerais lié de manière testamentaire au champ de l'amitié pour pouvoir esquisser avec Acad. Basarab Nicolescu la genèse de la révolution de la conscience, au moins dans le miroir du rêve, car, pendant toutes ces années, nous avons pu collectionner beaucoup de dons, menés à illuminer l'être, qui continue d'avancer vers la réciproque du théorème qui dit que «la conscience sans science n'est que la ruine de l'âme» (*Théorèmes poétiques*).

Un projet est le fruit de la rencontre des gens dans la connaissance et dans le désir de créer un monde dominé par la passion de la connaissance non fragmenté, au-delà de laquelle commence le kairos de la vue face à face, comme jeu second de Sa révélation. De tels rencontres ont eu lieu à Cluj-Napoca entre l'Acad. Basarab Nicolescu et les célèbres universitaires clujois – Andrei Marga, Vasile Pușcaș, Virgil Ciomoș, Mircea Muthu, Corin Braga, Ruxandra Cesereanu, Ioan Chirilă, Mircea Berteau, Horia Bădescu, Mircea Borcilă, Nicu Păun, Ladislau Gyemant – ce qui a mené à la création du programme d'études doctorales de

transdisciplinarité à la Faculté d'étude européennes, qui a engendré un nombre impressionnant de chercheurs de la connaissance intégrale. C'étaient des années merveilleuses d'expériences vécues dans le miracle de l'amitié sur le chemin infini des découvertes qui nous libèrent du formel ; je pense à Gilbert Durand, mais aussi aux contributions de l'Acad. Basarab Nicolescu dans le cadre du programme Fantasma, dont je décélérais seulement une expression, qui rapprochent H. Poincaré et J. Hadamard de nous, comme argument du fait qu'«il y a un certain regard qui voit là où la conscience de garde est aveugle. Paradoxalement, l'effort logique conscient bloque la voie de ce regard et, lorsqu'il cesse, l'information tant désirée survient instantanément [...] (et) ce qui va vous choquer au début c'est les apparences d'illumination subite...» (*Dans le miroir du destin*). Quelle interaction merveilleuse; c'est l'une des quatre, mais c'est forte et elle fait que la lumière de la Lumière nous couvre, car «le Soleil est le symbole de la lumière de l'Évidence Absolue... la lumière de la lumière».

C'est à cette compréhension et connaissance intégrale que Basarab Nicolescu m'a mené par notre voyage ensemble dans l'Université Babeș-Bolyai; il m'a mené de nouveau au sacré de Eliade, à «L'Échelle» de Jean Climaque, à la préoccupation gnostique et à la nécessité d'être ferme dans la confession de foi vers ma propre fortification et vers l'illumination d'autrui, il m'a rapproché de Lui lorsque j'ai eu la révélation de Le chercher en nous, dans le mystère de l'amitié.

Des projets, des subventions, des cours, des séminaires, des volumes, de belles nouvelles gens, du désir d'éternité, de concision et d'unicité de la Parole et beaucoup d'autres dons de l'Annonciation, un jour où je lui souhaite un continu développement vers l'heureuse découverte de l'avènement incessant de l'éternité.

Je vais conclure mon message anniversaire avec une idée inspirée par L. Blaga, les traces duquel l'Acad. Basarab Nicolescu a cherché à Lancreăm, notamment: «je n'écrase pas la corolle, mais je m'émerveille de l'ouverture vers nous d'un esprit dominé par la recherche du Tout, qui jette vers le ciel le murmure de ses désirs de Lui».

Bon anniversaire, illustre académicien honorifique Basarab Nicolescu!

En dialogue vidéo avec Basarab Nicolescu

Florent Pasquier*

Cher Basarab,

Nous nous sommes rencontré pour la première fois en 2014, déjà 8 ans, peu de temps après que j'ai découvert ton travail lors d'un séminaire sur „l'art de vivre en paix” proposé par l'association Unipaz, fondée par Pierre Weil. En dialogue vidéo avec Basarab Nicolescu.

Je t'avais invité à donner une conférence dans le cadre de l'axe „recherches” de l'université coopérative de Paris, j'avais participé à sa création et elle était alors hébergée par le collège coopératif de Paris.

Tu avais immédiatement accepté et tu avais impressionné les dizaines de personnes présentes, parmi lesquelles notre cher et regretté ami René Barbier.

Notre rencontre a orienté de façon décisive toute la suite de mes pratiques d'enseignement et de recherches et donc ma carrière universitaire, en me donnant les outils conceptuels qui m'ont enfin permis de faire le lien entre: mes intérêts personnels (du développement personnel à la spiritualité), mes pratiques professionnelles (la formation des enseignants) et mes engagements dans les collectifs (la vie publique).

Cette méthodologie a d'ailleurs fait l'objet d'une publication commune, tous les deux, lors du congrès de Cluj-Napoca en 2018 où s'est alors opéré un premier passage intellectuel de flambeau entre nous.

Le second passage a eu lieu en 2019, lorsque j'ai été élu à ta suite à la présidence du Ciret. A

cette occasion tu m'as publiquement offert un magnifique Graal, symbole de la mission de notre si chère association.

Pour tout ceci, je te suis infiniment et éternellement reconnaissant. Merci Basarab pour ta contribution au meilleur de notre humanité.

Dear Basarab,

We met for the first time in 2014, already 8 years ago, shortly after I discovered your work during a seminar on „the art of living in peace” offered by the association Unipaz, founded by Pierre Weill.

I had invited you to give a conference at the Paris's cooperative university, within the

---

* *Maître de Conférences HDR à Sorbonne Université (Paris) et chercheur au COSTECH, Université de Technologie de Compiègne (France). Il est président du CIRET à la suite de Basarab Nicolescu depuis 2019. De là, il anime une communauté mondiale de centaines de chercheurs, enseignants, artistes, praticiens, administrateurs afin de poursuivre, valoriser et diffuser une mission transdisciplinaire: construire une humanité consciente et pacifique dans un monde respecté et sacré.*

---

framework of the „research” axis. I had participated in the creation of the Paris’s cooperative university and it was then hosted by the Paris’s cooperative college.

You immediately accepted this invitation and you deeply impressed the dozens of people present, including our dear and late friend pr. René Barbier.

This meeting decisively oriented all the rest of my teaching and research practices, and therefore my academic career, by giving me the conceptual tools that finally allowed me to make the link between: my personal interests (from personal development to spirituality), my professional

practices (teacher training) and my commitments in actives communities (my public life).

This methodology was also the subject of a joint publication, you and I, during the Cluj-Napoca congress in 2018 where a first intellectual passing took place between us.

The second passage took place in 2019, when I was elected after you as president of Ciret. On this occasion you publicly offered me a magnificent Grail, symbol of the mission of our dear association.

For all this, I am infinitely and eternally grateful to you. Thank you Basarab for your contribution to the best of our humanity.

Professor Basarab Nicolescu Earned the Admiration of Transdisciplinary Community

Atila Ertas*

Thank you, I am honored by your kind invitation to speak at this symposium about Professor Basarab Nicolescu.

I have known and associated with Basarab for more than ten years. We have edited books, participated in each other's transdisciplinary conferences, together started the first transdisciplinary journal called „Transdisciplinary Journal of Engineering and Science”, and maintained a close personal and professional relationship. More than thirty years Professor Basarab Nicolescu has organized many international conferences on transdisciplinary issues such as building peaceful culture, societal conflict, and complex transformative knowledge to shift society towards more sustainable futures.

Professor Basarab Nicolescu is beyond question one of the most important thinkers of the 21st century. The breakthrough innovation of Basarab is that he explained, for the first time, an inclusive methodology for strong sustainability of peace in the world. As we all know peace is one of the most critical complex problems humanities faces today and its resolution requires multiple perspectives and multiple interlinked processes: that is the transdisciplinary process.

As a result, I must mention that Basarab devoted many of his efforts to study the synergy between a culture of peace and transdisciplinarity – that is a new approach to world social problems. Formation of a culture of peace from a transdisciplinary view point, a new mindset for problem posing, solving, and implementation is necessary. Basarab defined specific methods to achieve this new concept and his unique methodology inspired interesting practical applications in many countries.

Basarab is a very creative philosopher. He introduced for the first time in philosophy the notion of the „Hidden Third”, mediating the interaction between the Subject and the Object. In the transdisciplinary approach, the Hidden Third is an interaction term which allows the unification of the transdisciplinary Subject and the transdisciplinary Object while preserving their difference.

The dedication involved in his work over the past three decades, and the tremendous results developed by his transdisciplinary movement for peace, research, and education make him one of the most well-known Transdisciplinary researchers in the world. **Thank you for listening and Goodbye everyone, until we meet again.**

---

* Professor dr. of Mechanical Engineering at Texas Tech University. Dr. Ertas has many years of experience in teaching transdisciplinary design courses. He is the author or co-author of over 190 technical papers that cover many engineering technical fields.

Basarab Nicolescu ou la transdisciplinarité

Magda Cârneli*

Est-ce que la transdisciplinarité est une nouvelle attitude intellectuelle devant la complexe réalité d'aujourd'hui – ou est-elle une nouvelle utopie scientifique qui tente de proposer une science des sciences, une méta-science? Est-ce qu'elle propose une méthodologie unificatrice, applicable aux innombrables sphères dispersées et contradictoires de la connaissance contemporaine, ou bien avance-t-elle seulement un nouveau «esperanto scientifique» pour les plus que huit mille disciplines académiques reconnues et enregistrées dans le monde? Peut-on dire que la transdisciplinarité se constitue comme un nouveau paradigme de la connaissance, ou est-elle plutôt un nouveau cadrage mental, une posture scientifique et intellectuelle qui fait possible le dialogue entre des domaines apparemment très disparates tels la physique quantique et la poésie, la logique et la théologie, l'ingénierie et l'épistémologie, l'astronomie et la philosophie?

Promoteur international de la transdisciplinarité pendant les 40 dernières années, Basarab Nicolescu s'identifie avec celle-ci et avec l'histoire de sa propagation mondiale. Basarab Nicolescu est d'une certaine manière l'incarnation la plus éloquente, la plus convaincante de cette nouvelle attitude scientifique et intellectuelle. Physicien quantique et philosophe des sciences, mais aussi herméneute des arts, il possède l'avantage de pouvoir marier dans sa personne les deux cultures longtemps antagoniques – la culture scientifique, dominante à présent à travers la

technologie, et la culture humaniste se trouvant dans une tentative difficile de défendre ses prérogatives.

Homme de science et homme de culture, tenté par des domaines très divers, Basarab Nicolescu semble poussé par l'ambition et l'idéal d'un *oumo universale* moderne, qui n'accumule plus d'énormes connaissances mais cherche les liens de sens, les schémas universels de tous les domaines. Il les cherche d'abord pour lui-même, pour sa cohérence intérieure, puis il les cherche parce que celles-ci représentent la plus grande provocation de l'humanité actuelle – une rationalité compréhensive et nuancée, dans le cadre d'un nouvel humanisme, «re-humanisé» par la transdisciplinarité.

La lecture de ses livres révèle la façon fascinante dont les principes transdisciplinaires ont été synthétisés dans l'esprit de Basarab Nicolescu, au point de convergence de la physique quantique avec une nouvelle logique ternaire (poursuivant la logique dynamique de la contradiction de Stéphane Lupasco), mais intégrant également des idées de la philosophie allemande de la nature, de la théologie apophatique orthodoxe et des anciennes traditions spirituelles orientales. Basarab Nicolescu a le courage de révéler les sources de sa propre construction intellectuelle, pas toutes des sources «orthodoxes» du point de vue de la vulgate scientifique d'aujourd'hui, et même du point de vue des intellectuels culturels modernes et postmodernes, roumains ou

---

* *Écrivain et historienne d'art. Ancienne chercheuse puis directrice de l'Institut d'Histoire de l'Art de Bucarest, elle a obtenu un doctorat à l'EHESS de Paris. Ancienne directrice de l'Institut Culturel Roumain de Paris, elle fut jusqu'à récemment professeure invitée à l'Université Nationale d'Art de Bucarest.*

---

occidentaux, tentés à leur tour par le réductionnisme et le nihilisme.

Esprit transgressif par définition, Basarab Nicolescu n'hésite pas à convoquer, dans la vision transdisciplinaire, la connaissance poétique et l'expérience mystique ainsi que la rationalité scientifique, dans le but affiché d'une évolution de la conscience. S'il y a 20–30 ans, il était presque impossible d'aborder de telles disciplines sans perdre sa réputation scientifique, le difficile pari de la transdisciplinarité semble désormais gagné. De plus, Basarab Nicolescu a le courage d'affirmer l'importance de l'expérience intérieure (rêves, inspiration, états modifiés de conscience etc.) dans la plus haute invention scientifique et raconte même dans ses livres des expériences spirituelles étonnantes.

L'affirmation du sacré ne me paraît pas moins provocatrice pour le conformisme scientifique et culturel d'aujourd'hui. violemment contestée dans les milieux académiques, la notion de sacré signifie chez Basarab Nicolescu, à la suite de Mircea Eliade, d'abord une expérience intérieure, celle de «la présence au monde de quelque chose d'irréductiblement réel», qu'aucune approche rationnelle d'une connaissance intégrale ne peut plus ignorer, et qui est «l'horizon inévitable de la science contemporaine».

D'esprit européen mais profondément roumain par la généalogie culturelle qui nourrit sa

structure psycho-mentale, Basarab Nicolescu est l'un des grands théoriciens qui veulent récupérer l'élément spirituel dans l'économie de la rationalité contemporaine – comme un niveau supérieur de celle-ci, où l'on peut mettre en œuvre des concepts tels que le *transculturel*, le *transreligieux*, la *transmodernité* ou la *cosmodernité*, et où l'on peut expérimenter un dépassement des antinomies et des contradictions de toutes sortes, par un élargissement de la conscience. C'est peut-être pour cette raison que la transdisciplinarité a d'abord été acceptée plus rapidement par les poètes et les artistes, en tant que professionnels de la sensibilité transgressive, que par les savants. Mais il y a de plus en plus d'universitaires, surtout dans le domaine éducationnel, de partout dans le monde, qui propagent avec ferveur cette vision intégratrice des connaissances humaines actuelles. Et qui nous donnent de l'espoir pour l'avenir.

J'ai rencontré Basarab Nicolescu en 1995 à Paris. Il m'a remis des livres essentiels dans les mains et m'a parlé de spiritualité et de transdisciplinarité. Il m'a donné son amitié généreuse. Ce fut pour moi une «rencontre admirable» qui a marqué indélébilement mon parcours existentiel et spirituel. J'apporte ici mon hommage sincère et ma profonde gratitude à Basarab Nicolescu.

Hommage à Basarab Nicolescu

*Horia Bădescu**

A l'heure de son anniversaire ce n'est pas seulement à l'ami Basarab Nicolescu que je voudrais m'adresser, ni à la personnalité brillante qui nous a donné une œuvre impressionnante, mais aussi et surtout au poète qui se cache pudiquement en lui.

À celui qui, en essayant de répondre à la question fondamentale que l'humanité se pose depuis sa naissance : *Qui sommes-nous?*, a fait de la poésie la voie royale de sa démarche.

À celui qui affirme: «La poésie est la suprême approximation quantique du monde. La mécanique quantique décrit la mécanique de l'univers en temps que la poésie révèle la dynamique secrète» et qui place la grande poésie aux cieux de la *connaissance non séparée*, à côté de la grande gnose et du grand silence, les deux autres visages de la raison.

À celui qui voit en poète un physicien du Sens, complice, au-delà des mots, de l'intelligence cosmique et de la quête sans fin de la Vérité. Parce que connaître la vérité c'est impossible, on le sait très bien, «ceux qui croient avoir trouvé la Vérité n'ont trouvé qu'un cadavre» affirme tranchant Basarab, mais on peut vivre dans et envers la vérité. C'est la preuve de la nécessité du «passage obligé de l'auto connaissance vers l'unité de la connaissance» dont parlait Michel Camus pour définir la Transdisciplinarité. Ce que la poésie le fait elle aussi.

À celui qui considère l'éveil, l'éveil qui se trouve au cœur de la poésie, l'état qui nous aide à retrouver notre troisième mémoire, notre *je* transcendant et qui par son *tiers caché*, essence de la métaphore sacrée, nous offre «le gardien de notre mystère irréductible, seul fondement possible de

la tolérance et de la dignité humaine». Dignité humaine qui, voilà, on la voit mis en cause presque chaque jour.

À toi, ami poète, je t'offre ce poème:

*De la désincarnée incarnation du tiers caché
pour Basarab Nicolescu*

*Il est partout
et nulle part,
comme l'air dans les os
du vent.*

*Il est au-dedans et en-dehors,
en-dehors de l'au-dedans
et au-dedans de ce qui jamais ne se trouve
en-dehors.*

*Il est sans être,
tel l'écho de la mer
dans les coquilles mortes;
en toutes les choses et en soi-même caché,
en toutes les choses et en soi-même
luisant de l'éclat de l'ombre.*

*Avec ses sans-mains nous tient-il lié ensemble,
avec la vue de sa cécité nous conduit-il
sur le chemin du jamais-nulle-part.
Du sans-corps de son incarnation nous provenons.*

*Tu as senti ses ailes
qui t'accorde du non-être à l'être,
qui passe ton immortalité entre les paumes de la vie;
tu as entendu sa voix sans paroles.*

Bon anniversaire, mon cher Basarab!

* *Ecrivain, Poète, Docteur ès Lettres, ancien Directeur de l'Institut Culturel Roumain et Conseiller aux affaires culturelles et pour la Francophonie de l'Ambassade roumaine à Paris, Membre du Comité Scientifique de l'Institut International pour l'Opéra et la Poésie de Vérone, Chevalier dans l'Ordre "Palme Académiques" (France), Commandeur dans l'Ordre du „Mérite Culturel" (Roumanie), Prix de l'Académie Roumaine (1991), Prix européen de poésie francophone Léopold Sédar Senghor (2004), Grand Prix de Poésie Nichita Stănescu, Membre d'honneur de l'Académie Francophone.*

Basarab Nicolescu – l'Homme cosmoderne

Simona Modreanu*

Ce volume est le fruit d'une belle aventure, une aventure de l'affection et de l'esprit. Une aventure imprédictible, spontanée, comme toutes les histoires authentiques, dans laquelle, aux côtés de Florent Pasquier, le président du CIRET, que je remercie pour son aide et son soutien indéfectible, je me suis embarquée avec enthousiasme.

Le point de départ fut une évidence, personnelle à la limite: Basarab laisse des traces dans tous ceux qui ont eu la chance de l'approcher (René Char disait à propos des poètes, qu'ils doivent laisser des traces, non des preuves, car seules les traces font rêver), eh bien, les traces que laisse Basarab ne font pas seulement rêver, elles font réfléchir, elles vous font changer de perspective. Tout doucement. On ne sait pas quand et comment cela se produit, mais on découvre tout à coup que quelque chose d'essentiel a changé en nous et que nous ne posons pas le même regard sur la réalité. Ensuite, j'ai contacté les Editions Junimea de Iasi, qui ont publié, ces dernières années, plusieurs ouvrages de Basarab (*La Transdisciplinarité. Manifeste, Qu'est-ce que la réalité? Nous, la particule et le monde* etc.) qui ont tout de suite accepté de porter ce beau projet.

C'est donc ainsi que ce volume a pris formes, suite au constat, renforcé par les conférences et colloques transdisciplinaires, mais notamment durant l'année dernière, tout au long du 3e Congrès Mondial de la Transdisciplinarité, que des personnes venues de tous horizons, aussi variés géographiquement, intellectuellement et artistiquement témoignaient de cette emprise vitale, de cette marque profonde que Basarab avait laissée dans leur esprit. D'ailleurs, l'empresse-

ment et le nombre de ceux qui ont répondu à notre appel à contribution sont tout à fait remarquables. Comme vous pouvez le voir naviguant dans le sommaire, depuis l'Europe jusqu'à l'Asie, et depuis le Mexique jusqu'à l'Amérique du Nord, la variété des formes d'influence et de contamination fertile de la pensée de Basarab est impressionnante. La physique, les mathématiques, l'informatique, l'architecture, la géométrie sacrée, les neurosciences, la philosophie, la littérature, l'enseignement, l'organisation sociale, les arts plastiques ou la musique, tous ces domaines de la connaissance se retrouvent, s'enlacent, se complètent, se répondent en échos transdisciplinaires dans le volume que voici, un volume qui ne saurait se soumettre à une simple étiquette traditionnelle. C'est tout à fait naturel, car Basarab Nicolescu a toujours tenté, dans son athanor personnel, de réaliser la combustion supérieure de la science, de la spiritualité, des lettres et des arts.

Pour garder la fraîcheur et l'authenticité des contributions, nous avons choisi de ne pas les traduire et de les laisser vivre donc dans les trois langues que Basarab Nicolescu manie. Les textes s'échelonnent ainsi de démonstrations et analyses scientifiques raffinées à des poèmes et œuvres d'art inspirés par la vision transdisciplinaire, en passant par des formules pédagogiques ou des structures architecturales innovantes. Ne manquent pas les évocations personnelles, les souvenirs amicaux, ainsi qu'un petit album photo, le tout destiné à esquisser, imparfaitement et incomplètement bien sûr, les multiples et toujours surprenantes facettes d'une *présence*.

* Professeure des universités, HDR, directrice du Département de langue et littérature françaises de l'Université Alexandru Ioan Cuza de Iași (Roumanie), traductrice. Docteur ès lettres de l'Université de Paris VII. Directeur-adjoint du Centre Culturel Roumain de Paris (1999–2001). Auteure des livres: *Cioran sau rugăciunea interzisă/Cioran ou la prière interdite* (Iași, 2002); *Eugène Ionesco ou l'agonie de la signifiante* (Iași, 2002); *Le Dieu paradoxal de Cioran* (Paris, Rocher, 2003); *Cioran*, (Paris, OXUS, 2003); *Lecturi nomade/Lectures nomades* (Iași, 2006); *Lecturi sedentare/Lectures sédentaires* (Iași, 2010), *Lecturi infidele/Lectures infidèles* (Iași, 2014), *Lectures fluides* (Iași, 2018), *L'Atome, une histoire sans fin* (Iași, 2020); *Cioran ou la chance de l'échec* (Paris, 2021).

Basarab Nicolescu et les voies de la connaissance

Simona Modreanu

Basarab Nicolescu este un căutător de comori. Neobosit. Comori pentru minte, suflet și literatură. Savant bine-cunoscut și totodată trăitor în duh, cercetător de gânduri și făuritor de cuvinte meșteșugite. Basarab nu este omul conjuncției disjunctive *sau*, ci al celei coordonatoare *și*, citind mereu ființa în cheie holistică, deslușind punți între știință, religie, artă, literatură, asumându-și simultan nu doar întrebările științei, ci și nedumeririle, spaimile sau visele unei lumi tot mai derutate de propria-i înscriere în timp. Într-o epocă în care ne încercăm dureros sentimentul că am pierdut ceva esențial pe drum, că vârfurile civilizației tehnologice nu coincid neapărat cu cele ale evoluției omului ca întreg, Basarab ne spune, aidoma vechilor înțelepți, că drumurile

spre culme sunt nenumărate, important este să-l găsești pe cel potrivit și, mai cu seamă, să nu uiți nicio clipă că nu este singurul.

Pe urmele lui Terențiu, Basarab Nicolescu poate mărturisi, împreună cu poetul Nichita Stănescu:

Sunt un om viu. Nimic din ce-i omenesc nu mi-e străin. Abia am timp să mă mir că exist, dar mă bucur totdeauna că sunt.

***** muzica

La început a fost știința...

***** muzica

La sfârșit, ne rămâne misterul...

Beyond Religion: (Orthodox) Christianity in Transdisciplinary Perspective

Doru Costache*

Forgetfulness of wisdom and identity seems to be the dominant of contemporary societies, especially those whose rhythms draw on the modern obsession with „what’s new”, with recent things. The knowledge-gathering culture of such societies does not help either, as new data piles up on top of older information, information which most times ends in the pit of oblivion before having been processed and learnt from. No wonder we end up forgetting many things, including our own identity.

Traditional societies, with their oral culture, living memory, and wisdom-gathering processes fare much better, but not us, information-oriented cultures. As we are overwhelmed by the amount of data we collect, the meaning and the connection of things elude us. Christians in general and Orthodox Christians in particular have not escaped this trap, traditional though some of us might claim to be. Clogged with the information we have gathered in history, and having forgotten the traditional processes of discerning wisdom, we have ended up misrepresenting our identity. Just think of how we understand Christianity as religion! Jesus Christ and Paul the Apostle went to the synagogues of their time – places of religious significance – to find potential listeners, and when they found, they guided the converts away from religion, to life, truth, and beauty, to the fulness of life. It should not come as a surprise that their converts called themselves „disciples”, students, and that they understood Christianity as a philo-

sophical school, in the sense of philosophy as a way of life, not religion. For many centuries, in fact, Christian disciples understood „religion” as paganism.

In turn, contemporary Christians drag the people away from life and give them religion, with all its problems, which become increasingly obvious with the time passing. Just think of the human cost of murderous religious wars – taken either literally or figuratively – from the unbearable spectacle of Christian disunity to hatred for everything different, and from the hatred of Orthodox against Orthodox to the religiously sanctioned genocide of the Ukrainian people under the pretext of a myth. Become religion, Christianity, including Orthodox Christianity, has severed its connection with life and things – misrepresenting even the sense of religion, the way most religions do. As Basarab Nicolescu reminds us, religion means „that which binds things again”,¹ not that which separates.

If there is something Christians, generally, and Orthodox Christians in particular, need to address with utmost urgency, that is our identity – an identity we misunderstand, if we have not altogether forgotten. For Christianity, especially Orthodox Christianity, is not a religion, and it should not behave as one, isolationist, intolerant, and murderous in the name of ideology and out of thirst for power.

Accordingly, I call this perception into question. My own research shows that, originally, as

---

* *Protopresbyter dr., Associate Professor at St Cyril’s Coptic Orthodox Theological College, Sydney College of Divinity, Australia. He is an Honorary Associate of Department of Studies in Religion, University of Sydney, where he also is the Selby Old Fellow in Religious History of the Orthodox Christian Faith. He was recently appointed Research Director of the Institute for the Study of Christianity in an Age of Science and Technology (ISCAST).*

---

disciples of the Teacher, Christians considered Christianity a school² – as Pierre Hadot would have it, one that trains people for life.³ There are many elements within Christ's Gospel that support this view, and the same goes for the available ecclesial evidence, whether written or chanted or painted.

The Christian phenomenon, including its Orthodox iteration, was never meant to be reduced to the status of a religion, whose ritual obscures all other aspects.⁴ True, Christianity has emulated various religious traditions in history, from which it has borrowed a range of elements, including ritual, and has even innovated in matters religious. But, in so doing, it has utilised religious channels for the purposes of communicating Christian wisdom to religious audiences, not for dismissing wisdom and for growing oblivious of its own identity. In time, unfortunately, the religious aspect has become prevalent, bringing Christianity as a school of life almost to extinction. This is the truth we must realise and the problem we must address.

Against this backdrop, and apart from the need for Christianity to renew awareness of its origins and identity, Nicolescu's concept of „transreligious attitude” is an excellent tool for grasping the Christian phenomenon. As the author describes it, this attitude corresponds to „that which links beings and things and, in consequence, induces in the very depths of the human being an absolute respect for others, to whom he or she is linked by their sharing a common life on one and the same Earth”.⁵

This, precisely, is what Jesus suggests when he points out his intention to fulfil the law and the prophets, not to abolish them (Matthew 5:17). And knowing Jesus as the Logos of all existence, law, wisdom, and prophecy, the early Christians took his words as a promise to all cultures to become mature. It is this common denominator, namely, seeking maturity, that allowed the early Christians to assess and to welcome the contributions of other cultures as intrinsically Christian. Their attitude was transcultural and transreligious. Recent research has alerted us about the nonreligious nature of early Christianity. The time has

come for us, Christians, including Orthodox Christians, to interpret these findings, and Nicolescu's concept of „transreligious attitude” is extremely helpful to that end.

Echoing Constantin Noica's conviction that, so far, *homo christianus* is the highest human achievement,⁶ Nicolescu understands Orthodox spirituality, for example represented by Saint John Climacus' *Ladder of Divine Ascent*, as mapping human spiritual evolution.⁷ Elsewhere, he refers to the icon as the fullest – insofar as transfigured – image of nature.⁸ From this vantage point, I would say, Christianity constitutes a framework for human development, for cultivating the noble life, for realising humanity's full potential.⁹ As such, Christianity, in transreligious and transcultural fashion, appreciates the views, the values, and the victories other cultures have achieved in their quest for spiritual maturity.¹⁰ This perception of Christianity finds abundant confirmation in its early and medieval history, times when Christians viewed themselves as disciples of a philosophical school. It is to this wisdom that we must return in order to retrieve Christianity's forgotten identity. Basarab Nicolescu's concept of „transreligious attitude” points us in the right direction.

Note

¹ Basarab Nicolescu, *From Modernity to Cosmodernity: Science, Culture, and Spirituality* (Albany: State University of New York Press, 2014), 14.

² Doru Costache, „The Teacher and His School: Philosophical Representations of Jesus and Christianity” in *The Impact of Jesus of Nazareth: Historical, Theological, and Pastoral Perspectives*, vol. 2: *Social and Pastoral Studies*, ed. Peter G. Bolt and James R. Harrison, CGAR Series 2 (Macquarie Park: SCD Press, 2021), 227–251.

³ Pierre Hadot, *Philosophy as a Way of Life: Spiritual Exercises from Socrates to Foucault*, trans. Michael Chase (Oxford: Blackwell, 1995), 107.

⁴ Frances M. Young, ‘Christian Teaching’ in *The Cambridge History of Early Christian Literature*, ed. Frances M. Young, Lewis Ayres, and Andrew Louth (Cambridge University Press, 2004), 91–104, esp. 91.

⁵ Nicolescu, *From Modernity to Cosmodernity*, 15.

⁶ Constantin Noica, *De caelo: Încercare în jurul cunoașterii și individului* (București: Humanitas, 1993), 153.

---

⁷ Niclescu, *From Modernity to Cosmodernity*, 205.

⁸ Basarab Niclescu, *Transdisciplinaritatea: Manifest* (Iași: Polirom, 1999), 33–34, 78–79.

⁹ Doru Costache, 'Being, Well-being, Being for Ever: Creation's Existential Trajectory in Patristic Tradition' in

Well-being, Personal Wholeness and the Social Fabric, ed. Doru Costache, Darren Cronshaw, and James Harrison (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2017), 55–87.

¹⁰ Niclescu, *From Modernity to Cosmodernity*, 16.

Brăila, un oraș cosmopolit*

Ionel Câdea

Membru corespondent al Academiei Române

Motto:
Brăila înoată în aur...

Va trebui să explicăm, de la bun început, că această trăsătură a orașului (așezării) Brăilei se leagă în mod obiectiv de „caracterul pestriț”, „de amestecul mai multor naționalități și limbi”, aici, pe malul stâng al Dunării, în fața bălții cu același nume și în vecinătatea celor trei mari provincii românești, la răsărit Dobrogea, la nord Moldova, iar către nord-vest Transilvania.

Iată de ce, pentru a surprinde câte ceva din cosmopolitismul său, va trebui să amintim cât se poate de succint marile etape ale istoriei sale.

Vechimea și toată vrednicia brăilenilor în istoria noastră au fost rezumate de Nicolae Iorga, în 1926, la o conferință ținută la „Teatrul Comunal”. Aici, printre altele, a spus un lucru care pe brăileni îi copleșește și astăzi: „*Nu Brăila este fiica Țării Românești, ci ea este maica acestui principat*”, evident dezvoltând după aceea o serie întregă de considerații legate de comerț, comerțul brașovenilor cu Țara Românească, negoț ce ajungea la Dunăre pentru a merge mai departe cu produsele către Mare. Aceste realități ne aduc și prima atestare documentară sigură a așezării Brăilei la 20 ianuarie 1368.

Există și o altă dată pentru prima atestare a Brăilei, dar ea, Brăila, nu este numită în acel act, un salvconduct al regelui maghiar pentru aceeași negustori brașoveni, din 28 iulie 1358, care acordă o serie de privilegii negustorilor sași, „*între vărsarea Siretului în Dunăre și vărsarea Ialomiței în Dunăre*”, fără să se pomenească o așezare anume.

În ceea ce ne privește, vreau să spun că muzeul a făcut din această dată, a primului document ce pomenește limpede Brăila, o *Zi a orașului Brăila*, la 20 ianuarie când, instituția muzeală, cel puțin din anul 1993, când am serbat 625 de ani de existență documentară, a editat și primul număr al gazetei unice „Brăila 625”. Apoi an de an până în zilele noastre, trecând și peste *Jubileul Brăila 650*, eveniment serbat odată cu Centenarul Marii Uniri în 2018, am reușit să adunăm, aici, mai marile sau mai micile descoperiri în ceea ce privește trecutul istoric al Brăilei.

În 2021 s-au împlinit 150 de ani de la nașterea patriarhului istoriografiei naționale, un uriaș al culturii naționale, un uriaș al culturii europene, un istoric într-adevăr de extraordinară suprafață și adâncime. Am pomenit mai sus felul în care istoricul judeca Brăila, pe care o considera *maica principatului Țării Românești și nu fiica sa*. Să mai adaug că a fost puternic legat de oraș politic și cultural. Și-a dorit foarte mult ca la serbările Centenarului eliberării de sub turci (1929), să nu lipsească, ceea ce s-a și întâmplat, descoperind atunci (decembrie 1929) cărțile de cult ale Mitropoliei Proilaviei (Berayl).

În 1928–1929, când Iorga a fost contactat de către fruntașii locali și de către oamenii de cultură ai locului pentru a participa la serbările Centenarului, el a redactat, de asemenea, câteva texte privitoare la Brăila. Unul dintre ele sună astfel: „*Brăila oraș și județ este un punct de vioiciune și de energie în viața țării – numai aici s-au putut ține sub turci oameni de o vitejie și o răbdare fără seamăn – numai astfel de oameni au alergat apoi după eliberare pentru a pune ordine în tot ceea ce*

Vedere din portul Brăila

urma să se întâmple”. Și mai spune un lucru, care desigur poate să pară banal sau de circumstanță: „*La Brăila, tineretul – spune Iorga – are o datorie de împlinit care nu se poate confunda cu a altora*”. Era vorba, la momentul respectiv, de organizarea Congresului studențimii române în 1928.

Am să mă întorc însă, după acest omagiu adresat patriarhului istoriografiei noastre, la ceea ce a însemnat istoria orașului de la prima atestare documentară, trecând foarte repede peste câteva etape, la momentul în care Brăila este oraș al Țării Românești, iar portul Brăilei aduce beneficii visteriei domnești. Fără îndoială că, în 1470, concurența pe care Brăila o făcea Galaților și comerțului pe mare și Dunăre al Moldovei era importantă, chiar dacă la data amintită, Cetatea Albă este încă în posesia Moldovei lui Ștefan cel Mare.

În 1470 are loc, cum spune cronica, „*arderea și nimicirea Brăilei*” de către Ștefan cel Mare care intră cu oastea și reușește să anihileze pentru o foarte scurtă vreme activitatea comercială a orașului. Dar Brăila s-a ridicat imediat și, lăsând la o parte toate cele ce țin de evoluția politică, trebuie să spun că, în 1481, Ștefan cel Mare a venit din nou cu oaste în Țara Românească pentru a așeza un nou domn. De data aceasta a trimis o scrisoare către brăileni, râmniceni și buzoieni, adică celor din marginea de nord-est a Principatului Țării Românești în care le recomandă să rămână cu toții la locurile lor, să are, să semene etc., pentru că el vine cu gânduri bune și vine să așeze „*domn nou și bun*” în scaunul Țării Românești.

Răspunsul brăilenilor, care se păstrează în original pe foaia întoarsă a scrisorii lui Ștefan cel Mare, la Arhivele Naționale de la Brașov, este unul teribil și arată în bună parte moravurile timpului. Ei, brăilenii, mari și mici, răbufnesc: „*Ai tu oare minte, ai tu oare creier de-ți prăpădești hârtia și cerneala pentru un copil de curvă, și zici că-ți este fiu? Dacă îți este fiu, ia-l și pune-l domn în țara ta, iar pe mumă-sa, Călțuna, ia-o și ține-o și tu să-ți fie doamnă cum au ținut-o toți pescarii din Brăila*”.

Răspunsul este unul strivitor pentru Ștefan și, evident, raporturile cu Moldova au continuat cu aceleași tensiuni, pentru că se înregistrează și sub urmașul lui Ștefan, Bogdan cel Orb, în 1508, la fel, un raid împotriva Brăilei. Concurența economică este un lucru extraordinar și în această vreme.

Ne apropiem de momentul 1538, când Suleyman Magnificul sau Suleyman Legiuitorul, marele, sublimul sultan al Imperiului otoman, la întoarcerea din expediția de pedepsire a lui Petru Rareș, a pus ochii pe două extraordinare localități: în Țara Românească, Brăila, iar dincolo, în Moldova, pe Tighina, pe care o transformă, cum spun turcii, în cetatea Bender-ului. Dincoace, Brăila, anexată de turci, va fi multă vreme numită Berayl, și doar mai târziu Ibrail, devenind al treilea cap de pod al Imperiului otoman, în lungul Dunării de Jos (după Turnu Măgurele, 1396 și Giurgiu, 1420).

Este un moment teribil pentru Brăila. Din 1538 și până în 1828–1829, când a avut loc eliberarea și revenirea la Țara Românească, se

scurg numai puțin de 290 de ani. Din 1538, Brăila intră într-o altă geografie politică, în care turcii dictează legea locului. Ceea ce se întâmplă extraordinar din această perspectivă ne apropie de orașul cosmopolit Brăila și de mozaicul etnic, care s-a creat aici. De curând, regretatul profesor Mihai Maxim, reputat turcolog, a descoperit în Arhiva Marilor Viziri de la Istanbul un document excepțional, și anume, un recensământ al orașului Brăila și al kazalei Brăila cu satele din preajmă, recensământ făcut în 1570. Este foarte important acest recensământ. El relevă faptul că la acea dată, la Brăila existau 23 de cartiere creștine (mahalale creștine), și aici înțelegem faptul că este vorba și de români, într-o proporție care vom vedea că se menține până în secolele XIX și XX, dar și de greci de la o vreme, se adăugă bulgari, iar ceva mai târziu de 1570, armeni și evrei.

În același timp existau și trei cartiere musulmane. Acest recensământ, pe care am reușit să-l publicăm chiar în 2018 la sărbătoarea *Brăila 650*, menționează și un cartier unguresc, însemnând însă, foarte probabil, populație de negustori sau alte categorii sociale venite de la Brașov. Turcii au obiceiul, pe care îl iau din Bizanț, ei notează totul: cine, al cui fiu este (acolo unde este vorba de familie, de gospodărie), ei menționează și persoanele văduve și pe cei necăsătoriți (holtei).

Impresionează precizarea celor 23 de mahalale creștine ale căror nume este dat de numele preotului creștin aflat în fruntea lor: Popa Dan, Popa Vlad, Popa Stan etc. Acest document este încă la începutul a ceea ce poate să ne spună în legătură cu Brăila multietnică. Pentru că dacă este să ne întoarcem în timp și mai mult, trebuie să amintim că încă din secolele V–IV î.Hr. aveam la Brăila în cercetările arheologice făcute la Brăilița de înaintașii noștri, Nicolae Harțuche și Florian Anastasiu, dovezi ale prezenței vechilor greci cu produse extraordinare: vin și uleiuri. Amforele grecești sunt transformate în urne funerare de către cei ce locuiau atunci pământul acesta, al Brăilei. Așadar, grecii din vechime și apoi în Evul Mediu (după 1453), iar mai nou în vremurile moderne, se apropie de Brăila și se așază la Brăila. Foarte mulți provin din tot cuprinsul Eladei aflate sub stăpânire otomană.

Pentru a nu mai vorbi de faptul că, odată cu

face cu un întreg exod al populației bulgărești de la sud de Dunăre, care vine și se așază masiv în Brăila.

În secolele XVII–XVIII, odată cu prigonirea celor care în Rusia vor să țină vechea credință (vechiul calendar), aceștia fug și se așază și la Brăila în zona Pisc, la nord de așezarea medievală, unde vor crea o puternică colectivitate a rușilor lipoveni. Până astăzi este una dintre etniile cele mai bine reprezentate la Brăila, alături de greci, bulgari, armeni, evrei, care și ei, de la jumătatea secolului al XIX-lea, au venit masiv la Brăila pentru comerțul atât de prosper ce se înfiripă aici după Tratatul de la Adrianopol (1829).

Toate aceste etnii au căpătat dreptul firesc de a-și ridica un lăcaș de rugăciune pentru credincioșii comunității respective și foarte multe astfel de lăcașuri de cult au apărut în cuprinsul Brăilei. De curând o altă descoperire foarte interesantă făcută în Arhiva Istorică Militară Centrală de la Moscova a unui distins coleg, Mihai Anatolii Ciobanu, ne-a arătat planuri ale orașului și vederi ale orașului făcute în secolul al XVIII-lea de către ruși, în perioadele în care ei au ocupat orașul. Vedem în aceste noi documente un număr destul de mare de minarete pentru geamiile care, evident, au fost construite pentru populația musulmană (secolele XVI – primul sfert al secolului XIX).

Între anii 1993–1994, am avut posibilitatea să fac cercetări arheologice la Biserica Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril din Brăila, o biserică ce continuă geamia sau mecetul, cum i-au spus unii, din Piața Traian de astăzi.

În Piața Traian, în centru orașului, vizavi de muzeu, o bisericuță fără turlă, acoperită cu olane nu este altceva decât fosta geamie (secolul XVII) dezvoltată între 1829–1830, la porunca țarului Rusiei și a Marelui Duce Mihail într-o biserică creștină. Am putut să dovedesc arheologic că această biserică, ce se năștea pe trupul unui mecet, suprapunea tot un lăcaș de închinăciune și anume un cimitir creștin (secolul XV). Au fost descoperite 49 de morminte în perfectă stare, așezate creștinește, cu tot ceea ce înseamnă ritul și ritualul. Se poate observa cum pe un loc sfânt al creștinilor, pe cimitirul acesta, care este al doilea ca vechime în Brăila, otomanii și-au edificat lăcașul lor de rugăciune.

În 1986 am descoperit cel mai vechi cimitir creștin (secolele XIII–XV) din Brăila, în curtea casei lui Perpessicius (str. Cetății, 70), una dintre personalitățile Brăilei și ale culturii naționale.

Pe locul primului cimitir creștin, turcii au edificat cetatea, pentru că trebuie să arătăm că cetatea Brăilei – o chestiune fundamentală din trecutul ei – este construită din porunca lui Suleyman Magnificul între 1540–1546, același sultan care a poruncit anexarea Brăilei și a Tighinei în 1538.

În secolele XVI–VIII, cetatea a fost apoi ocupată de către creștini: de pildă, Ioan Vodă cel Cumplit (1574); banul Manta, pentru Mihai Viteazul (1595); rușii în cursul războaielor ruso-tomane (1770, 1810).

În secolul al XIX-lea, trecând peste momentul eliberării, care aduce și această poruncă a transformării mecetului în biserică, orașul capătă dintr-o dată o croială occidentală. Nu există oraș în Țara Românească și Moldova care să fie atât de sistematizat așa cum a fost sistematizată Brăila după eliberarea de sub turci. Este o capodoperă de arhitectură alinierea Brăilei între B-dul Cuza și Dunăre, între fostul traseu al ultimului zid de apărare și Dunăre. Se deschid de aici perspective extraordinare pentru oraș. De aici, nu copierea, ci însușirea unor elemente extraordinare pentru dezvoltarea orașului, străzile pornesc toate radial din centru, iar paralel cu ultimul zid de apărare al orașului acesta se va dezvolta, apoi, în etape. Planurile orașului, unele dintre ele, sunt concepute de arhitecți care au ajuns între timp arhitecți ai capitalei, ai Bucureștilor în secolul al XIX-lea. În această vreme Brăila crește din punct de vedere economic exponențial. Aceste comunități de greci, de bulgari își construiesc bisericile și școlile lor. De aceea, Brăila are aspectul acesta cosmopolit, fiecare dintre comunități fiind liberă în dezvoltarea ei. Să ne gândim la comunitatea bulgară cu splendida biserică construită, cu școală, cu gazete, multe implicate în lupta pentru eliberarea Bulgariei de sub turci, într-un moment în care noi nu obținerăm independența.

La Brăila a început Academia Bulgară de Științe aspect cunoscut și recunoscut, prima etapă fiind Societatea Cărturarilor Bulgari (1869) printre semnatari aflându-se și Hristo Botev. La Brăila apar periodice ale bulgarilor, ca „Petru cel

Hâtru” sau „Duma” („duma” cuvântul emigranților bulgari) etc.

În ceea ce privește comunitatea greacă, ea se remarcă prin construirea Bisericii Buna Vestire (1872), cea mai mare biserică a grecilor din diaspora. La fel, *Teatrul Rally*, ce domină latura de vest a pieței vechi a orașului (Piața Sf. Mihail, Piața Sf. Arhangheli, Piața Lenin, Piața Traian de astăzi). În 1903, Nicolae Iorga, venind, se pare, pentru prima dată la Brăila, descrie entuziasmat „zona palatelor” din Piața Sf. Arhangheli de atunci, având cuvinte calde de apreciere a contribuției grecilor, întâlniți pretutindeni în oraș, la dezvoltarea Brăilei.

Una dintre școlile cele mai importante construite acum, la sfârșitul secolului XIX–începutul secolului XX, Școala greacă, a fost ridicată cu materialele rămase în urma edificării Morii Violatos. La fel, comunitatea greacă are pentru această vreme o serie de tipografii, așa cum este Tipografia „Pericle Pestelmagioglou” cu realizări grafice dintre cele mai impresionante (albumul *Eliberarea Eladei*, adevărată capodoperă a tiparului la sfârșitul secolului al XIX-lea).

Presa la Brăila este extraordinar de diversă și în foarte multe limbi: greacă, bulgară, italiană, evreiască. În 1912, Brăila avea 31 de periodice, ocupând locul patru în țară după București, Iași și Craiova.

Trebuie să remarcăm și contribuția armenilor la viața orașului. Și ei au reușit să-și edifice biserica în apropiere de centrul orașului încă din 1837, nu departe de Biserica Catolică, iar comunitatea rușilor lipoveni, pe lângă bisericile ridicate în cartierul Pisc, au construit Biserica Mitropoliei în preajma Grădinii Publice, pentru că după 1945, aici, la Brăila, s-a așezat reședința mondială a rușilor lipoveni.

În secolul al XIX-lea, comunitatea evreiască de la Brăila sporește tot mai mult și în 1864 înregistrăm construirea Templului Coral, iar în timp s-au adăugat alte șapte sinagogi.

Referitor la cosmopolitismul Brăilei, este suficient să vezi numele date marilor hoteluri: Athena, Sankt Petersburg, Bristol (locul în care s-a născut celebra, mai târziu, soprana Hariclea Darclée), Hotel Frances (astăzi sediul Muzeului

---

Brăilei „Carol I”), care la rândul lui succeda Cazinoului Nicoletto Armelino.

Dezvoltarea urbană a orașului are un aer cosmopolit. Principala arteră, Strada Regală, care pornește din piața veche a orașului, ajungând până în capătul de apus al orașului, a păstrat pe o parte și pe alta clădiri cu unul sau două nivele, în special de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, din păcate, nu îndeajuns respectate de edilii de astăzi. Nu există oaspete care să nu remarce astăzi frumusețea acestei zestre edilitare, pe de o parte, iar pe de alta degradarea acesteia. Avem din fericire, la Brăila o foarte frumoasă secvență din ceea ce s-a numit stilul *art nouveau*-ului. Credem că este imperios necesar ca această zestre a orașului să fie restaurată și pusă în valoare în beneficiul tuturor locuitorilor de astăzi și de mâine.

Un aspect al cosmopolitismului Brăilei este dat și de personalitățile cu totul deosebite în plan cultural și științific ce s-au născut aici în secolul al XIX-lea, rezultat al amestecului populației cu aspect de mozaic etnic: Panait Istrati, Perpessicius, Ana Aslan, Hariclea Darclée, Anton Dumitriu. Chiar dacă Panait Istrati nu a parcurs decât patru clase primare, opera sa purtând pecetea geniului

unui autodidact, ceilalți, mulți dintre ei din familii românești, așa cum sunt Nae Ionescu și Vasile Băncilă, au fost absolvenți ai vestitului Liceu „N. Bălcescu” de aici.

Învățământul la Brăila a beneficiat de foarte multe școli particulare în limbile membrilor comunităților așezate aici, de-a lungul timpului: grecești, dar și cu predare în limbile franceză și italiană, școli bulgărești, evreiești, armenesti. Toți cei care doreau să urmeze mai departe școala se adunau la Liceul „N. Bălcescu” și, mai apoi, la Liceul de Fete Nr. 1 ca absolvenți pe care i-am enumerat mai sus. Evident lista lor este mult mai mare și odată cu secolul XX constatăm prezența absolvenților de la Brăila în multe dintre domeniile fundamentale ale științei și ale culturii naționale.

În veacul ei de aur, așa cum îmi place să numesc perioada 1829–1929, Brăila a reprezentat în economia națională aproape un sfert din exportul și importul Țării Românești și apoi al României, motiv care susține și explică dezvoltarea acestui oraș cu trăsături aparte în ceea ce privește mozaicul etnic și aspectele de viață cosmopolită.

Jean-Jacques Askenasy
Membru de onoare al Academiei Române

J.-J. Askenasy – *Adevărata esență umană: a vedea omul din fiecare evreu așa cum vezi omul din fiecare român, francez sau spaniol**

Cătălin Mosoia

Interviul cu medicul, profesorul și neurologul Jean-Jacques Askenasy, membru de onoare din străinătate al Academiei Române, a avut loc în biroul Secției de științe agricole și silvice. Ne-am așezat la masa dialogului, însă Jean-Jacques Askenasy privea trist spre rafturile bibliotecii. Observase volumul *Marea dramă a Academiei Române*¹, carte apărută la 65 de ani de la momentul 1948. Nu am îndrăznit să spun nimic. Interviul a început cu momente de tăcere. La un moment dat, întreabă dacă academician Iuliu Hațieganu (1885–1959), unul dintre profesorii săi de pe vremea când era student la Facultatea de Medicină din Cluj-Napoca (Institutul Medico-Farmaceutic, cum se numea atunci), este menționat în carte. Ne uităm și constatăm că în volum apare doar numele fratelui, Emil Hațieganu², membru de onoare al Academiei Române.

Cătălin Mosoia: *L-ați avut profesor pe academician Iuliu Hațieganu?*

Jean-Jacques Askenasy: Am avut onoarea să am o serie de dascăli care au fost personalități științifice remarcabile, iar una dintre acestea a fost medicul Iuliu Hațieganu, specialist în medicină internă.

Profesorul Iuliu Hațieganu n-a făcut parte din niciun partid politic. În anul 1931 a acceptat postul de ministru fără portofoliu în guvernul lui Nicolae Iorga, însă după trei luni și-a dat demisia. În anul 1952, Profesorul Hațieganu a fost îndepărtat de la catedră, dar prestigiul său științific era colosal: în luna decembrie a aceluiași an a fost invitat la București să participe la lucrările sesiunii

lărgite a Secției de științe medicale a Academiei Române, secție care era condusă de Profesorul academician Constantin I. Parhon. Amintesc că printre participanții la această manifestare s-au aflat academicienii Daniel Danielopolu, Ștefan Milcu, Grigore Benetato, Vasile Mârza și Aurel Moga. După ceva timp, Profesorul Iuliu Hațieganu a fost reprimat la catedră și a fost invitat să susțină conferințe. Am fost prezent la prima prelegere a profesorului Hațieganu după revenirea sa în învățământ. Conferința s-a intitulat „Boala emfizematoasă” și s-a desfășurat, cu sprijinul unui anumit medic Fodor, în amfiteatrul de la primul etaj al Clinicii Medicale 3 din Cluj-Napoca. Toate locurile din amfiteatru au fost ocupate cu două ore înainte de începerea conferinței. Scările care conduceau la amfiteatru erau pline de tineri, era imposibil să urci sau să cobori o treaptă. Eu însumi am ocupat un loc pe scară, aproape de amfiteatru. Studenții norocoși se aflau aproape de sala unde conferința Profesorul; unii dintre aceștia luau notițe, iar informațiile se transmiteau ca telefonul fără fir și așa ajungeau și la cei care se aflau pe scară sau în curtea clinicii. Studenții îl adorau pe Profesorul Iuliu Hațieganu! Conferința lui de revenire la catedră a fost un triumf!

Constat că anul acesta se împlinesc 67 de ani de la alegerea Profesorului meu, Iuliu Hațieganu, membru titular al Academiei Române; totodată, se împlinesc șase ani de la alegerea mea, unul dintre elevii săi (precum și a multor alți elevi care i-au urmat învățămintele), membru de onoare al Academiei Române, cel mai prestigios for științific și cultural al României.

Cătălin Mosoia: *Profesorul academician Iuliu Hațieganu a făcut parte din acea categorie de oameni pe care nu-i poți uita...*

Jean-Jacques Askenasy: Profesorul Iuliu Hațieganu a fost un mit și cred că nu numai pentru mine. Cine l-a avut profesor nu îl poate uita. Există asemenea personalități pe care nu le poți uita niciodată. Eu am mai avut asemenea mituri: Oscar Sager și Vlad Voiculescu. Fără să-mi dau seama, am încercat să-i imit, dar nu am putut să fac ceea ce au făcut ei, pentru că nu am avut calitățile înnăscute pe care ei le-au avut.

Cătălin Mosoia: *Puteți menționa câteva trăsături ale personalităților științifice care v-au fost profesori?*

Jean-Jacques Askenasy: De la medicul și profesorul academician Iuliu Hațieganu am reținut responsabilitatea examinării medicale. Ca om, Iuliu Hațieganu s-a comportat ca un gentleman în toată perioada când a fost hulit de comuniști; nu s-a coborât la vulgarități. Vlad Voiculescu avea un deosebit har pedagogic și a fost mitul meu de dascăl – nu a spus vreunui student că diagnosticul pe care l-a dat nu este bun ori nu este corect, ci obișnuia să spună: „Aveți dreptate, dar aș vrea să fac niște completări”.

Cătălin Mosoia: *Cum de v-ați îndreptat către medicină la vremea când s-a pus problema urmării unei facultăți?*

Jean-Jacques Askenasy: Vreau să amintesc câteva întâmplări de pe vremea când eram copil. Am sentimentul că, astfel, m-aș apropia oarecum de adevăr și aș putea răspunde la întrebarea dumneavoastră.

M-am născut la Sofia, iar din 1932, familia mea s-a mutat la Paris, unde tata primise o funcție similară cu cea pe care o deținuse la Sofia, în Bulgaria. Părinții mei au ajuns astfel în capitala Franței într-o perioadă când viața pariziană era tumultuoasă, cu mult înainte ca Hitler să ocupe țara. Părinții mei erau tineri – mama era o femeie răpitor de frumoasă! – și după ce se întorceau de la serviciu ieșeau seara în oraș, fie la o plimbare pe Champs-Élysées, fie la un restaurant, fie la un vodevil. Nu aveau posibilitatea să angajeze o persoană care să aibă grijă de mine, pe atunci un copil de doi-trei ani, așa că așteptau să adorm și apoi plecau în oraș.

Imediat ce auzeam ușa închizându-se mă trezeam și mă așezam în fața unei comode, unde era un acvariu rotund plin cu apă și niște peștișori. Într-o seară am observat că unul dintre peștișori sărise și ajunsese pe masă – nu mi-am dat seama

Acad. Gheorghe Marinescu, acad. Oscar Sager – Spitalul Colentina, 1929

că e mort și, cu milă, l-am luat și l-am pus înapoi în apă, dar stătea cu burta în sus; îl împungeam cu degetul și după ce îl întorceam peștișorul revenea cu burta în sus; am stat ore întregi ca să-l întorc și să văd cum înoată, dar rămânea în aceeași poziție, pentru că era mort. În ziua următoare l-am întrebat pe tata de ce peștișorul stă cu burta în sus și atunci el mi-a vorbit pentru prima dată despre moarte. Mi-a spus că peștișorul era mort. Ca să poată înota el trebuie să fie viu. Atunci am făcut cunoștință cu noțiunea de moarte. Tata mi-a explicat că toate vietățile trăiesc anumite perioade și apoi mor.

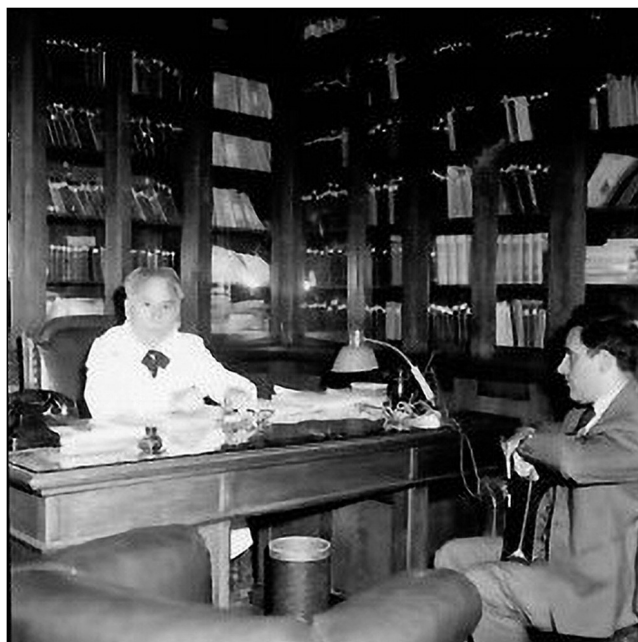
A doua întâmplare se referă la faptul că m-am născut cu un singur rinichi. Este o anomalie congenitală pe care o moștenesc pe filieră maternă, toată familia mamei are malformații renale. Eram sensibil și mă îmbolnăveam ușor. Doctorul care se ocupa de afecțiunile mele era specialist în medicină generală și îmi aduc aminte că era primit cu mare respect de către părinți. Vizitele medicului au avut un impact deosebit asupra mea, pentru că la cunoștințele mele despre moarte s-a adăugat faptul că doctorul venea și lupta ca eu să nu mor. Se lupta pentru sănătatea mea.

Aceste două momente puse împreună pot să justifice de ce în timpul liceului repetam acasă experiențele de chimie pe care profesorul ni le prezenta la școală, în camera mea amenajasem un fel de laborator. Așa s-a dezvoltat ideea de a mă preocupa de medicină. La vârsta de 17–18 ani eram convins că trebuie să merg la medicină și să devin medic.

Vreau să adaug că din pleiada de dascăli de la Institutul Medico-Farmaceutic din Cluj-Napoca făcea parte și profesorul Dezideriu Duma, șeful Catedrei de neurologie. Observând că îmi place neurologia, m-a chemat la el și m-a numit instructor pentru predarea semiologiei studenților de la anumite grupe și din anumiți ani de studiu. Pentru mine, chemarea profesorului Dezideriu a fost o consacrare!

Ulterior, am devenit convins că, dintre toate specialitățile de medicină, supremă este cea care reprezintă creierul și bolile creierului. De fiecare dată când examinez sau aprofundez un caz de neurologie am sentimentul că mă ocup de diamantul din coroana medicinei!

Pe zi ce trece mă conving din ce în ce mai mult că ceea ce face creierul este greu de conceput.

Acad. Oscar Sager și dr. Jean-Jacques Askenasy în biroul acad. Gheorghe Marinescu – Spitalul Colentina, 1964

Creierul viu este ceva inimaginabil! Dacă aș aplica ecuația lui Albert Einstein, $E = mc^2$, energia pe care o aveți dumneavoastră în momentul când ascultați și energia mea în momentul când vorbesc este echivalentă cu o explozie atomică!

Cătălin Mosoia: *Schimb și transfer de energie, dar nu numai.*

Jean-Jacques Askenasy: Dumneavoastră nu mai sunteți același ca atunci când am început discuția, nici eu mai sunt același de la începutul acestui dialog. Fiecare suntem schimbați, dar este imposibil de văzut. Nimeni nu își dă seama de ceea ce se întâmplă în creier.

Cătălin Mosoia: *Probabil că schimbările de care vorbiți s-ar fi putut observa, dacă am fi avut niște caschete conectate la o serie de dispozitive...*

Jean-Jacques Askenasy: Acest lucru s-a realizat parțial, să vă dau un alt exemplu. Este vorba de o lucrare realizată la New York scrisă pe baza unui experiment care s-a realizat cu studenți din SUA. S-a ales un student care era îndrăgostit la nebunie de o fată frumoasă, colegă cu el; el a fost conectat la un aparat de imagistică de rezonanță magnetică funcțională și, astfel, s-a privit care parte din creier intră în activitate în momentul când i se arăta o fotografie a fetei pe care o iubea. Apoi, s-a ales un student care ura profund pe cineva; s-a observat că aproape

aceeași zonă din creier intră în activitate. Așadar, și atunci când urăști și atunci când iubești aproape aceeași zonă din creier intră în activitate. Prin urmare, s-au făcut studii asupra a ceea ce se întâmplă în creier în anumite situații. Totuși, ceea ce este interesant și greu de analizat este faptul că substanțele care apar în aceste zone de activitate sunt diferite. Când iubești apar hormoni de tipul oxitocină, dopamină, în timp ce când urăști apar alți hormoni și alte substanțe.

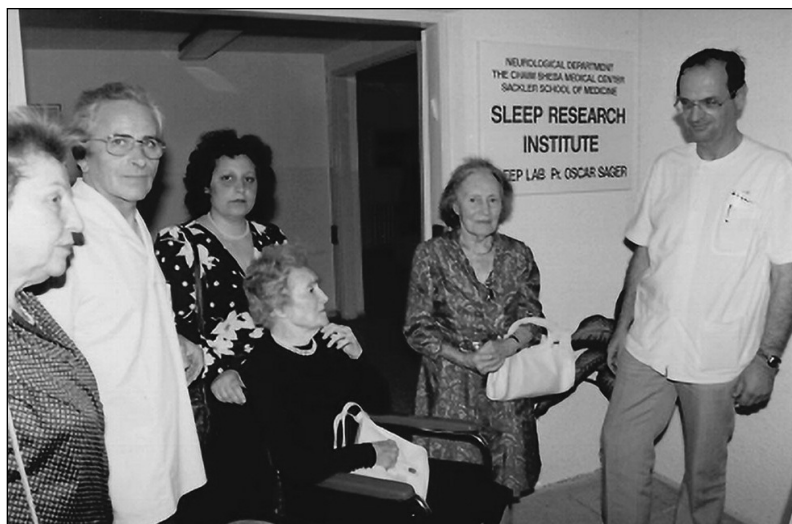
Cătălin Mosoia: *Înțeleg că în situațiile de iubire și de ură se activează aproximativ aceleași zone din creier, dar substanțele care circulă în aceste regiuni sunt diferite. Stimate domnule Jean Askenasy, ați absolvit Facultatea de Medicină, iar după susținerea examenului de specialitate ați devenit medic specialist neurolog și ulterior, în 1957, ați depus actele de plecare din țară. A urmat o perioadă despre care ați relatat în cărți și interviuri. Cert este că după 17 astfel de solicitări, în 1972, ați ajuns în Israel. Unde ați lucrat?*

Jean-Jacques Askenasy: Am început noua ucenicie la Centrul Medical Ichilov (Sourasky) din Tel Aviv³ pentru a mi se recunoaște în Israel titlul de neurolog, după care am avut norocul că profesorul David Samuel, fiul lordului Samuel, care era șef de catedră la Institutul Weizmann, a acceptat să intru într-o echipă de cercetare.

Cătălin Mosoia: *Cum v-ați întâlnit cu Academia Română?*

Jean-Jacques Askenasy: În urmă cu aproape 20 de ani, patru foști elevi ai Școlii de neurologie Gheorghe Marinescu, deveniți profesori la universități de renume, la inițiativa președintelui Academiei de științe medicale, profesorul academician Nicolae Cajal, și a Președintelui Academiei Române, profesorul academician Eugen Simion, au fost invitați la Academie pentru a primi Diploma de Merit a Academiei Române și titlul de membri ai Secției de științe medicale a Academiei Române. Aceștia au fost: Mircea Steriade, Victor Ionășescu, Ion Petrovici și eu. A urmat minunata perioadă a activității în cadrul Seminarului Internațional „Penser l’Europe”⁴, ca observator din Orientul Mijlociu. Interesant este faptul că alături de mine a fost invitat și E.S. Mohamed Laichoubi⁵, fost ambasador al Algeriei în România, care reprezenta țările islamice ale Orientului Mijlociu – noi doi eram ca doi veri primari care dădeau puțină sare și piper la toate temele care se discutau în cadrul prestigioasei manifestări academice. Am scris și o carte despre contribuțiile mele la acest seminar internațional. Profesorul academician Eugen Simion și academician Maya Simionescu au reușit să transforme seminarul internațional „Penser l’Europe” într-un club al prieteniei.

Academicianul Eugen Simion, care este din constituție o persoană foarte sobră și care ține totdeauna la distanță interlocutorul, a reușit să transforme „Penser l’Europe” într-un adevărat club al prieteniei. Această realizare a fost pentru mine foarte importantă!

Inaugurarea Laboratorului Oscar Sager, Institutul de Cercetare a Somnului, Spitalul Sheba Tel-Hashomer, 1986

Jacques De Decker și dr. Jean-Jacques Askenasy

În cadrul „Penser l’Europe” au avut loc discuții autentice între oameni care nu au prejudecăți etnice. Cum spunea Victor Ion Popa în „Take, Ianke și Cadîr”, adevărata esență umană constă în faptul de a vedea omul din fiecare evreu așa cum vezi omul din fiecare român, francez sau spaniol. Aceasta este esența de a fi în acest club al prieteniei.

Faptul că eu l-am putut iubi pe E.S. Monsenior Ioan Robu, arhiepiscop mitropolit al Bisericii Romano-Catolice din România, membru de onoare al Academiei Române, și pe Wilhelm Dancă, teolog și filosof, membru corespondent al Academiei Române, faptul că le port o prietenie sinceră, autentică, aceasta este semnificația care o are pentru mine Academia Română.

Față de Academia Română manifest respect și sunt onorat să-i fiu membru. Deloc mai puțin important, mă simt bine la Academia Română. Aproape un an și jumătate nu am venit în România din cauza pandemiei, dar îmi lipsea! Acum am revenit în România ca să vin la Academie. Iar dumneavoastră m-ați invitat la un interviu și am acceptat cu mare plăcere.

Cătălin Mosoia: *Vă mulțumesc și pe această cale. Domnule doctor Jean Askenasy, Israelul și România sunt în sufletul dumneavoastră.*

Jean-Jacques Askenasy: Am trăit în România 30 de ani în calitate de medic bun, dar evreu;

plecând în Israel am devenit un medic bun, dar român. Nu am reușit să adaug la numele meu un „de” sau „von”, am adăugat însă un dar.

Cătălin Mosoia: *Știu că îndrăgiți tinerii. Știu, pentru că v-am observat. V-am observat când îi priviți. De fapt, iubiți oamenii pentru că altfel nu puteați să fiți medic. Transmiteți multă informație fără cuvinte și mă consider norocos că particip la acest dialog. Care ar fi mesajul dumneavoastră către cei care au fost tineri?*

Viitorul aparține tinerilor. Tinerii au întotdeauna dreptate chiar atunci când nu au dreptate. Nu există viitor fără tineri.

Cătălin Mosoia: *În acest context, ce poate face Academia Română?*

Jean-Jacques Askenasy: Să înțeleagă tineretul. Să primească tineri în Academie. Nu este voie astăzi ca vârsta medie a academicienilor să fie peste 80 de ani. Cu toții am fost tineri și noi știm ce înseamnă dorința de a intra în elita intelectualității. Intrarea trebuie permisă, și nu închisă cu lanțul. Un om la vârsta noastră trebuie să știe să aprecieze un tânăr. Văd în alegerea ca președinte a unuia dintre cei mai tineri membri ai ei, pe academicianul Ioan-Aurel Pop, un pas promițător.

Cătălin Mosoia: *Cum credeți că ar trebui să arate Academia în viitor?*

*Jaime Gil Aluja și Jacques De Decker, membri de onoare ai Academiei Române (prim-plan)
Acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, și dr. Jean-Jacques Askenasy (plan secund)*

Jean-Jacques Askenasy: În timp ce noi doi am avut acest dialog față în față, în spațiul fizic oferit de Academia Română, mii de alte persoane s-au întâlnit și au discutat în cyberspațiu, spațiul imaginar al internetului. Astfel de reuniuni și discuții virtuale pot determina modificări în creier. Asemenea fenomene noi pot fi printre preocupările Academiei. Trebuie să înțelegem, iar Academia este în prima linie a epistemologiei și hermeneuticii, adică a înțelegerii. Forța creatoare a unei Academii constă în a înțelege mediul înconjurător la modul vizionar.

14 martie 2022

Note

¹ 1948 – *Marea dramă a Academiei Române*, coordonare și studiu introductiv de acad. Păun Ion Otiman, București, Editura Academiei Române, 2013. Referent științific: prof. dr. Nicolae Edroiu (1939–2018), istoric, membru corespondent al Academiei Române (1999).

² Emil Hațieganu (1878–1959), jurist și om politic, membru de onoare al Academiei Române (2 iunie 1945), exclus din Academia Română (12 august 1948), ulterior întemnițat la Cluj, Sighet, Jilava, Văcărești și Ocele Mari (1948–1955), iar după expirarea acestei perioade i s-a stabilit domiciliu obligatoriu; a fost repus în drepturi post-mortem ca membru de onoare al Academiei Române (la 3 iulie 1990).

³ <https://ichilov-clinic.gov.il/>

⁴ Manifestarea „Penser l’Europe” a fost lansată în 2002 ca o serie de seminarii anuale organizate de Fundația Națională pentru Știință și Artă – FNSA, în colaborare cu Academia Română, Institutul Franței, Institutul Francez de Relații Internaționale, Academia Regală de Limbă și Literatură Franceză din Belgia, Academia Regală de Științe Economice și Financiare din Spania și Academia de Doctori din Catalonia, Spania. Sursa: https://www.fnsa.ro/static/menu-evenimente/seminarul_international_penser_laeurope.html

⁵ „Cunoașterea și înțelepciunea sunt singurele remedii împotriva intoleranței, barbariei și nedreptății”, spunea E.S. Mohamed Laichoubi, ambasadorul Algeriei în România, cu ocazia primirii Diplomei „Meritul Academic” din partea Academiei Române, distincție care i-a fost înmănată de acad. Eugen Simion, la 2 aprilie 2004.

Arta și dezestetizarea artei

Marin Aiftincă*

Formulat astfel, titlul studiului de față poate apărea paradoxal cititorului, la o primă vedere. În realitate, el surprinde un aspect caracteristic artei contemporane, avertizând cumva că ceva neobișnuit se întâmplă în acest univers al creației umane, intrinsec vieții noastre. Se pare că produse ale creației artistice subminează statutul cunoscut al artei. Sesizând acest fenomen, survin unele interogații inevitabile: ce este, totuși, arta? Și apoi, oare este posibilă arta în afara esteticului? În fine, ce este și ce sens are dezestetizarea operei artistice? Vom încerca, în cele ce urmează, să căutăm răspunsurile potrivite acestor întrebări.

1. Arta ca întrupare a valorii estetice

Fără îndoială, arta a fost și a rămas unul dintre domeniile esențiale de manifestare a culturii. Ea constituie o modalitate spirituală de expresie ce depune mărturie despre ființarea în chip specific a omului în lume. Mai mult, suntem mereu surprinși în fața puterii sale miraculoase de a ne spune cum este această ființare și, mai ales, de a ne spune ceva semnificativ despre cel ce ființează.¹ Este o spunere liberă, în forme ce se adresează cu precădere percepției sensibile, diferențiindu-se astfel de oricare altă modalitate de expresie de tip utilitar, dar și de celelalte configurări ale culturii ca știința, morala, religia, filosofia, prin care spiritul vorbește lumii.² Această distincție provine mai ales din faptul că arta, dincolo de numeroasele definiții ce i s-au dat, este o întrupare a valorii estetice, care îi conferă identitate și specială legitimitate între toate celelalte produse

ale activității omenești. Deși în structura sa coexistă, într-o unitate de nezdruccinat, diferite valori (morale, politice, economice, juridice, religioase etc.) ce alcătuiesc substanța vieții umane din care se nutrește artistul, în afara valorii estetice, sub dominația căreia se plasează toate celelalte, arta, mai exact, opera de artă, este o negare de sine.³ Ea poate fi orice, un document, un obiect utilitar sau unul ce cuprinde semnificații empirice, dar s-a exclus din sfera artei. Este adevărat că, în această privință, circulă astăzi puncte de vedere conciliante, asupra cărora vom reveni ceva mai încolo. Acum însă trebuie să mai adăugăm, în continuarea aceleiași idei, încă un aspect deosebit de important: izvorâtă din tensiunile spiritului omenesc în raporturile sale cu realitatea exterioară și cu sine, opera de artă „se detașează de lumea empirică și produce o alta opusă ei, de esență proprie, ca și cum ar fi”.⁴

Dintr-un unghi de vedere asemănător, Vianu, polemizând cu Et. Souriau, care susținea caracterul operei de a fi un lucru, propune conceptul „arealității” artei, remarcând însușirile ei „de a fi sustrasă și izolată de planul practic al lucrurilor”.⁵ El pledează astfel pentru ideea conform căreia „arta nu este un lucru, ci aparența unui lucru” și, prin urmare, aparține „regiunii ideale a aparențelor”.⁶ De aici decurge autonomia artei față de realitatea ca atare și față de toate celelalte forme ale activității omenești, ceea ce se constituie în propriul său principiu funcțional, care pretinde ca orice creație artistică, deși eterogenă în conținutul ei, să fie valorizată prin ceea ce îi

* Profesor universitar dr., secretarul științific al Secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie a Academiei

este intrinsec specific; adică pe temeiul valorii estetice, nu apelând la criterii exterioare, pe baza cărora i se poate cere să fie ceea ce ea nu este.

2. Dublul caracter al artei

Dacă trebuința generală de artă și esența artei au o explicație ancorată în metafizică, ce trimite, între altele, la argumentul lui Hegel, potrivit căruia „omul trebuie să facă din lumea interioară obiect al conștiinței sale spirituale, obiect în care (...) își recunoaște propriul său eu”⁷, fenomenalizarea artei cere determinări temporale și spațiale. Aceasta înseamnă că în vreme ce prima dimensiune surprinde caracterul universal și etern al artei în perspectivă conceptuală, a doua, prin natura ei empirică, reflectă continua sa particularizare, devenire și diversificare. Cu alte cuvinte, arta ca formă de expresie umană a fost și este oriunde și oricând ceea ce este, adică artă pur și simplu, în pofida oricăror păreri contrarii. Privită în orizontul temporalității, arta s-a obiectivat în creații artistice, care au cunoscut evoluții dintre cele mai profunde și diverse, atât de-a lungul epocilor istorice, cât și în raport cu spațiile culturale diferite. De la arta antichității și cea medievală, la renaștere, clasicism, romantism, de la schimbările modernității la căutările febrile ale contemporaneității și revoltele postmoderniste, de la arta vechiului Orient la cea egipteană, elenistică, africană, europeană etc. se configurează o incomensurabilă imagine policromă alcătuită din operele artistice, în care epocile istorice și culturile lumii se oglindesc fidel, cu tot ceea ce au ele mai reprezentativ în planul vieții istorice și spirituale. Altfel spus, viziuni mitologice, filosofice, religioase, științifice despre lume, concepții morale, fapte istorice și politice etc. sunt filtrate în imensa varietate a creațiilor artistice, care și-au pus pecetea pe orice tip de societate.

Firește, cele de mai sus constituie numai unul dintre aspectele ce confirmă teza dublului caracter al artei, de care vorbește Adorno. El susține, pe baza unui larg consens, că arta este, în același timp, autonomă și fapt social⁸, ceea ce se răsfrânge imediat asupra orizontului autonomiei sale. Este o relație strânsă cu empiria, confirmată și de adevărul conform căruia culturile și epocile istorice, sub influența unei spiritualități determinate sau a unei anumite concepții despre lume, au

înțeles arta fiecare în chip propriu, i-au conferit semnificații și funcții diferite, modelând gustul care a îndrumat creația propriu-zisă și evaluările bunurilor artistice.

3. Percepția estetică și rosturile rezervate artei

Marea diferențiere a percepției și rosturilor rezervate artei, precum și a idealurilor ce au călăuzit-o, reprezintă, în concepția lui Pareyson, conținutul „poeticilor” care guvernează artisticul și au caracter istoric și operativ.⁹ Spre deosebire de estetică, orientată, după opinia autorului citat, spre definirea unui «concept» filosofic al artei și având un caracter speculativ, poeticile „apar pentru a propune «idealuri» artistice și «programe» de artă”.¹⁰ Ca atare, ele sunt concentrate în coduri normative de creație, argumentate în lucrări teoretice, modelând stilul autorului și gustul publicului. La fel de legitime, din punct de vedere estetic, poeticile, spune Pareyson, „prescriu artei sarcini de a «înfățișa» realitatea, ca în programele unei arte realiste, naturaliste, veriste”¹¹ ori de a «transfigura», a «deforma» sau «descompune» realitatea, ținând către finalități distincte sau pur și simplu de a inventa o realitate inedită, în contrast cu cea cunoscută prin experiență sau chiar opusă acesteia. Alte poetici solicită artei spontaneitate ingenuă, imediatețe instinctivă în exprimarea sentimentelor, după cum altele pretind artistului un savant efort constructiv, străin oricăror semne afective.¹²

Cel puțin două aspecte ni se pare că trebuie să reținem în contextul de față, în legătură cu aceste poetici. Primul: autor al teoriei conform căreia „arta este pură formativitate”, Pareyson consideră, pe bună dreptate, că indiferent dacă este exponentul uneia sau alteia dintre poetici, important e ca în creația artistică, autorul să «imagineze» și să «formeze», încât rezultatul să fie artă autentică. De asemenea, esențial este ca arta să fie interpretată nu în sens poetic, ci în primul rând estetic, pornind de la o fenomenologie a experienței artistice.

Al doilea aspect: niciuna dintre poetici nu trebuie absolutizată, astfel încât să pretindă că ea singură conține esența artei, erijându-se, în consecință, într-o falsă estetică. O poetică sau alta este recomandată artiștilor pe baza unei concepții

despre lume, dar ea trebuie să aibă caracterul unei dorințe; niciodată să nu se transforme într-o comandă imperioasă și nici să nu impună criterii de apreciere a operei artistice¹³, așa cum s-a întâmplat în istorie. Exemplul cel mai proaspăt și concludent pentru noi este rebarbativa doctrină a realismului socialist, care a compromis, între altele, romanul realist ce ajunsese la zenit, în veacul al XIX-lea. Fapt în genere cunoscut, în devenirea autonomiei sale, arta a trebuit să facă față cerințelor de a răspunde unor imperative politice, religioase, pedagogice, să fie angrenată într-un joc frivol în serviciul decorativismului, divertismentului și, mai nou, al apetențelor comerciale. În aceste împrejurări, artistul și-a însușit punctul de vedere al „comanditarului”, urmărind să producă unele efecte asupra publicului.

Este un adevăr pe care Hegel îl recunoaște, dar nu îl legitimează. Conciliant în aparență, filosoful socotește că, în general, arta „poate fi și în serviciul altor scopuri”, asumându-și „un rol de simplu secundant”. În atare situație, însă, ea își realizează finalitatea nu prin sine „ci prin alte obiecte și raporturi”¹⁴. Totuși, arta are capacitatea de a se elibera de asemenea servitute, pentru „a se ridica liberă, și de sine stătătoare până la adevăr, în care, neatârnată, ea își atinge plenitudinea, realizând numai propriile sale scopuri”¹⁵. Prin urmare, supusă comenzilor sau exigențelor unui program dinainte stabilit, arta există nu atât prin sine, cât mai ales prin modul aparte în care își onorează comanda. Ea își poate, însă, împlini menirea numai urmărindu-și propriile finalități. Plăsmuită fără constrângeri programatice, opera de artă, în apariția ei sensibilă, se deschide reflecției și confirmă libertatea creatorului său.

De pe acest promontoriu ideatic pe care s-a așezat modernitatea, întrebarea privitoare la artă, la esența, conținutul și finalitatea sa este reluată cu o energie ce violentează tabuuri, tradiții, reguli anchilozate în contextul condiționărilor sociale și spirituale, care angajează artistul noilor vremuri. Problematizările generate de tensiunile spirituale ale timpului profilează două orientări ideatice. Una a constituit-o estetismul sau mișcarea „L'art pour l'art”, fundată pe cultul frumuseții ca valoare supremă. A doua orientare se coagulează în jurul ideii de transgresare a exclusivității esteticului și

structurarea zonelor valorice tensionate ale extraartisticeului.

Prima orientare este, după cum se știe, o reacție de protejare a artei împotriva presiunilor falsificatoare exercitate de lumea modernă, prinsă în vârtejul expansiunii industrializării și urbanismului, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Promotorii estetismului, înfruntând o realitate socială potrivnică, „au aprins cultul pasionat al frumosului”, năzuind, cu afinități platoniciene, să atingă desăvârșirea de sine prin „iubirea pentru frumusețea vizibilă”¹⁶. În consecință, ei au formulat concepția izolării artei de viață, dar și de publicul „insensibil”, prin cultivarea formei perfecte, mai puțin interesată de idei, în căutarea frumuseții ca valoare absolută. Cu specificul său, arta există în sine, scopul ei consistă în a fi frumoasă.

Teoretizând această viziune estetică, Poe scrie, în eseu „Filosofia compoziției”, că esența frumuseții rezidă în „elevația intensă și pură a sufletului”. Este un efect ce trebuie să devină preocuparea fundamentală pentru oricare artist. Artă a cuvântului, poezia înseamnă „crearea ritmică a frumuseții. Singurul ei arbitru este gustul. Cu intelectul sau cu conștiința nu are decât relații colaterale”¹⁷. Ecolul acestor idei s-a auzit chiar și după ce protagoniștii mișcării artă pentru artă au fost cuprinși ei înșiși de anumite deziluzii. Un exponent de frunte al abstracționismului, Kandinsky, trăia febra estetismului. „Totul în el se orienta spre puritate”, izbutind astfel „să elibereze linia și cunoașterea de orice servituți”¹⁸.

Determinat de anumite elemente justificative, formalismul estetic a însemnat exploatarea unui nivel al operei și neglijarea celui alt, conținutul. Fără îndoială, istoria artei atestă faptul că cele două componente se despart uneori, deși integrarea lor este premisă a valorii estetice și a calității artistice¹⁹ – oarecum desuetă astăzi ca problemă, nu ni se pare oțioasă reamintirea adevărului că echilibrul și unitatea dintre forma estetică și conținutul de viață sau ideatic dau reușita unei creații artistice. Dezechilibrele ce apar în structura operei îi prejudiciază, într-un fel sau altul, calitatea și evident valoarea. Potrivit observației lui Adorno, atunci „când arta este percepută doar în perspectivă estetică, se întâmplă ca tocmai din această perspectivă ea să nu fie

percepută corect”.²⁰ De aceea, conceptul artei pure și expresia sa empirică în creație a provocat critici vehemente, până la „desconsiderarea fățișă și disprețul față de infatuarea estetică”.²¹ Purismul estetic primește astfel replica atitudinii opuse prin denunțul estetismului și propovăduirea nonartei, antiartei, care profilează a doua orientare, nu mai puțin excesivă, menționată mai sus. Ca urmare, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, fenomenul artei este dominat de varii teme și idei provocatoare, motivații nu de puține ori contradictorii. Sunt puternice tensiuni interioare din care erup binecunoscutele curente avangardiste ce invadează literatura, teatrul, muzica, artele plastice, afirmând o zgomotoasă reacție contestatară, negativistă, în numele libertății absolute de expresie și căutării unui limbaj mai proaspăt și neprihănit. Sunt legitime astfel exercițiile de creație subordonate unui ideal care transcende arta.

4. Tendințe ale dezestetizării artei

Fără îndoială, aceste manifestări, cu tot ceea ce le-au urmat de-a lungul ultimului secol atât de convulsiv, au generat și întreținut procesul dezestetizării artei, ai cărui martori suntem și în prezent. În fond, dezestetizarea este mișcarea opusă purismului estetic și, la fel de unilaterală ca acesta, este integrată în realitatea desemnată prin sintagma artă modernă sau artă postmodernă. Ea se poate traduce prin contestarea caracterului estetic al operei de artă și, în consecință, eludarea însușirii estetice a obiectului artistic sau, mai larg, a creației artistice de orice fel. Se consideră că abordările teoretice coagulate în Renaștere și Luminism sunt inactuale, și-au pierdut „elanul umanist-utopic”, responsabil de raptul că „arta a decăzut, amorfa și pervertită, la nivelul unei estetici a trivialității”, care se „manifestă pretențios, cultivând, în același timp, comoditatea lipsei de idei”.²² Ca urmare a declarațiilor șocante și excesive de acest tip, cantonarea artistului în zona „artei estetice” și realizarea unor creații destinate delectării gustului este anatemizată, pe considerentul că ar fi academistă și superficială. Un singur exemplu: muzica lui Mozart și Schumann sau a oricărui compozitor din același orizont stilistic, ce dă prevalență armoniei, melodicității,

frumuseții spirituale, propunând nobilitatea umană, este uneori tăgăduită în numele aleatorismului, muzicii concrete, electronice, a celei noi, ce ni se adresează în limbaje care exaltă trăirile senzuale sau abstracțiunile, recomandate agitatei civilizații tehnologice actuale, în care omul este reorientat către natura primară.

Motivațiile, tezele și faptele pe care se sprijină reacția dezestetizantă sunt dintre cele mai diverse. Adeseori divergente, ele converg în contestarea și refuzul principiilor, conceptelor clasice sau general admise de artă, operă, estetic, artistic, receptarea creației artistice etc., întrucât sunt chipurile învechite și epuizate. În consecință, sunt repuse în discuție. Firește, actul în sine nu este singular. Întrebarea privitoare la artă s-a pus adeseori în contexte istorice diferite. Surprinzătoare este nu reluarea ei în prezent, ci vehemența contestatară a propriilor condiții de existență și a rosturilor artei însăși. Impulsul dezestetizării, al antiartei este generat de evoluția istorico-socială a culturii, în general, și a fenomenului artei, în special. În conflict cu tot ceea ce înseamnă copie a realității sau imitație desuetă, cu ceea ce a avut valoare cândva, experiența artistică, îndrumată de principiul că nu există artă fără libertate, este subordonată pe de-a-ntregul căutării frenetice a noului, dincolo de orice convenții și refugiindu-se cu predilecție în zona reflecției, susținând că arta autentică nu este aceea care facilitează „comoditatea și lipsa de idei”, că nu este identică cu „rezervațiile estetice” ale muzeelor și nici nu se oprește acolo unde, în locul plăcerii apatice, i se cere contemplatorului efortul confruntării perceptivă. În strădania de a zămisli opere ce se adresează „nu ochiului trupesc, cât mai ales celui spiritual” (Splengler, „Declinul Occidentului”), limbajele și formele de exprimare artistică ne pun mereu în fața unor creații ce confirmă fenomenul dezestetizării. Literatura actuală este dominată de „texte” și mai puțin de opere ce-și legitimează ființarea în acest orizont al artei; poezia se scutură de fiorul poetic prin „deliricizare”, cum spunea cineva. Criticul american Harold Bloom mărturisea, nu demult, că „în zilele noastre a avut loc un abandon al oricărei exigențe estetice și cognitive, care sunt semnele distinctive ale marii literaturi. Literatura imaginativă, așa cum o cultivau Shakespeare, Cervantes, Dante și Montaigne, a

cedat în fața mizeriei abominabile a best-sellerurilor (...) și echivalența acestora din Spania și din celelalte țări ale lumii”.²³ La rândul lor, artele scenice tind să abandoneze dezinhibant convențiile spectacolului realist, încercând alte mijloace, neconvenționale, de a se adresa publicului și a-i refortifica sensibilitatea estetică. Reprezentații teatrale îmbibate de elemente fruste, cu vulgarități nonșalante, în forma postmodernă a performance-art, cu uimitoare efecte auditive și vizuale, sunt proteste împotriva artei formale²⁴; la fel și „dansul deschis” ori dansul pietonal, într-o încercare evidentă de explorare a problemelor cotidiene ale oamenilor. Tot atât de frapant este fenomenul dezestetizării în artele plastice, unde adeseori publicului i se prezintă artefacte derutante, cel puțin la prima vedere. Din îmbinarea celor mai bizare deșeuri materiale se configurează statui imense, de tipul „Alien King”, înfățișând creaturi hidoase ori sculpturi înfiorătoare cum sunt cele ale lui Olivier de Sagazan, care ilustrează perforații cu arme în corpul uman, obiecte de tortură – lucrări subordonate sloganului „arta unei persoane este coșmarul alteia”. Sculpturile cinetice ale olandezului Theo Jansen, reprezentând mașinării care se mișcă, asemănătoare scheletului unor animale de mari dimensiuni. Și încă un exemplu din sfera picturii: sub ideea că arta îi ține împreună pe văzători și nevăzători, austriacul Wolfgang Becksteiner, ale cărui abordări artistice sunt conceptuale, expune sub titlul „Taina valorilor” („Inner Values”) un grup de lucrări sub forma unor lăzi din lemn, pentru transportul operelor de artă. Lipite de peretele sălii de expoziție, aceste lăzi oferă privirii o față exterioară și apar ca niște tablouri; dispuse în spațiul sălii, par a fi sculpturi. În afara câtorva informații scrise, nu poți ști ce conțin lăzile respective. Dacă le deschizi, descoperi în ele împachetate lucrări picturale ce pot fi distruse, valoarea lor fiind nulă. Grupul acesta de lucrări transmite un mesaj al autorului, potrivit căruia „The classical work of art, and with it the classical concept of art, evaporates”.²⁵ Reținem că, în ansamblu, exemplificările de mai sus argumentează tendința pauperizării rezonanței culturale a creației artistice.

„Pentru că arta performance derivă din artele vizuale în aceeași măsură în care derivă și din

teatrul de avangardă, performerul creează o succesiune de efecte auditive și vizuale cu corpul, mișcări și cuvinte, care contribuie la «un colaj abstract sau asociativ», în locul unei acțiuni dramatice. Pentru a lărgi capacitatea de autoexpresie, performerul, fără a căuta să reprezinte vreun personaj, va adopta *persona* pentru a explora diferite genuri și tipuri de sexualitate, diferite etnii și poziții sociale. Uneori, în egală măsură, dotați cu «vitalitate naivă și franchețe», performerii execută diferite lucruri, cum ar fi cântatul și dansatul, pentru care nu sunt pregătiți...” (Ibid., pp. 194–195).

5. Opera are nevoie de un comentariu post-factum?

Arta comunică cu lumea exterioară, afirmând o gamă largă de atitudini față de realitatea empirică ce pot merge până la renegarea acesteia, întrucât obiectul artistic, în perspectiva esteticii fenomenologice, este o structură intențională²⁶, modalități de expresie artistică, precum sunt cele la care ne-am referit, pot fi interpretate ca forme de protest împotriva urâtului, vulgarității, concupiscentei, turbulențelor, violenței și a multor altor aspecte ale civilizației în care trăim, dar și împotriva esteticului și artei înseși, ce mărturisesc despre spiritul dominant al vremurilor noastre.

Produsele intelectuale ivite din aceste impulsuri violentează experiența artistică și, totodată, sensibilitatea estetică, dorindu-se a fi altceva decât ceea ce ne-am obișnuit să înțelegem prin artă. Refuzându-se față de esteticul, ele sunt obiecte între obiecte, cu valoare de semn sau document și, astfel, se abandonează indiferenței estetice. Adorno ne avertizează că, atunci când arta este percepută numai din perspectivă estetică, se întâmplă să nu fie percepută corect, așa cum am arătat și noi mai sus. Dar acest gânditor nu ezită să afirme că „tendința, însă, neprejudiciată de către o cultură falită de a percepe arta în manieră non-estetică sau preestetică, nu este doar reîntoarcere la barbarie sau nenorocire a celor cu conștiința în plin regres”²⁷. Și totuși, ni se pare că trebuie să fim mai toleranți față de actualele experimente artistice, acceptându-le ca exerciții pentru deschiderea de noi orizonturi în artă și, poate, de fundamentare a unei noi estetici. În acest sens, ni se sugerează, nu fără dreptate, să inversăm unul

dintre cunoscutele criterii ale relației artă-public: în locul pretenției ca arta să ne fie accesibilă, să răspundă lejerității unei desfășurări comode, pasive (senzuale?) s-ar conveni ca noi înșine, receptorii, să fim „accesibili artei”²⁸; să înfruntăm inaccesibilitatea obiectului artistic, năzuind ca, dincolo de apariția lui, să trăim bucuria descoperirii valorii estetice. Desigur, trăirea unei astfel de bucurii nu se oferă de la sine, după cum nu este spontană și naivă. Ea pretinde publicului, pe lângă gust și sensibilitate, să-și augmenteze mereu cultura estetică, pentru a fi apt să pătrundă dincolo de forma structurală a operei artistice, unde sălășluiește adevărul artei.

Oarecum corelativă celor arătate este ideea vehiculată mult în ultimul timp, potrivit căreia creația artistică actuală, îndeosebi cea ivită din porniri antiestetice, plasată de civilizația contemporană într-un orizont rațional, transcende condițiile reprezentării curente referitoare la artă și, ca atare, impune cerința interpretării sau a unui comentariu postfactum, făcut chiar de autor sau de specialiști, pentru public. Rostul demersului interpretativ sau al comentariului rezidă în călăuzirea contemplatorului, până acolo unde obiectul artistic își dezvăluie substanța intimă ca stare de uimire²⁹.

Este un punct de vedere parțial valabil. Când te afli în fața unei creații artistice de orice tip, care nu-ți reține atenția prin nimic sau îți provoacă nedumerire ori repulsie prin structura sa formală, atunci un comentariu explicativ, o interpretare oferită de-a gata poate să disloce indiferența sau refuzul contemplatorului. Așadar, nu opera importă; ea rămâne în umbra comentariului, care o precedă sau îi succede. Ceea ce interesează sunt ideile pe care ar fi vrut artistul să ni le transmită. Dar interpunerea unei astfel de interpretări, între obiectul artistic și receptor, nu distorsionează actul receptării înșăși, care este strict individual; nu încearcă să-ți arate altceva decât poate să spună creația respectivă? Desigur, răspunsurile angajează probleme foarte complexe privind raportul operei cu realitatea, receptarea artei, sensul și valoarea acesteia. Reducând la maximum aceste problematizări, încercăm un răspuns, în limitele temei de față, apelând la estetica fenomenologică.

În concepția lui Roman Ingarden, de exemplu, „operele de artă (...) sunt creații intenționale de un

tip special”³⁰, al căror temei ontic îl constituie obiecte fizice adecvate. Aceasta înseamnă că opera are o structură formală, ce constituie modul ei de a fi, și o serie de proprietăți specifice, care depășesc însușirile sale obiectuale. Dincolo de structura formală, fizică a operei este intenția autorului de a da semnificație artistică obiectului respectiv, semnificație ce i se propune publicului spre descifrare. Așadar, nu pânza pictată, textul tipărit, sunetul muzical este opera de artă. Acestea sunt numai formele care mediază ideea, mesajul, atitudinea pe care artistul vrea să o transmită către ceilalți, precum și ceea ce publicul receptează. Cu alte cuvinte, ele sunt elementele declanșatoare ale emoției estetice, în care se concretizează și actualizează obiectul artistic. Este un proces foarte complicat, susține același Ingarden, în cursul căruia se ajunge la constituirea obiectului estetic, de natură intențională, și numai el alcătuiește obiectul evaluării estetice³¹, pe care îl putem aprecia ca „frumos” sau „urât” ori atribuindu-i alte valori estetice.

6. Actualizarea valorii estetice

Dacă obiectele fizice nu au decât însușiri „fizice” și, ca atare, sunt date printr-o experiență senzorială neutră din punct de vedere emoțional, operele de artă au calități artistice și estetice, care dezvăluie valoarea estetică cuprinsă în structura lor. Mai exact, valoarea estetică „este un moment calitativ sintetic special sau un ansamblu de calități estetice valoroase”³², intrinseci obiectului estetic³³.

În acest context, se cuvine să mai reținem și ideea că, potrivit doctrinei aceluiași estetician, valoarea estetică are o dublă fundamentare: pe de o parte, în calitățile estetic valoroase, concretizate ontic într-o operă de artă și, pe de altă parte, în demersul estetic-cognitiv al subiectului receptor, care este un act personal și nearbitrar. Primul nivel al acestei fundamentări ne permite să deducem că un obiect artistic poate întruni sau nu calitățile ce susțin valoarea estetică. Atunci când asemenea calități, contestate *ab initio* chiar de către autor prin programul său poetic, nu se regăsesc în structura obiectului ce își revendică un loc în regatul artei, cum ar putea fi valorizat acesta? Ni se pare că un răspuns posibil îl dă Adorno, afirmând: „Astăzi estetica nu mai poate decide singură dacă

este să se transforme sau nu în necrolog al artei; oricum n-are ea a-i pronunța necrologul, nici a-i constata sfârșitul, nici a se hrăni cu himerele trecutului și nici a trece indiferent sub ce formă de partea barbariei, care nu este nici dânsa mai bună decât cultura, ce și-o merită drept răzbunare pentru barbara ei monstruoasă.³⁴

Referitor la cel de al doilea nivel al fundamentării menționate, așa cum am spus mai înainte, valoarea estetică a operei de artă nu ține de evaluare. Pe baza propriilor trăiri estetice, subiectul receptor poate însă aprecia corect o creație artistică, reliefându-i valoarea estetică ce îi dă strălucire sau, dimpotrivă, poate greși, întrucât nu o sesizează ori o supraestimează. Aici intră în joc, după cum am mai arătat, cultura estetică a receptorului, temă nu tocmai simplă, și de aceea nu ne-am propus să o lămurim acum. Ceea ce trebuie să mai adăugăm, însă, este adevărul că actualizarea valorii estetice implică reacția comună și consonantă a obiectului³⁵ artistic și a actelor perceptivă ale receptorului. Fiind ea însăși reflexivă, opera de artă rămâne mereu „deschisă” în fața publicului, provocându-l să o interpreteze și să-i descifreze valoarea estetică, care îi procură bucurie autentică și înțelegerea adevărului semnificativ pentru existența noastră în lume. Așa cum spune Heidegger, în opera de artă, adevărul „este adevărul ființei”, care se așază și apare, iar această apariție în operă este frumusețea însăși.³⁶

În concluzie la tema abordată aici, se poate spune că arta, ca modalitate spirituală de raportare a omului la lume, nu este egală cu sine. Permanentă sa devenire a cunoscut profunde tensiuni, crize pe care le-a traversat, regăsindu-se pe sine de fiecare dată și refăcând acordul cu timpul său. În această logică se circumscrie dezestetizarea artei – actuala tendință negativistă, contestatară, căutând frenetic noul, alte modalități de expresie artistică, într-o societate dominată de tehnică, utilitar, eficiență și hedonism. De aceea, nu ni se pare viabilă previziunea lui Hegel, făcută cu aproape 200 de ani în urmă, că arta, străbătând un timp neprielnic, rămâne „ceva ce aparține trecutului”. Creația artistică a continuat și continuă să se afirme și diversifice cu impresionantă energie. Prin urmare, dezestetizarea despre care vorbim este o provocare ce dă noi impulsuri evoluției

artei autentice, care ne va însoți permanent, ca o formă de a percepe afectiv și a înțelege realitatea, adăugându-i, cum spunea Nietzsche, un factor metafizic pentru a o depăși.

Note

¹ Vezi: Marin Aiftincă, *Misterul artei și experiența estetică*, București, Editura Academiei Române, 2007, p. 9.

² Cf. Idem., *Perspective filosofice*, București, Editura Academiei Române, 2011, p. 74.

³ Noțiunea de artă este atât de generală și abstractă, încât nu-i corespunde nimic real. Ea își circumscrie conținutul și dobândește concretețe numai atunci când o asociem cu opera.

⁴ Theodor Adorno, *Teoria estetică*, traducere din germană de Andrei Cornea, Gabriel H. Decuble, Cornelia Eșianu, Pitești, Paralela 45, 2005, p. 6.

⁵ Tudor Vianu, *Estetica*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 77.

⁶ Ibid.

⁷ G.W.F. Hegel, *Prelegeri de estetică*, vol. I, traducere de D.D. Roșea. București, Editura Academiei, 1966, p. 37.

⁸ Theodor Adorno, Op. cit., p. 11.

⁹ Luigi Pareyson, *Estetica. Teoria formativității*, traducere de Marian Papahagi, București, Editura Univers, 1977, p. 405.

¹⁰ Ibid., p. 406.

¹¹ Ibid., p. 409.

¹² Ibid

¹³ Ibid

¹⁴ G.W.F. Hegel, Op. cit., p. 13

¹⁵ Ibid.

¹⁶ K.E.Gilbert, H. Kuhn, *Istoria esteticii*, traducere Sorin Mărculescu, București, Editura Meridiane, 1972, p. 418. Vezi și paginile următoare.

¹⁷ Apud Op. cit., p. 425.

¹⁸ Pierre Courthion, *Curentele și tendințele în arta secolului XX*, traducere Maria Carpov, București, Editura Meridiane, 1973, p. 187.

¹⁹ Se face distincție între opera de artă (de orice tip) și obiectul estetic (concretizarea operei constituite în trăirea estetică). Aceeași delimitare conduce implicit la deosebirea dintre valorile artistice, care se afirmă în opera propriu-zisă și valorile estetice, care apar concret în obiectul estetic (Vezi: Roman Ingarden, *Studii de estetică*, traducere în românește. București. Editura Univers, 1978, p. 223).

²⁰ Theodor W. Adorno. Op. cit., p. 13.

²¹ Werner Hofmann. *Fundamentele artei moderne*, vol. I, traducere Elisabeth Axmann-Mocanu, București, Editura Meridiane, 1977, p. 40.

²² Ibid., p. 25.

²³ „România Literară”, nr. 36, anul XLIII, 9 septembrie 2011, notă în pagina „Meridiane”.

²⁴ Ibid., in.

²⁵ Pentru detalii vezi: Alexa Visarion, *Spectacolul ascuns*, UNATC, 2002, pp. 193–209.

---

²⁶ *Die Sammlung JENSEITS DES SEHENS*, Kunst Verbindet Blide und Sehende, Sammlungskatalog anlässlich ihres 10 Jährigen Bestehens und der Ausstellung. 25. März bis 26. August 2012 im Benediktinerstift Admont-Biblio- thek&Museum, A-8911 Admont I, Redaktion Michael Braunsteinet, P. Winfried Schwab, 2012 Stift Admont, p. 16.

²⁷ Vezi: Roman Ingarden, *Studii de estetică*, traducere Olga Zaicik, București, Editura Univers, 1978.

²⁸ Theodor W. Adorno, Op. cit., p. 9.

²⁹ Vezi: Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, traducere în românește, București, Humanitas, 1995.

³⁰ Vezi: Ibid., pp. 34-48.

³¹ Roman Ingarden, Op. cit., p. 296.

³² Ibid.

³³ Ibid., p.227

³⁴ În concepția lui Ingarden, frumosul nu este categoria generală a valorilor estetice, ci numai una dintre calitățile multiple ale acestora, ceea ce, în opinia noastră, comportă discuții mult mai aplicate.

³⁵ Theodor W. Adorno, Op. cit., p. 9.

³⁶ Cf. Roman Ingarden, Op.cit., p. 228

³⁷ Vezi: Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, traducere în românește, București, Humanitas, 1995.

Redescoperirea și restituirea unor capodopere muzicale aparținând compozitorului Marțian Negrea

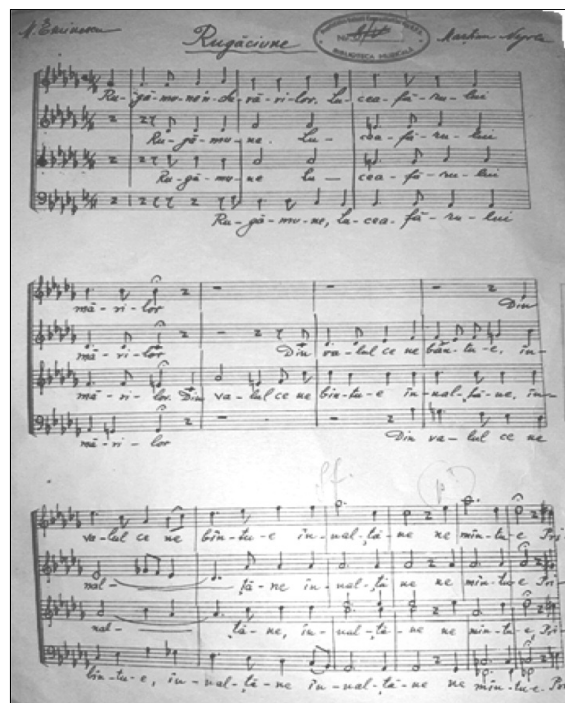
Lucian Emil Roșca*

S-a afirmat de mai multă vreme că muzicologul Vasile Vasile dovedește o **preferință constantă pentru anumiți „nedreptățiți” ai istoriei muzicii românești**. Lista începe cu Alexandru Zirra, cu studii la Iași și apoi la Conservatorul *Giuseppe Verdi* din Milano – stabilit la Sibiu după exilul din Banat și după ce casa lui din Iași a fost demolată de bombardamentele celui de Al Doilea Război Mondial – și cu Gavriil Galinescu, continuând cu Titus Cerne, Pietro și Enrico Mezzetti, Teodor Teodorescu, episcopul Melchisedec Ștefănescu, Antonin Ciolan, Alexandru Podoleanu, Bazil Anastasescu, Dimitrie Vulpian, Anton Pann și alte multe nume sonore de o magnifică profunzime culturală.

Dacă atracția pentru muzicienii amintiți s-ar putea justifica prin apartenența lor moldovenească, aceeași cu a autorului (cu excepția celui din urmă), în cazul lui Marțian Negrea, am putea căuta una dintre atracțiile autorului cărții închinată lui Marțian Negrea spre obiectul ei în faptul că și-a încheiat studiile universitare și a susținut doctoratul la Cluj, unde Marțian Negrea a fost un eminent profesor, dirijor și manager de conservator muzical în orașul marelui Gheorghe Dima.

Lucrarea ieșită de curând din tipografia mitropolitană de la Sibiu – *Marțian Negrea – reprezentant de seamă al muzicii românești și al spiritualității ortodoxe*, Editura Andreiană, 2021 – propune din titlu **coordonatele principale ale personalității ilustrului muzician: muzica românească și spiritualitatea ortodoxă**. Ambele coordonate au în vedere formația muzicianului, pornind de la integrarea în practica populară și cea

a muzicii de cult, urmată de stagiul la Seminarul teologic din Sibiu, ca discipol al lui Timotei Popovici și se va desăvârși la Viena, ca discipol al eminentului muzician bucovinean, Eusebie Mandicevschi, pe care l-a dorit și l-a invitat ca profesor la Conservatorul din Cluj. Dar cele 616 pagini ale lucrării urmăresc și concretizarea în fapte, în creații reprezentative ale spiritualității românești și ortodoxe, unele cuprinzând și extrase expresive din partiturile compozitorului.

Marțian Negrea: Rugăciune
(Copie realizată de Paul Constantinescu – cota 402,
păstrată în fondul George Breazu din cadrul
Bibliotecii Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor)

Bazată pe o vastă și diversă bibliografie, cartea reflectă ascensiunea formării, precum și a carierei didactice a muzicianului, la Cluj și la București, a traiectoriei componistice cu reperele celebre *Povești din Gruia, Prin Munții Apuseni, Marin Pescarul*, cele două rapsodii, a unor veritabile capodopere corale, în frunte cu *Păstorița*, cu *Psalmul 123* și *Rugăciune*, pe versuri de Eminescu și altele.

Un loc aparte îl ocupă în cartea recenzată *Recviemul – parastas*, lucrare emblematică a spiritualității ortodoxe românești, autorul așezând valoroasa sa lucrare alături de Oratoriul bizantin de Crăciun – *Nașterea Domnului* – și cel de Paști – *Patimile și Învierea Domnului*, ale lui Paul Constantinescu, opusuri ignorate de perioada comunistă, în care compozitorul, soția, descendenții, discipolii și cei interesați nu au putut asculta nemuritoarea operă. Muzicologul insistă asupra specificității *recviemului*, căruia compozitorul îi adaugă titlul *parastas*, demonstrând o accepție diferită a lucrării românești față de cele apusene, catolice și protestante. Deosebirea esențială constă în concepția diferită despre moarte la confesiunile amintite. Autorul insistă asupra faptului că opusul lui Marțian Negrea evită acele părți din *recviem* care exaltă teama de moarte și de ziua mâniei: *Dies irae, Rex tremendae Tuba mirum*, concepția ortodoxă considerând moartea o despărțire doar fizică de persoana defunctă, cu care cei rămași în viață au posibilitatea comunicării sufletești. De aici derivă dominarea lucrării ortodoxe de nădejdea unei vieți posterioare celei pământești. Negrea dezvoltă la limita maximei expresivități cântarea *Marea vieții văzându-o înălțându-se de vișorul ispitelor, la limanul Tău cel lin alergând strig către Tine: Scoate din stricăciune viața mea, Multmilostive*, cântare ce reprezintă unul dintre punctele culminante ale *Recviemului – parastas*.

Autorul a extins în paginile cărții, ce face obiectul acestei recenzii, o mai veche prezentare a lucrării lui Negrea, la manifestările consacrate centenarului nașterii compozitorului și în studiul amplificat publicat cu această ocazie în revista „Muzica”, atrăgând atenția asupra elementelor specifice mentalității românești și ortodoxe. Este amintit faptul că strămoșii noștri daci tratau moartea ca pe o eliberare, iar Miorița reflectă o concepție similară.

Accepțiunea inedită a *recviemului* este slujită de materialul muzical, melodii din practica de cult din jurul Sibiului, aflate și astăzi în practica liturgică – și anume „cântări funebrele din arhiepiscopia Sibiului” – cum declară însuși autorul ce preia textele opusului din *Molitifelnicul* tipărit la Sibiu, în anul 1847.

În felul acesta, ascultătorul poate identifica în *recviem* elemente reprezentative ale parastasului și ale mitului eschatologic ortodox și românesc. Autorul monografiei a prezentat această valoroasă lucrare în contextul altora semnate de transilvănenii Sabin Drăgoi, Zeno Vancea, Nicolae Bretan, dar și de Ștefan Niculescu, care au fost prezentate și în teza de doctorat și într-un studiu sintetic al compozitorului Adrian Pop, tot în revista „Muzica”. Spre deosebire de acestea, opusul compozitorului descins din matca frumoasei localități de pe Valea Târnavelor – Valea Viilor – și din albia culturală sibiană utilizează melosul slujbei de parastas practicat în această vatră spirituală. Ca și la Paul Constantinescu, acest melos monodic este convertit în tratări polifonice și orchestrale memorabile și care apropie lucrarea de unele dintre cele datorate unor autori occidentali.

Adevărat reprezentant al spiritualității transilvănene, Marțian Negrea își înscrie numele și în rândul folcloriștilor prin culegerile sale de melodii, necunoscute până în prezent, găzduite de Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” și care întăresc ideea legăturilor compozitorului cu practica muzicală populară. Aceste culegeri de folclor inedite confirmă obiectivul autorului monografiei de a reconstitui largul orizont al muzicianului transilvănean. A beneficiat și de abordările anterioare ale personalității muzicianului, abordări datorate Veturiei Dimoftache, regretatului Vasile Tomescu, lui Iosif Sava, Liviu Comes, Eugen Pricope, Valentinei Sandu-Dediu și altor muzicologi și critici muzicali.

În bogatul și reprezentativul fond muzical, adunat cu migală de George Breazul, autorul monografiei a descoperit și câteva partituri ale unor prelucrări de piese folclorice, semnate de Marțian Negrea, analizate din perspective muzicologice, dar și etnomuzicologice.

Autorul monografiei urmărește reflectarea personalității lui Marțian Negrea în lexicografia

universală, dintre care merită citate: *Enciclopedia Britanica*, *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, *Encyclopédie de la Musique*, *Riemann Musik Lexikon*, *Enciclopedia della Musica*, *The New Groves Dictionary of Music*, *Malá Enciclopedia Hudba*, *Sohlmans Musiklexikon*, *Leksykon Kompozitorow* și multe altele.

Marțian Negrea: *Colo-n sus* (după Sabin V. Drăgoi)
(Fondul George Breazu din Biblioteca Uniunii
Compozitorilor și Muzicologilor – Ms. 2854)

După o documentare solidă în arhiva familiei, aflată în casa memorială de la Aricești – Rahtivani, unde-și doarme somnul de veci Marțian Negrea, muzicologul Vasile Vasile a publicat mai multe materiale consacrate muzicianului în revista sibiană „Transilvania” (*Surse arhaice în creația lui Marțian Negrea* – 2005), în cele clujene, „Tribuna” (*Centenar Marțian Negrea* – 1993) și *Lucrări de muzicologie* (*Marțian Negreas teaching activity at the Music Conservatory of Cluj – Activitatea lui Marțian Negrea ca profesor la Academia de Muzică din Cluj – Lucrări de muzicologie* – 2013) și în recenta revistă de la Timișoara – *Cercetări și Studii de Etnomuzicologie, Bizantinologie și Etnologie, Timișoara – Recviemul – parastas al lui Marțian Negrea – o sinteză a spiritualității românești – The Memorial service of Marțian Negrea – a synthesis of Romanian spirituality* – 2021.

Autorul mărturisește că a urmat îndemnul văduvei și al fiului compozitorului de a vizita Munții Apuseni și comuna natală – Valea Viilor – unde va participa la manifestări omagiale

organizate de autoritățile locale, vizite care au contribuit din plin la scrutarea muzicianului ce a imortalizat în sonorități atrăgătoare plaiurile transilvănene, intitulând un capitol al cărții „Cântăreț al plaiurile transilvane”. Afirmția vizează cele două memorabile creații ale compozitorului, cu titluri semnificative: *Povești din Grui* și *Prin Munții Apuseni*. Tabloul din prima lucrare citată – *Crăciun trist* – îi permite monografistului o incursiune în istoria zbuciumată a Transilvaniei, ocupată în anul 1918 de trupe invadatoare, dublată de analiza unor modalități de integrare a creației populare și religioase în lucrări ample de mare expresivitate.

Marțian Negrea (1928)
(Colecția Muzeului Național de Istorie a României)

Nu sunt uitate de cartea în discuție cele patru tratate de specialitate semnate de Marțian Negrea: *Teoria instrumentelor muzicale*, *Teoria formelor muzicale*, *Tratatul de Contrapunct și Fugă*, *Tratatul de Armonie*, printre primele lucrări de acest fel din cultura românească, disputându-și întâietatea cu cele ale lui Alexandru Zirra. La fel trebuie amintite lucrările de muzicologie semnate de Marțian Negrea, consacrate profesorului său Eusebie Mandicevschi, lui Gheorghe Dima și lui Ion Căianu, al căror conținut este studiat în detalii de monografia analizată. Studiile consacrate fostului său profesor și cartea ce urmărește destinul lui Ioan Caioni dar mai ales preocupărilor lui pentru muzica românească ilustrează pagini de

---

mare importanță pentru urmărirea reflectării muzicii românești în antologii reprezentative.

Monografia și autorul au avut marele noroc al descoperirii unui bogat fond documentar referitor la colegul lui, Marțian Negrea, în fosta bibliotecă a lui George Breazu, donată Uniunii Compozitorilor: partituri, extrase din articole și studii, corespondență, chiar și o autobiografie a muzicianului transilvănean, toate integrate în paginile monografiei. În același timp, autorul monografiei a avut ample discuții despre carte cu discipolii mentorului: Alexandru Pașcanu, Aurel Stroe, Eugen Pricope, ale căror puncte de vedere sunt prezentate ca pledoarii, pentru extinderea investigației și punerii în circulație interpretativă a creației muzicianului.

Are dreptate muzicologul Vasile Vasile când afirmă că Marțian Negrea reprezintă un echivalent

pe plan muzical al poezilor transilvăneni George Coșbuc, Octavian Goga, al scriitorului Liviu Rebreanu și, dacă i s-ar lăsa degetele unei singure mâini să numere pe cei mai străluciți reprezentanți transilvăneni ai culturii românești, unul dintre ele ar trebui să fie rezervat muzicianului născut în Valea Viilor, pe Valea Târnaviei.

Autorul monografiei pledează și prin analizele făcute, dar și în concluziile finale pentru repunerea creației lui Marțian Negrea în circuitul interpretativ meritat, oferind dirijorilor, instrumentiștilor, cântăreților, coriștilor, muzicologilor, managerilor repere ce scot în evidență meritele creațiilor compozitorului. Inițiativa timișorenilor, clujenilor, ploieștenilor și sibienilor de a da viață nemuritorului *Requiem – parastas* trebuie continuată și de alte colective artistice românești și – de ce nu? – și europene.

150 de ani de la moartea lui Ion Heliade-Rădulescu

Alexandru Porțeanu*

Comemorarea unui secol și jumătate de la decesul lui Ion Heliade-Rădulescu se constituie într-un prilej de rememorare a uneia dintre personalitățile ilustre ale istoriei românilor.

Născut la 6 ianuarie 1802, la Târgoviște, Ion Heliade-Rădulescu a fost una dintre cele mai importante personalități ale culturii românești, începând din perioada prepașoptistă. A fost elev al lui Gheorghe Lazăr, succesor al acestuia la conducerea Școlii de la Sfântul Sava. Membru de seamă al unor asociații culturale, precum Societatea Literară, Societatea Filarmonică ș.a., I. Heliade-Rădulescu a fost fondator al presei din Țara Românească („Curierul Românesc”, 1829, „Curierul de ambe sexe”, 1837).

În 1832 a devenit directorul Buletinului Oficial al Țării Românești. Ion Heliade-Rădulescu a debutat în 1830 ca traducător (din Lamartine). În același an au apărut primele sale poezii originale. Ion Heliade-Rădulescu a fost și directorul Școalei de muzică vocală, de declamație și literatură (1834), care a contribuit la primele spectacole teatrale în limba română.

Ion Heliade-Rădulescu a activat și ca profesor de istorie a literaturii din principalele culturi europene, profesor de proză, de poezie, de elocință ș.a. la Conservatorul Filarmonicii. În august 1834, elevii săi au prezentat în fața unui numeros public o piesă de Voltaire. În 1835–1836, Ion Heliade-Rădulescu a condus „Gazeta Teatrului Național”, iar în 1836 a publicat „Muzeul Național”, supliment al „Curierului Românesc” și tot atunci a publicat *Culegere din scrierile lui Eliad*. A fost numit membru al Eforiei Instrucțiunii

Publice și inspector școlar general. A înființat un important număr de școli, îndeosebi de profil lancașterian.

În anii 1840–1841, Ion Heliade-Rădulescu a publicat lucrarea în două volume *Paralelism între limba română și italiană*. În decembrie 1841 apărea la Brașov, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” articolul *Pentru opinie, de Heliade-Rădulescu*. Era o pledoarie pentru drepturile politice ale poporului: „În calea propășirii claselor productive stau abuzurile, în calea negoțului – lipsa siguranței, intelectualitatea este disprețuită”. Acest text s-a bucurat de ample ecouri sociale, care au generat și reacții contrare. În 1846, a început publicarea „Bibliotecii universale”, în al cărui program se afla un număr important de personalități ale culturii mondiale.

Revoluția de la 1848 ocupă un loc deosebit în biografia lui Ion Heliade-Rădulescu. Membru al comitetului de conducere al societății secrete Frăția din 1843, a fost coautor important al *Proclamației de la Islaz*, pe care el însuși a tipărit-o. În guvernul provizoriu, Heliade a fost ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, ulterior a fost membru al Locotenenței domnești, funcții în care a manifestat o poziție moderată sau chiar un dezacord în chestiunea împrumutării țăranilor clăcași. După 13 septembrie 1848, când a început reprimarea revoluției, Ion Heliade-Rădulescu s-a refugiat la Consulatul britanic, iar apoi a luat calea exilului.

Perioada exilului a cuprins anii 1848–1858 și s-a desfășurat în Franța și în Marea Britanie. Heliade a fost primit de ministrul de Externe al

---

Franței și de premierul britanic, lordul Palmerston, cărora le-a explicat obiectivele revoluției române. A constatat că românii și Principatele Române erau aproape necunoscuți în Occident: „Acum se cunoaște că românii țin de familia latină, că sunt frații francezilor, italienilor, spaniolilor și portughezilor”. Exilul românesc era însă marcat de neîncrederea dintre diferitele sale grupuri. Heliade a colaborat permanent în presa democratică franceză, iar în 1849 a publicat volumul *Souvenirs et impressions d'un proscrit*. În 1851 s-au tipărit, tot la Paris, două volume de documente ale revoluției române din 1848. În 1858, Heliade a publicat la Paris două lucrări referitoare la *Biblie*.

După Unirea Principatelor, Heliade a revenit în țară și a candidat în alegeri. În 1860 a editat „Proprietarul român”, jurnal politic și literar. În 1864 a fost ales deputat de Muscel; în 1866 a scos ziarul „Legalitatea”, sub pseudonim.

A fost membru al *Masoneriei*. În 1859 avea gradul masonic 18, iar în 1861 a ajuns Mare Maestru al Lojii bucureștene Steaua Dunării.

În 1869 a publicat lucrarea *Elemente de istoria românilor sau Dacia și România*. Heliade a fost un activ îndrumător literar și chiar unul din fondatorii teoriei literare românești.

Inspirat din mitologia populară, Heliade a conceput și a elaborat capodopera sa *Zburătorul*. Scrierile sale filosofice reprezintă începuturi ale unui sistem filosofic românesc.

Ion Heliade-Rădulescu a îndeplinit câteva funcții în administrația publică a țării. Deosebit de important rămâne faptul că Ion Heliade-Rădulescu a fost membru fondator și primul președinte al Societății Academice Române, intitulată ulterior Academia Română. A intenționat să își publice opera în patru volume, dar, fiind angrenat în numeroase activități, nu a reușit să își realizeze intenția. Prin opera sa, limba literară românească a realizat progrese notabile.

Ion Heliade-Rădulescu a decedat la 27 aprilie 1872, în București, și a fost înmormântat în curtea bisericii Mavrogheni.

V.A. Urechia a sintetizat inspirat caracterizarea de ansamblu a operei: „Eliad este o epocă”. Folclorul istorico-literar românesc păstrează memoria îndemnului energic al lui Ion Heliade-Rădulescu adresat tinerilor săi confrăți la începuturile culturii moderne românești: „Scrieți, băieți, scrieți despre orice, numai să scrieți!”

Prin toate cele de mai sus și – în esență – prin valoarea amplei sale opere, memoria acesteia merită aprofundarea semnificațiilor sale actuale și permanente.

Nicolae Florea (1921–2022)

Secția de științe agricole și silvice a Academiei Române anunță încetarea din viață, la 4 mai 2022, a profesorului dr. Nicolae Florea, membru de onoare al Academiei Române din anul 2015.

Nicolae Florea s-a născut la 31 mai 1921, în Găești, județul Dâmbovița. A urmat studiile liceale la Găești și Pitești și pe cele superioare la București (Facultatea de Chimie Industrială). În 1972 și-a susținut teza cu titlul *Geochimia și valorificarea apelor din Câmpia Română de Nord-Vest*, devenind doctor inginer al Facultății de Geologie-Geografie a Universității din București.

De-a lungul anilor, Nicolae Florea a lucrat în cercetare în cadrul Institutului Geologic (1947–1970) și al Institutului de Cercetări pentru Pedologie și Agrochimie (1970–1989), precum și în învățământul superior, fiind profesor asociat și conducător de doctorat la Facultatea de Agricultură din Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București.

În activitatea de cercetare și-a axat preocupările îndeosebi asupra unor domenii, precum geneza, clasificarea, cartografia și caracterizarea solurilor, geografia solurilor și regionarea pedogeografică sau pedoclimatică, fizica, chimia și mineralogia solurilor în corelare cu formarea, evoluția și fertilitatea lor, evaluarea resurselor de sol-teren în diferite scopuri, prognoza evoluției solurilor, protecția și ameliorarea resurselor de sol, metodologia de cercetare pedologică și de interpretare a datelor despre sol, hidrochimie și pedohidrologie, paleopedologie și cuaternar. Rezultatele cercetărilor sale s-au concretizat în peste 450 de lucrări și articole, între care: *Geografia solurilor cu noțiuni de pedologie. Curs* (1963), *Soil map of Romania People's Republic* (1964, în colaborare), *Cercetarea solului pe teren* (1964), *Geografia solurilor României* (1968, în

colaborare), *Sistemul român de clasificare a solurilor* (1980), *Metode de analiză chimică a solurilor* (1986, în colaborare), *Metodologia elaborării studiilor* (trei volume, 1987, în colaborare), *Solurile din zona Porțile de Fier* (1990, în colaborare), *Pedologie. Curs* (1992), *Pedogeografie. Curs* (1993, ediția a doua, 1994), *Degradarea terenurilor și ameliorarea solurilor. Curs* (1997), *Geografia solurilor cu noțiuni de pedologie. 1. Materia minerală a solurilor* (1999, în colaborare), *Sistemul român de taxonomie a solurilor – SRTS 2000* (2000, în colaborare), *Asamblajul pedogeografic* (2000), *Știința solului în România în secolul XX* (2002, în colaborare), *Sistemul român de taxonomie a solurilor* (2003, în colaborare), *Degradarea, protecția și ameliorarea solurilor și a terenurilor* (2003), *Bibliografia pedologică a României* (2003, în colaborare), *Pedogeografie cu noțiuni de pedologie* (2004, în colaborare), *Calitatea solurilor și rețeaua electrică de transport. Atlas*

---

geografic (2004, în colaborare), *Solurile pe glob* (2005, în colaborare), *Morfologia și geneza solurilor* (2005, în colaborare), *Însușirile chimice ale solului* (2008, în colaborare), *Solul, partener de existență* (2013) și altele.

A elaborat și a colaborat la întocmirea unor hărți de soluri pe țară sau regionale; de asemenea, a contribuit la întocmirea unor lucrări de sinteză, între care: *Cercetări pedologice* (1961), *Enciclopedia geografică a României* (1982), *Geografia României. I. Geografie fizică* (1983), *Istoria științelor în România. Științele agricole* (1994), *Metode de analiză chimică a solurilor* (1986), *Metodologia elaborării studiilor pedologice* (1986), *Salt affected soils in Europe* (1974), *Harta pretabilității solurilor pentru irigat în depresiunea Saveh, Iran* (1971), *Chimismul și calitatea apei râului Kara-Tchoi, Iran* (1971), *Studiul pedologic al luncii Eufratului Mijlociu (Siria)* (1976–1978, în colaborare), *Chimismul și calitatea apei râului Eufrat, Siria* (1979).

Nicolae Florea a fost membru în colectivul de redacție sau de coordonare la „Studii tehnice și

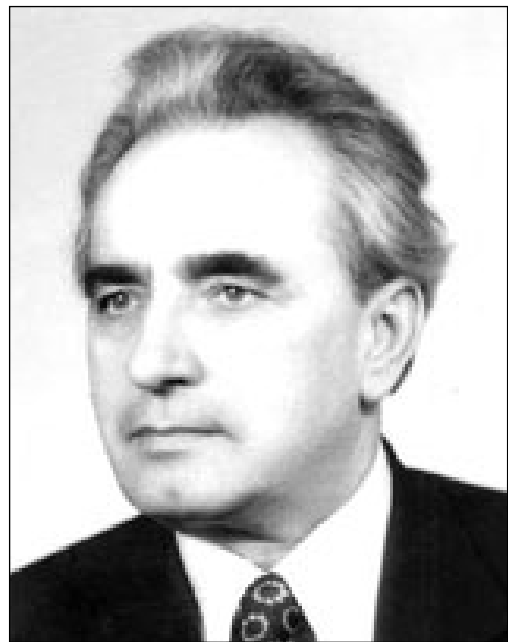
economice”, „Analele Institutului de Cercetări pentru Pedologie și Agrochimie”, „Știința solului”; profesor onorific al Universității din București (1999); *doctor honoris causa* al Universității de Vest din Timișoara (2001); profesor de onoare al Universității „Al. I. Cuza” din Iași (2003); membru fondator al Societății Naționale Române de Știința Solului, al Asociației Geomorfologilor din România, al Fundației „Gheorghe Ionescu-Șișești”, al Organizației de cercetare pentru lucrările solului, Filiala română; membru al Societății de Istorie și Retologie Agrară, al Societății Internaționale de Știința Solului, al European Society for Soil Conservation; membru de onoare al Societății Naționale de Știința Solului din Republica Moldova. A fost distins cu „Medalia Muncii” (1956), Premiul „Gheorghe Munteanu-Murgoci” al Academiei Române (1968), Premiul „Ion Ionescu de la Brad” al Academiei Române (1971), Medalia „Meritul Științific” (1974), Premiul „N. Cernescu” al Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”. A fost cetățean de onoare al orașului Găești.

Dumitru Protase (1926–2022)

Secția de științe istorice și arheologie anunță încetarea din viață, la 25 aprilie 2022, a istoricului și arheologului Dumitru Protase, membru de onoare al Academiei Române din anul 2003.

Dumitru Protase s-a născut la 1 februarie 1926, în Mocod, județul Bistrița-Năsăud. A urmat cursurile Liceului „George Coșbuc” din Năsăud (1938–1946) și ale Facultății de Litere din Cluj (1946–1950). În anul 1963 a obținut diploma de doctor în științe istorice. A făcut stagii de documentare și călătorii de studii în Austria, Belgia, Egipt, Franța, Germania, Grecia, Italia, Olanda, Turcia. A fost cercetător (din 1953) la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj. A desfășurat o bogată activitate didactică: asistent (1950–1951), conferențiar (1974–1990) și profesor (din 1990) la Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

În activitatea de cercetare, Dumitru Protase s-a preocupat de istoria Daciei romane și postromane: *Problema continuității în Dacia* (1966), *Legiunea IV Flavia la nordul Dunării și apartenența Banatului și Olteniei de vest la Provincia Dacia* (1967), *Unde a fost regatul lui Dicores?* (1970), *Riturile funerare la daci și daco-romani* (1971), lucrare distinsă cu Premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române, *Problema colonizării de daci liberi în Dacia Romană* (1972), *Autohtoni în Dacia* (două volume, 1980, 2000), „*Decebalus per Scorilo*” în lumina vechilor și noilor interpretări (1986), *Despre cultura materială și spirituală a populației autohtone din provincia Dacia* (1989), *Geneza orașelor în Dacia romană* (1991), *Orizonturi daco-romane* (trei volume, 1995, 2005, 2011), *Napoca postromană. Sfârșit de urbanism, continuitate de viață* (1999), *Similitudini în romanizare și etnogenază la popoarele neolatine* (2000), *Daci, romani, români* (2013) ș.a.

În domeniul numismaticii antice, a cercetat fenomenele de circulație și teaurizare a monedelor imperiale romane în Dacia romană și postromană: Tezaurul de monede romane de la Geomal și invazia carpilor din anul 242 în Dacia (1954), Tezaurul de monede imperiale romane de la Nireș (Dej) (1957), Tezaurul de aur din epoca migrațiilor de la Cluj-Someșeni (1970, în colaborare) ș.a.

În domeniul epigrafiei latine, a publicat numeroase inscripții descoperite pe teritoriul Daciei: Inscripții latine inedite de la Ilișua (1957), Monumente epigrafice și sculpturale din castrul roman de la Brâncovenești (1992).

A participat la campanii arheologice și a condus șantiere arheologice.

S-a numărat printre autorii unor lucrări colective, precum *Istoria românilor*, volumul al doilea (unde a fost principalul coordonator, 2001, ediția a doua, 2002), *Inscripțiile Daciei Romane, Tabula*

Imperii Romani (L34, L35) (1968–1969), *Dicționarul arheologic al României*, *Dicționarul enciclopedic român* (1962–1966), *Enciclopedia civilizației romane* (1982) ș.a.

Dumitru Protase a fost vicepreședinte al Subcomisiei pentru formarea poporului român și a limbii române, Filiala Cluj-Napoca a Academiei Române, membru al Societății de Istorie, al Socie-

tății de Studii Clasice, al Societății Internaționale de Arheologie Clasică cu sediul la Paris. *Doctor honoris causa* al universităților din Timișoara (1999), Sibiu (2004), Arad (2006). A fost distins cu Ordinul „Meritul Științific” 1996 și cu Ordinul Național „Pentru Merit” în grad de Cavaler (2002). Cetățean de onoare al municipiului Cluj-Napoca (2000) și al orașului Năsăud (2001).

Mai

4 mai: În cadrul Adunării generale desfășurate în Aula Academiei Române, au fost aleși, prin vot secret, cei patru vicepreședinți și secretarul general, care, alături de președintele Academiei Române, ales în data de 5 aprilie 2022, vor alcătui Biroul Prezidiului Academiei Române. Rezultatele votului sunt: academician Răzvan Theodorescu, vicepreședinte; academician Mircea Dumitru, vicepreședinte; academician Marius Andruh, vicepreședinte; academician Nicolae-Victor Zamfir, vicepreședinte; academician Ioan Dumitrache, secretar general.

4 mai: În Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române a fost vernisată expoziția „Obiectele liturgice și poveștile lor în colecția fotografică a lui Alexandru Tzigara-Samurcaș”, organizată de Cabinetul de stampe. La vernisaj au luat cuvântul: acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, prof. Tudor Berza, membru corespondent al Academiei Române, prof. ing. Nicolae Noica, directorul general al Bibliotecii Academiei Române, și Alina Popescu, curatorul expoziției. În expoziție sunt expuse obiecte liturgice prezentate în cele peste 150 de fotografii, documente și manuscrise din imensa arhivă a istoricului de artă Alexandru Tzigara-Samurcaș aflată în colecțiile Bibliotecii Academiei Române.

18 mai: Biblioteca Academiei Române a găzduit, în Sala „Theodor Pallady”, prezentarea „Bogdan Zaharescu – Expoziție retrospectivă”. Au luat cuvântul: prof. ing. Nicolae Noica, membru de onoare al Academiei Române, directorul general al Bibliotecii Academiei Române; acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române; acad. Marius Andruh, vicepreședinte al Academiei Române.

19 mai: Ștefan Hell, membru de onoare al Academiei Române și laureat al Premiului Nobel a conferențiat la Academia Română în calitate de

invitat special al simpozionului internațional „Biodinamica – o abordare transdisciplinară – A Transdisciplinary Approach”. Conferința cu tema „MINFLUX and MINSTED provide molecule-scale resolution in fluorescence microscopy” a fost susținută în Aula Academiei Române. Simpozionul, organizat de Centrul Internațional de Biodinamică, în parteneriat cu Academia Română, marchează douăzeci de ani de la înființarea institutului și a avut un dublu scop: (1) consolidarea unui pol de excelență transdisciplinară în biodinamică și în domenii conexe pentru accelerarea inovării în analiza multidimensională, cu înaltă rezoluție spațială, a dinamicii celulare și (2) lansarea inițiativei de agregare a unor grupuri de cercetare pentru abordarea provocărilor biomedicale majore.

25 mai: În Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a avut loc dezbateră „România – resurse minerale și energetice. Potențial și strategie”, organizată de Secția de științe geonomice a Academiei Române. Dezbateră a fost moderată de acad. Nicolae Panin,

---

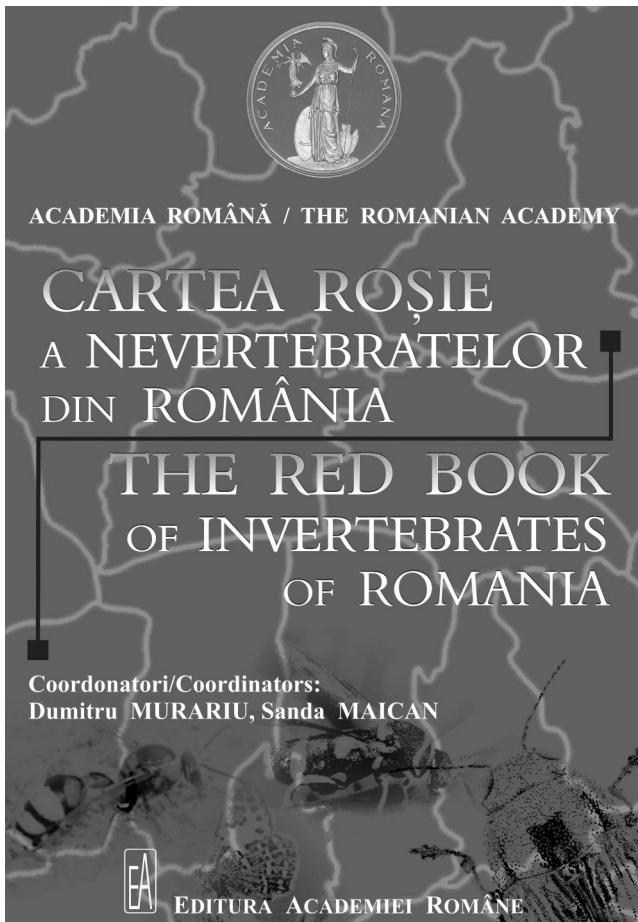
președintele Secției de științe geonomice. Cuvântul de deschidere a fost rostit de acad. Ioan Dumitrache, secretarul general al Academiei Române. Dezbaterile s-a desfășurat pe baza datelor prezentate de acad. Nicolae Anastasiu care a expus rezultatele studiului cu același titlu, întreprins împreună cu dr. Alexandru Pătruți, dr. Filip Cârlea, dr. Doru Cătălin Morariu. Întâlnirea a fost urmată de întrebări și discuții.

Iunie

6 iunie: Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a găzduit conferința omagială „Gheorghe Petrașcu – 150”, dedicată împlinirii a 150 de ani de la nașterea pic-

torului. Conferința a fost organizată de Secția de arte, arhitectură și audiovizual și Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu”. Conferința a fost deschisă de acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române și președinte al Secției de arte, arhitectură și audiovizual, și moderată de dr. Adrian-Silvan Ionescu, director al Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”. În cadrul evenimentului a fost proiectat filmul documentar „Gheorghe Petrașcu”, realizat în anul 1973, în regia Ninei Behar. Conferința a fost urmată de vernisarea unei expoziții dedicate artistului. În Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române au fost expuse 50 de guașe și desene din colecția Cabinetului de stampe, fotografie, hărți.

14 iunie: În Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române, dr. Marius Stan a prezentat conferința „Programe inteligente în știință, artă și societate”.

**CARTEA ROȘIE A
NEVERTEBRATELOR
DIN ROMÂNIA/THE RED BOOK
OF INVERTEBRATES OF ROMANIA**

**Coordonatori: Dumitru MURARIU
Sanda MAICAN**

Prima ediție a *Cărții Roșii a Nevertebratelor din România* reprezintă o realizare de referință mult așteptată de comunitatea biologică din țara noastră și nu numai. Publicarea acestei monografii acoperă o lacună importantă din literatura de specialitate românească și vine în sprijinul eforturilor susținute la nivel național și internațional, pentru asigurarea supraviețuirii speciilor amenințate.

Volumul în format bilingv (română-engleză) reunește efortul unui colectiv format din 49 de autori, specialiști în studiul nevertebratelor, de la institute de cercetare din rețeaua academică, muzee de științele naturii și universități din București, Iași, Constanța, Cluj-Napoca, Sibiu, Craiova, Timișoara, Brașov, Bacău etc. Acesta include informații referitoare la 364 de specii de nevertebrate terestre și acvatice (dulcicole și marine) – majoritatea fiind reprezentată de insecte –, considerate prioritare pentru ocrotire.

Lucrarea se constituie într-un valoros instrument de lucru, necesar tuturor celor interesați de ocrotirea naturii din țara noastră, pe baza informațiilor referitoare la statutul de conservare, speciile periclitare putând fi incluse în programele de monitorizare a evoluției populațiilor și de stabilire a măsurilor de conservare a capitalului natural, conform reglementărilor naționale și internaționale.

GIUDEȚUL NEBUNIEI

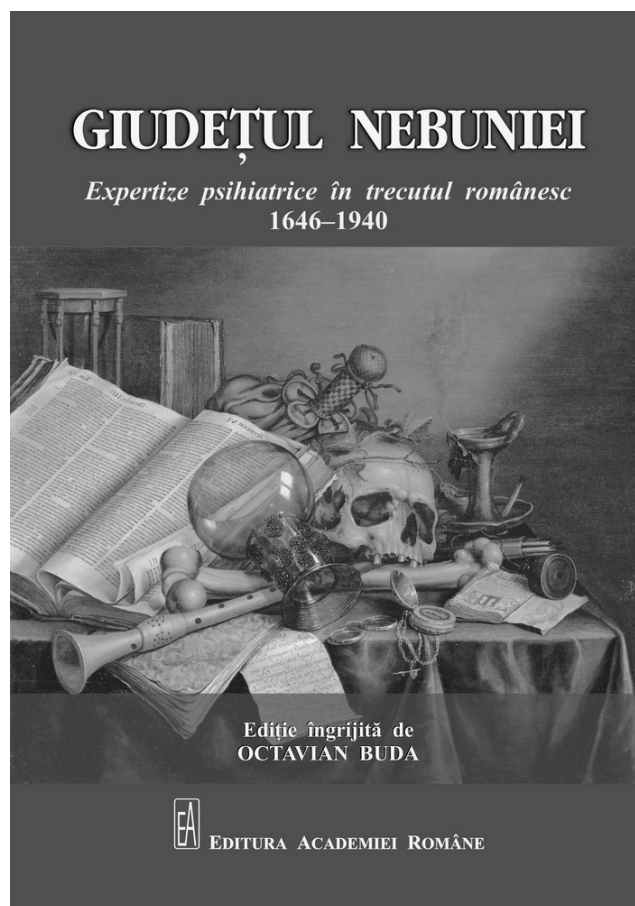
Expertize psihiatrice în trecutul românesc
1646–1940

Ediție îngrijită, studiu introductiv
și note biografice: Octavian BUDA
Prefață: Acad. Victor VOICU

Octavian Buda, profesor de istoria medicinei la UMF „Carol Davila”, medic psihiatru și autor cu lucrări de referință în domeniul istoriei și culturii medicale, ne oferă o inedită culegere de studii academice, structurată ca un fel de *Medical History of Crime* a societății românești, începând cu a doua jumătate a secolului XIX și acoperind tot interbelicul.

O istorie densă, trecută prin mentalul savant al psihiatrilor, al medicilor legiști și al juriștilor, care au încercat în contextul epocii să găsească explicațiile (adesea inexplicabile!) ale criminalității, sub toate formele ei. Pentru că, așa cum spune, în 1913, medicul legist francez Alexandre Lacassagne (1843–1924), „*mediul social este bulionul de cultură al criminalității, iar microbul este criminalul, un element ce nu capătă importanță decât în ziua în care găsește bulionul pe care îl face să fermenteze*”.

Cartea, prefațată de academicianul Victor Voicu, prin natura și amploarea subiectului, generează un interes deosebit pentru istoria medicinei, a psihiatriei, dar și a civilizației și culturii pe teritoriile românești. Studiul introductiv, *Expertize psihiatrice în trecutul românesc, 1646–1940*, semnat de Octavian Buda, aduce, prin ampla analiză a perioadei menționate, interesante repere ale eforturilor și dedicației savante a medicilor din acele vremuri, într-un context istoric complex, definitiv pentru medicina românească și pentru concretizarea unui domeniu medical, cu adevărat interdisciplinar. Studiile respective depășesc circuitul specializat de psihiatrie judiciară și medicină legală și se integrează organic ca parte a istoriei societății și a mentalităților din spațiul românesc.

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de *Dicționarul explicativ al limbii române – DEX* (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – DOOM* (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â” și „sunt” în

grafia limbii române (www.acad.ro/alteInfo/pag_norme_orto.htm).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF, sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele trebuie să fie alb-negru fără coloane evidențiate cu alte culori. De asemenea, dacă există scheme nu trebuie să aibă evidențieri în alte culori.

Dimensiunile unui articol trebuie să fie 5–6 pagini calculator, corp 12 și 3–4 ilustrații.

Redacția revistei „Academica”
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București,
tel: 021.318.81.06/2712, 2713

**Abonamentele la revista „Academica” se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica“, serviciul difuzare (Ioana Tălpeanu)
sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,
Trezoreria sector 5, București.
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 36 lei.**

ISSN 1220-5737 114 PAGINI

PREȚUL 6 lei